

SZAKDOLGOZAT

Sassné Bodzsár Nikoletta

2024

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem

Kaposvári Campus

Neveléstudományi Intézet

Óvodapedagógus alapképzési szak

TESTVÉRFÉLTÉKENYSÉG ÓVODÁSKORBAN

Belső konzulens: Dr. Fináncz Judit PhD
egyetemi docens

Belső konzulens Neveléstudományi Intézet
intézete/tanszéke: Gyermeknevelési Tanszék

Készítette: **Sassné Bodzsár Nikoletta**

Kaposvár

2024

Tartalomjegyzék

Bevezetés.....	3
1. A család mint elsődleges szocializációs közeg.....	4
1.1 A társas kapcsolatok a családban	5
1.2 A kötődés	8
1.3 Kiscsalád -nagycsalád.....	10
2. Testvérek a családban	13
2.1 A féltékenység	15
2.1.1 A testvérféltékenység	16
2.2 A testvérféltékenység háttere és megnyilvánulásai.....	17
2.3 A születési sorrend szerepe a személyiségfejlődésben	21
2.3.1 Az elsőszülött.....	23
2.3.2 A másodszülött/ középső gyermek.....	25
2.3.3 A legkisebb testvér.....	26
2.4 Hogyan tudunk jó testvéreket nevelni?.....	27
2.4.1 Hogyan kommunikáljunk jól a gyerekekkel?	28
2.4.2 Milyen megoldásokkal, tevékenységekkel előzhetjük meg a testvérféltékenységet, a kialakult rivalizálást?.....	30
3. Empirikus vizsgálat a testvérféltékenységről.....	32
3.1 A vizsgálat módszerei és célja.....	32
3.2 Interjúalanyok bemutatása.....	33
3.3 Interjúszövegek elemzése.....	36
3.3.1 Felkészítés a kistestvér érkezésére az idősebb gyermeket, gyermekeket	36
3.3.2 Viselkedésváltozások a kistestvér érkezésekor	37
3.3.3 Családon belüli kapcsolatok átalakulása	39
3.3.4 A féltékenység megelőzése és kezelése	39
3.3.5 Származási családban megélt testvércapcsolatok hatása a szülők konfliktuskezelésére	40
3.3.6 Testvérek közös óvodai csoportban	41
3.3.7 Javaslatok a testvércapcsolatok oldására.....	41
3.4 Következtetések – a kutatási kérdések megválaszolása.....	42
4. Összegzés	45
5. Bibliográfia	47

6. Mellékletek	51
I. számú melléklet: Interjúkérdések	51
II. számú melléklet: Interjúszövegek	53
III. Számú melléklet: Nyilatkozatok.....	88
IV. számú melléklet: A szakdolgozat tartalmi kivonata	90

Bevezetés

Napjainkban sajnos a szülők egyre kevesebb minőségi időt töltenek gyermekeikkel, felgyorsult a világ. Lehet mondani, hogy a régi időkben minden másként volt, nem rohantak ennyire az emberek és a gyerekek több generációs családokban nevelkedtek, fejlődtek. De véleményem szerint a szülők régebben nem figyeltek ennyire gyermekeik érzelmi világára, sokkal önállóbbak voltak a gyerekek. Nekünk, szülőknek feladatunk az, hogy gyermekeink egy biztonságos, nyugodt családi légkörben nevelkedjenek, minden támogatást megkapva fejlődjenek és személyiségük kibontakozhasson.

Szakdolgozati témaválasztásomnál fontos szempont volt számomra, hogy olyan témát dolgozzak fel, amely hozzám közel áll. Tehát személyes indíttatás, érintettség alapján választottam a “Testvérféltékenység óvodáskorban” témát. Édesanyaként átéltem, megtapasztaltam, hogy milyen az, amikor új gyermek érkezésekor megváltozik a család élete, az elsőszülött gyermek hogyan alkalmazkodik az új élethelyzethez és milyen formában változnak a családon belüli kapcsolatok – testvérek között, valamint a szülő - gyermek között. Tapasztalatom alapján, egy egészséges féltékenység a testvér irányába elfogadható és teljesen természetes, de vannak olyan helyzetek, amelyek már nem ebbe a kategóriába tartoznak, például olyan szélsőséges állapotok, viselkedések jelenhetnek meg, melyek valamilyen problémát, konfliktust okoznak a család életében és ezeket nem lehet figyelmen kívül hagyni, valamilyen módon kezelni kell. Szülőként mindig igyekeztem megoldást találni a kialakult helyzetre, problémára, különböző szakirodalmat keresni, amely valamelyest betekintést enged ezen kapcsolatok hátterébe. Szakdolgozatom megírásánál megpróbáltam alaposan körüljárni a témát, sokféle szakirodalmat, forrást, tudományos cikkeket, folyóiratokat kerestem, melyek alapján válaszokat kaphatok a kérdéseimre.

Kutatásom módszerül az interjúkészítést választottam, mert úgy gondoltam, hogy szülők, óvodapedagógusok és jómagam, beszélgetések alkalmával könnyebben tudjuk megvitatni a kérdéseket, átbeszélni a családokban, óvodában felmerülő problémákat és annak megoldásait. Összesen hat szülővel és négy óvodapedagógussal készítettem interjút.

Szakdolgozatomat több részre osztottam. Az első részben szakirodalmi forrásokat gyűjtöttem össze és elemeztem, melyek a témát kutató szakemberek munkáit mutatják be,

majd a dolgozat második felében az interjúk eredményeit szeretném bemutatni, és a következtetéseimet levonni belőlük.

Az interjúk elkészítésével a következő kutatási kérdésekre szerettem volna választ kapni:

1. Hogyan lehet felkészíteni a gyermeket a kistestvér születésére? Mit tesznek a szülők?
2. Milyen viselkedésváltozást tapasztalt a szülő és az óvodapedagógus az óvodás gyermeknél a kistestvér érkezésekor?
3. A családon belüli kapcsolatok hogyan változtak meg? Akár a testvérek között, akár a szülők irányába?
4. A származási családban megélt testvércapcsolatok hogyan befolyásolják a szülők konfliktusmegoldó képességét gyermekeik testvérféltékenysége kapcsán?
5. Milyen módszerekkel lehet a féltékenységet megelőzni és feldolgozását elősegíteni? Hogyan segíthet ebben a szülő és az óvodapedagógus?

1. A család mint elsődleges szocializációs közeg

“Minden szülő azt szeretné, hogy gyermeke bizakodó, boldog legyen, hogy elégedett, sikeres felnőtt váljék belőle.”

(Haim Ginott)

A család egy ősi közösség, amely évezredek óta létezik. A fejlődő egyénre a legkorábbi életszakasztól kezdve hat, megvalósítja a személyes és a társadalmi értékrendszerek beépítését, a felnövekvő személyt felkészíti arra, hogy a társadalom működésében normatívan vegyen részt. A család elsődleges feladata a gyermek biológiai gondozásának ellátása, a fejlődéshez szükséges feltételek biztosítása, fegyelmezés, jutalmazás. A családi rendszer egyaránt működhet megfelelően és hibásan (Bagdy, 1995).

Hablicsek László megfogalmazása szerint a család fogalma az emberi közösség legkisebb egysége, a társadalom fejlődésének függvénye, a rokonok kapcsolatának

történelmileg változó formája, amely változásában követi a társadalmi viszonyok alakulását. A család fogalmát nem lehet egyszerűen és egységesen megfogalmazni, hiszen meghatározzák társadalmi, szociális, jogi és néprajzi fogalomban. A család a társadalmi együttélés alapsejtje. Többféle család modellről beszélhetünk, de a hagyományos (nukleáris család) az anya, apa, gyerekek alkotják (Dányi, 1996).

A családi rendszer olyan egység, melynek jól megfigyelhető egyedi sajátossága, működésmódja, szabályai vannak. A család működését befolyásolja a család nagysága, szerkezete, a tagok szerepe. A családi rendszer önszabályozó, amelyet saját szabályai irányítanak. A családtagok kölcsönös függésben állnak egymással, cselekedeteik hatással vannak a családban mindenkire, elkerülhetetlenül és kölcsönösen befolyásolják egymást (Solymosi, 2004).

1.1 A társas kapcsolatok a családban

A társadalomban való beilleszkedés folyamatát jelenti a szocializáció, e folyamat során megtanulja a személy megismerni önmagát és környezetét, elsajátítja az elvárt viselkedésformákat és az együttélés szabályait. Ennek során humanizálódnak, megtanulják az érzelmi kifejezés formáit, a gyermekek elsajátítják a beszédet és kontaktust. Összeségében a szocializáción belül megtanulnak emberi módon élni és viselkedni. A szocializáció tehát az egész életet átszövő folyamat, a szocializációs közeg növekedésével (óvoda), elsősorban a kortárs csoportok jelentősége fokozódik (Bagdy, 1995).

Amikor családot alapítunk és szülők leszünk, nem válunk azonnal más emberré, még akkor sem, ha szándékunkban áll. Amikor felnőtté válunk, eltervezzük, hogy mennyi mindent másként fogunk csinálni, mint akár a szüleink, azokat a dolgokat, amiket hibának vélünk szüleink életében nem fogjuk elkövetni, másként fogunk gyerekeink életéhez hozzáállni. Ez nem jelenti azt, hogy ne lett volna normális családuk, szüleink, vagy nem volt boldog gyerekkorunk, de mindannyian másként, jobban szeretnénk csinálni. Mindnyájan családból jövünk, az formált minket, hiszen abban “játszottunk” a magunk szerepét. Tapasztalatainkat óhatatlanul magunkkal hozzuk az új, szülői szerepünkbe is (Ambrust, 2013).

“Ha valaki megkérdezné tőlem, hogy mi az a különös sajátosság, amelyet szinte kizárólag a család képes nyújtani, s amely nélkülözhetetlen ahhoz, hogy a gyermekből

egészséges, harmonikus ember váljék, azt felelném: ez a sajátosság a szülői és elsősorban az anyai szeretet “(Ranschburg, 2009).

A gyermeki személyiség kifejlődése a családban zajlik. Azt a folyamatot, amelynek során a szülő norma-és értékrendszere beépül a gyermek személyiségébe és ő ezt a továbbiakban sajátjaként éli meg, pszichológiai azonosulásnak vagy identifikációnak nevezzük. Az azonosulás a szocializációnak talán legfontosabb eszköze, hiszen általa válnak a társadalom alapvető szabályai és törvényei az egyén belsőleg átélt szabályrendszerévé. A személyiség öröklött és szerzett, az élet során kialakult egyéni tulajdonságok. A család azért az elsődleges szocializációs folyamat, mert a legkorábbi életszakasztól hat a fejlődő egyénre, felkészíti arra, hogy a társadalom működésében teljes értékűként vegyen részt. A család érzelmi kötelékei és kapcsolatainak erőssége hatására viselkedési és érzelmi modelleket vés az egyénbe. Az újabb szocializációs elméletek kihangsúlyozzák, hogy a szocializáció dinamikus, két irányú folyamat, amelyben a szülők és a gyerekek kölcsönösen hatnak egymásra. A szülők segítik a gyerekeknek értelmezni a világot, az interakciók során új értelmezéseket hoznak együtt létre (Kuczynski és mtsai, 2007). A gyermeknek elsősorban jó kapcsolatra van szüksége a környezetével ahhoz, hogy nevelése hatékony, sikeres legyen. Ha jó a kapcsolatunk a gyerekekkel, akkor hitele van szavainknak, bízunk bennünk, bátoríthatjuk, biztathatjuk és korlátozhatjuk, tehát sikeresen segíthetjük személyisége fejlődésében (Bodonyi és mtsai, 2006).

Ma már azt mondhatjuk, hogy a gyerek szocializációja a születés előtt megkezdődik, amikor a szülei először ábrándoznak róla, mert ezzel a szülei öntudatlanul elvárásokat fogalmaznak meg vele szemben. A szülő – gyerek érzelmi kapcsolat erőssége és hosszan tartó hatása teszi lehetővé, hogy alapvető érzelmi és viselkedési mintákat sajátítson el a gyermek. A család az egyén és a társadalom között közvetítő kiscsoport, segíti a társadalmi és családi értékrend beépülését, előkészíti a társadalomban való részvételre. (Bagdy, 1995).

Régi igazság, hogy a szülő-gyermek kapcsolat egy kölcsönös kapcsolat, amelyben mindegyik fél kölcsönös hatással van a másikra. Ahogyan a szülő neveli a gyermeket, úgy a gyermek is alakítja a szülőt. Együtt nőnek fel a szülő-gyermek kapcsolatra, vagyis nemcsak a szülő neveli a gyermekét, hanem a gyermek is neveli, formálja a szülőt! A felnőtt ember gyermeke hatására válik szülővé. Személyes, felcserélhetetlen együttesében egy családi világ keletkezik a maga sajátos jeleivel, szavaival és kifejezéseivel, mozdulataival,

szemvillanásaival, hangsúlyaival és jeladásaival. Gyerekek és felnőttek együtt érnek és nőnek, ahhoz, hogy megfelelő kötelék alakulhasson ki függ attól, hogy a szülő hogyan bánik gyermekével és függ a család alaphangulatától és hogylététől. E kötelék alapja a gyermek biztonságérzete. A biztos háttér az egyik ilyen meghatározó, a gyerekeknek olyan szülőkre van szükségük, akik megbíznak bennük, támogatják őket, elfogadják őket olyannak amilyenek, és türelmesek a problémáikkal kapcsolatban is. Meg kell élniük azt a figyelmet, amelyből érezhetik, hogy biztonságban vannak, nyugodtan lehetnek. Érezniük kell, hogy szüleik szeretik őket, biztonságot nyújtanak és bármikor számíthatnak rájuk. Amennyiben a bizalom kialakul, a gyerekek is bátrabban kezdik el felfedezni a világot, önmagukat, hiszen érzik, tudják azt, hogy mögöttük egy támogató közeg, szülő áll és biztonságot nyújt. (Szabó, 2011).

A családot erősíthetik a közös tervek és a célok, az együttes erőfeszítések és az élmények, a különféle közösségi alkalmak vagy kivételes állapotok együttes átélése (Somlai, 2013). A közös valóságteremtés az a folyamat, amelynek során kialakul egy-egy család mindennapi életének, napi rutinjának menete, a tér és idő, az anyagi és szociális erőforrások kezelésének, felosztásának a módja, kifejlődnek és megszilárdulnak a szociális, erkölcsi és ízlésbeli standardok, végbemegy a viselkedések "normalizációja". Az otthonteremtés folyamata a mindennapi együttlétekből áll össze, a gyermekek születése, ápolása, gondozása a közösen végzett munkák, a konfliktusok és másfajta interakciók együtteséből, továbbá integratív alkalmakból, mint amilyen a családtagok közös utazása, nyaralása, a családi ünnepek és rítusok. A család sajátos életvilága formálódik ki ezen a módon, az a közeg, amelyet a benne élők egyedinek és minden mástól különbözőnek tartanak. Ennek az életvilágnak családi intimitás a neve. A családtagok egyéni fejlődése folytán a családi közösség általában hat előre látható szakaszon megy keresztül. Minden egyes szakasz az új életritmushoz való alkalmazkodás képességét követeli meg a családtagoktól. Ahhoz, hogy a család felkészüljön az új körülményekre - mint amilyen a gyerek születése vagy felnőtté válása - új készségeket kell elsajátítani. Az átállás periódusában, a megváltozott körülményekhez alkalmazkodó új rend kialakulásának periódusában nem ritkán meginog a családi közösség stabilitása. Az esetek többségében könnyű dolgunk van, ha megakarjuk állapítani, hogy családjunk éppen mely fázisnál tart. (Scott és mtsai, 2004)

A korai szocializáció társas folyamatainak 3 fő jellemzője van (Laible és mtsai, 2007):

1. A kapcsolat egyedi, mert a szülő és a gyerek közösen hozza létre, csak rájuk jellemző a mintázata. A szülő-gyermek viszonynak nem csak a jelen viselkedésében van jelentősége, a kapcsolat "múltja" is nagy befolyással van a viselkedésekre.
2. A kapcsolat érzelmekkel van tele, dinamikus, a szocializációs partnerek fejlődésével változik, de változik a partnerek életében jelentkező különböző hatásokra is. A kapcsolat érzelmi minősége is befolyásolja a gyermek viselkedését
3. Megkülönböztetjük egymástól a kapcsolatban fellépő szűkebb és szélesebb körű hatásokat, amelyek egymással összefüggésben állnak.

A családi feladata a szocializáció során megfelelő érzelmi és fizikai biztonságot nyújtani a gyermek számára, a fejlődéshez szükséges biztonságos környezet megteremtése, a modellnyújtás, példamutatás, értékközvetítés, identitás formálása. A szülő – gyermek kapcsolat minősége alapvetően meghatározza a szocializációt, a gyermek személyiségfejlődését. Az alábbiakban a kapcsolat jellegét meghatározó főbb tényezőket mutatjuk be (Laible és mtsa, 2007):

- Melegség: amely kétirányú (kölsönös), pozitív érzelm meghatározza a kapcsolat minőségét.
- Biztonság
- Kölsönösség
- Harmonikus kommunikáció
- A hétköznapi rutinja, rituálék

A gyermek szocializációja a személyiségének a kibontakozásával kezdődik. A fejlődéssel nő a szociális tér és sokasodnak a szociális hatások, a családon kívüli színterek is egyre fontosabb szerepet kapnak a gyermek életében. A gyermek szocializációját konfliktusok jellemzik, a gyermek vágyainak megélése gyakran ütközik akadályokba, korlátozza a környezete. Konfliktust okozhat még a gyermek fejlődésében a környezet elvárásainak való megfelelés (Keményné, 2002).

1.2 A kötődés

A kötődés nem azt jelenti, hogy gyermekünk fizikai szükségleteit kielégítjük, hanem igazi gondoskodást jelent. Ahhoz, hogy olyan személyes kapcsolat alakulhasson ki, amely az egyén fejlődéséhez nélkülözhetetlen mindennapi, rendszeres, valódi érdeklődésre, szemkontaktusra, mosolyra, és sok-sok kedveskedő érintésre van szükség. A különböző életszakaszokhoz kapcsolódó napi szülői feladatok hiánytalan megvalósítása önmagában nem elegendő a “biztos kötődés” kialakulásához. Ehhez meghitt, örömteli, szeretetteljes kapcsolatra van szükség anya és gyermeke között. A biztonságos kötődés megalapozza az önbizalmat, a gyermek későbbi igényeit kortárs kapcsolatokra, barátságra (Somlai, 2013).

Az óvodás magatartásának számos eleme jelzi, tükrözi az anya-gyermek kapcsolat érzelmi minőségét, ugyanakkor ez az a minőség, amit új kapcsolataiban is alkalmaz, csak az a gyermek képes becsülni önmagát és szeretni környezetének kiválasztott tagjait, aki csecsemő- és kisgyermekkorában tapasztalta, milyen érzés részesülni az anyai szeretetből és megtanulta, hogyan kell viszonyozni azt. A feltétel nélküli elfogadásra a gyerekeknek szüksége van, hogy tudja, mit csinál jól, vagy éppen rosszul. Éreztetni kell a gyerekekkel, hogy fontos, hogy szerethető személy. A szülőknek közvetíteni kell a gyermekük iránti pozitív érzelmeit, ha a szülő, csak akkor képes elfogadni a gyermeket, ha az jól teljesít vagy illedelmesen viselkedik, akkor a gyermeket megfelelési kényszer vezérli majd. Ezek a gyerekek elégedetlenek lesznek önmagukkal szemben, magát sem másokat nem képes elfogadni olyannak amilyen. Önértékelési problémával fog küzdeni. Azok a gyerekek, akiket szüleik önmagukért szeretnek, feltétel nélkül elfogadnak, tisztában lesznek saját értékeikkel. Szerethetőnek látja önmagát és képes a kritikát elfogadni. (Kollár, 2004)

A kötődő nevelésnek számos előnye van –a gyerekek kevesebbet sírnak, jobban bíznak szüleikben és magukban, jobban fejlődnek testileg, lelkileg, intellektuálisan, függetlenebbek, felfedezőbbek, őszintén érdeklődnek mások iránt, emberekhez kötődnek, megtanulnak adni és kapni (Hámori, 2015).

A mai társadalomban egyre nehezebb érzelmileg egészséges gyermeket nevelni, amelyet rendkívül sok tényező befolyásol -a gyermek érzelmi állapota, az oktatási rendszer minőségének folyamatos romlása, a nem megfelelő baráti társaság - ilyenkor feladata a szülőnek a gyermek támogatása, és a gyermek szeretetnyelvének megtanulása.

Szeretetnyelvről akkor beszélünk, amikor a gyermek érzi a szülő támogatását, szeretetét és így sokkal könnyebben tudjuk nevelni, fegyelmezni. Chapman rávilágít arra a tényre, hogy a

feltétel nélküli szeretet nem egyenlő az engedékenységgel, ez a szeretet nem kényezteti el a gyereket. Ha egy szülő feltétel nélkül szereti gyermekét, akkor a gyermekek jól fogják érezni magukat a bőrükben, letudják küzdeni szorongásaikat és megtanulnak uralkodni magukon. Az olyan gyerekek, akiknek szülei feltételhez kötik szeretetüket, maguk is ezt fogják átvenni, elsajátítani, manipulatív személyiségekké válnak. Nagyon kevés gyermek érzi azt, hogy szülei feltétel nélkül szeretik őket. Sokan azt gondolják, hogy a szeretet kinyilvánítása felesleges, hiszen magától értetődő a szeretet, de valójában nem így van. Chapman azt hangsúlyozza, hogy ne szóval szeressünk, hanem cselekedettel (Chapman, 2024).

Chapman az alábbi szeretetnyelveket különíti el (Chapman, 2024):

- Testi érintés -a gyermekek nem egyformák, sok gyermek számára a testi érintés, egy ölelés, simogatás többet ér, mint az ajándékozás vagy a minőségi idő.
- Elismerő szavak –a szavaknak hatalmuk van, a bátorító szavaknak akkor van ereje, ha konkrét erőfeszítésre irányulnak. Minden gyereknek szüksége van útmutatásra, ha a szülő nem vállalja ezt a szerepet, akkor majd más megteszi (iskola, tévé, kortársak)
- Minőségi idő -nem kell különösebb alkalom ahhoz, hogy gyermekünkkel időt töltsünk el. Lehet ez egy közös program, játék, meseolvasás.
- Az ajándékozás is ide sorolható
- Szívességek, szolgálatkészség cselekedetei

1.3 Kiscsalád -nagy család

A család belső szerkezete sok éve kutatások tárgya. Tudjuk, hogy a családtagok közötti kommunikációs szintje, formája, a családon belüli szövetségek, “koalíciók” létrejötte jelentősen befolyásolja a szocializáció sikerét, és jelentős szerepet játszik a személyiség alakulásában a család sűrűsége. A sokgyerekes családokban a szülők nyilvánvalóan kevesebb gondoskodást, figyelmet tudnak szentelni egy-egy gyereknek, mint a kisebb családban, és így a nagy létszámú családok gyerekei előbb kényszerülnek arra, hogy a problémák, gondok megoldásában önmagukra támaszkodjanak, vagyis önállósulásuk általában gyorsabb, zökkenőmentesebb. A sok testvér mind “cél táblája” az érzelmi megnyilvánulásoknak, és talán a változatos, sokféle irányuló érzelmeknek és közvetítési módoknak tulajdonítható, hogy a “sűrű” családokban az érzelmek fejlődése terén valamiféle “felhalmozó” (kumulatív) minta érvényesül: jobb a

gyerekek érzelmi kifejezőkészsége és empatisabbak is, mint azok, akik kis családokban élnek (Raschburg, 2009).

Azok a családok, amelyekben egy gyermek foglal helyet általánosságban elmondható, hogy békésebbek, kevesebb probléma adódik és a legtöbb gyermek megfelelő gondoskodásban részesül. Minden figyelmet megkap a gyermek, amelyre szüksége van, több időt szentelnek neki. Az osztatlan figyelem előnyei nyilvánvalóak (Jacob, 1999). De ki mondja meg, hogy mi az ideális gyermekszám egy családban? Sokszor mi is elgondolkodtunk azon, hogy nem e lett volna jobb, ha nem három gyermekünk születik, hiszen egy gyermeknél a figyelmünk csak rá irányul, több időt tudunk vele eltölteni, talán kiegyensúlyozottabb lenne, esetleg boldogabb. Egy folyóiratot olvasva találkoztam ezzel a témával foglalkozni Krúdy Tamás újságírót. A folyóiratban leírtak alapján benne is kétségek merültek fel, azzal kapcsolatban, hogy jó vagy rossz a többgyerekes család, milyen nehézségekkel kell megküzdniük azoknak a családoknak, ahol kettő, három vagy annál is több gyermek van. „Folyamatosan azt érezzük én is és a feleségem is, hogy elégtelenek vagyunk, mint szülők, nem tudunk senkivel sem annyit foglalkozni, amennyit szeretnénk. A gyerekek szeretik is egymást, de veszekednek és verekednek is eleget. De vajon milyen ennek a szaldója? Pozitív vagy negatív? Vajon mindenki profitál abból, hogy többen vannak, vagy csak egyik-másik, esetleg egyikük sem? Nem szúrtunk-e ki valóban a gyerekekkel (és magunkkal), hogy ennyien vagyunk (Krúdy, 2014).

A testvérek száma a lelki egészségre is kihatással van. Colin Brazier szerint „ha hasonlót a hasonlóval vetünk össze, akkor a családi háttértől függetlenül azok a gyerekek, akiknek vannak testvéreik, általában jobb mentális állapotnak örvendenek, mint az egykék. ... Az olyan jelentős életesemények, amelyről az országok rengeteg statisztikai adattal rendelkeznek, mint a szülők válása vagy halála, mind azt mutatják, hogy erős korreláció áll fenn (a pszichés egészség és a testvérek száma között) (Brazier, 2013).

Kutatások eredményei alapján cáfolják azt, hogy az egy gyermekes családok boldogabbak. Manapság úgy gondolják, hogy a személyiségfejlődésben legalább akkora szerepe van a testvéreknek -ha nem nagyobb -, mint a szülőknek. Csoportdinamikai szempontból teljesen más törvények érvényesülnek a több gyermekes családokban. A gyerekek szociális érzékenységük fejlődése során észrevétlenül sajátítják el az új ismereteket sokgyermekes családok gyermekei. A pszichológusok úgy gondolják, hogy sok testvér között könnyebben oldódnak meg azok a

problémák, amelyek két gyerek esetén hatalmasnak tűnhetnek. Ilyen például a testvérféltékenység. A nagycsaládokban a testvér-féltékenység sokkal ritkábban van jelen a szó hagyományos értelmében. A sok testvér ugyanis legtöbbször nagyon hamar kialakítja a saját önálló, a szülő figyelmétől sokkal kevésbé függő társadalmát. Rivalizálás, harc persze van a gyerekek között, de ez természetes. Mondhatni, az életre készíti őket. Könnyen és hamar természetesnek veszik, hogy mindent – ételt, játékot, a szülő idejét – meg kell osztaniuk egymással. Ez a lecke, amelyet folyamatosan tanulnak, felbecsülhetetlen érték. Meggyőződésem, hogy bármilyen furcsa is ez, minél nagyobb a testvérlétszám, annál könnyebb dolgunk van a neveléssel. Ezzel csengenek egybe a King's College London professzora, Judy Dunn és kutatócsoportja kutatási eredményei (Pike et al, 2009) is, mely szerint a testvérek között felnövekvő gyerekek fejlettebb „puha képességekkel” (soft skills) rendelkeznek, ami olyasmiket foglal magába, mint kommunikációs készség, szervezőképesség, rugalmasság, csapatorientáció, érzelmi intelligencia, motiváltság és kreativitás. Továbbá jobban tűrik, ha nem elégül ki azonnal minden vágyuk, mert megtanulták, hogy ki kell várni a sorukat és a motorikus képességeik – csúszás-mászás, járás, stb. is – is hamarabb fejlődnek ki, mint az egykék (Czettele és mtsai 2014.).

2. Testvérek a családban

Az egyik leghosszabb és legfontosabb érzelmi kötelék az életünkben a testvérünkkel való kapcsolatunk, amely erőteljes hatást gyakorol a személyiségünk, szociális- és érzelmi képességeink, illetve önbizalmunk alakulására (Decsi, 2021). A testvérvizonyaink mélyebb megértése nem csupán saját önismeretünkben segíthet bennünket, de a gyerekeink közti kapcsolat fejlesztésében is (Fábri, 2021).

Barlay Mónika Laura és Péley Bernadette 2016 kutatása, amely a Magyar Pszichológiai Szemle folyóiratában olvasható, leírja a következő szakemberek megállapításait, megfigyeléseit: (Harris, 2005; Belsky és Jaffee, 2006) az evolúciós keretben gondolkodó kutatók szintén vizsgálják a testvéri lét különböző pszichológiai aspektusait. A testvéri lét az ősi társas környezetben is gyakori jelenség volt, s valószínűleg adaptivitási problémákat vetett fel, ami olyan pszichológiai mechanizmusok fejlődéséhez vezetett, melyek éppen ezt a problémát ellensúlyozták. A kutatók feltételezik, hogy a testvércapcsolatok hozzájárultak bizonyos pszichológiai mechanizmusok fejlődéséhez (pl. személyiség, szexuális stratégiák); és a testvércapcsolatok olyan mechanizmusokat fejlesztettek ki, melyek csak a testvér létezésékor aktiválódnak; valamint az aktiválódás egyedi, specifikus, a fejlődés adott pontján fellépő adaptivitási problémához kötődik. A testvérek egymás fő konkurensei a szülői erőforrásokért folyó harcban. Egyre inkább fény derül azokra a módokra, ahogy ez a versengés zajlik. Az egyik módszert, amivel a gyerekek megpróbálják a szülők szükségletekre vonatkozó percepcióit eltorzítani, (Dunn és Kendrick, 1982) azonosította. Barlay Péley, 2016) kutatásaiban megállapították, hogy az idősebb testvérek gyakran visszafejlődnek korábbi fejlődési fázisra, amikor a fiatalabb testvér megszületik. Ez a taktikus regresszió funkcióval bírt az ősi környezetben: azok a gyerekek, akiknek szegényesebb fegyvertáruk volt a versengés terén, így jelezték a szüleiknek, hogy nagyobb arányban van szükségük a szülői erőforrásokra. A szülőktől nem elvárható, hogy ugyanannyi energiát fektessenek az utódaikba, mert a genetikai érdekeltségük nem egyezik meg az egyes utódok esetében. A tanulmányok egy része azt mutatja, hogy az észlelt szülői kivételezés függ a gyerekek születési sorrendjétől, a különböző szülői energia befektetések különböző stratégiákhoz vezetnek a gyerekek esetében, akik ezekkel a stratégiákkal folyamodnak a szülői figyelemért. (Harris, 1995) nem értett egyet

ezzel, szerinte a testvéreknek nincs evolúciós, releváns indoka arra, hogy olyan személyiségjellemzőket tartsanak fenn, melyeket a családon belüli és kívüli kapcsolati mintázatok elkülönítéséből fejlesztenek ki. Ha a testvérek a személyiségjellemzőiket egymáshoz viszonyítva alakították volna, akkor nem tudtak volna sikeresek lenni az ősi környezetben azokkal a testvérekkel szemben, akik a személyiségjellemzőiket a jövőben esedékes, lehetséges környezethez igazították volna. Bowlby szintén kiemeli a testvércapcsolatok jelentőségét, úgy tekintve a testvérekre, mint lehetséges kötődési pótfigurákra, akik gyakorta jelentős mértékben járulnak hozzá a személyiség és az önértékelés fejlődéséhez. A kötődéseméleti alapokon gondolkodó szakemberek szerint a testvércapcsolat kötődési kapcsolatnak fontos érzelmi köteléknek tekinthető. A testvérek közötti biztonságos kötődési kapcsolat növeli a gyermek biztonságérzetét, védő faktorként szerepel a hibás beállítódása ellen. A csecsemő- és kisgyermekkorban kiépült belső munkamodell szoros, intim kapcsolatban átélt sorozatos élmények alapján íródik, melyben a testvérnek is meghatározó szerepe van. A szociális tanuláselmélet is segít a testvércapcsolatok értelmezésében, különösen a gyermek-és serdülőkor tekintetében. E teóriák szerint az egyén eredeti viselkedésre tesz szert, beleértve a kognitív viselkedést, az attitűdöket, hiedelmeket is. Két fontos mechanizmus segíti ezt a folyamatot: mások viselkedésének megfigyelése, illetve a megerősítés. A gyermek- és serdülőkori testvércapcsolatról szóló kutatások kiemelik a szülők szerepét, gyakran említik a házasságban megjelenő konfliktuskezelési stratégiák modellezése, a gyermek dicsérte, büntetése során elsajátítható szerepminták tekintetében. Ugyanakkor a testvérek is aktívan formálják saját kapcsolatukat szociális cserék keretében, például egymást kölcsönösen erősítő pozitív, negatív hatásokkal vagy egymás utánzásával. A legtöbb családi környezet kiváló lehetőséget biztosít az ilyen szociális tanulási folyamatokra. A testvérek egymás számára is lehetnek a szociális tanulás modelljei, melyben az egyének nagy valószínűséggel utánozzák azokat a modelleket, akik gondoskodóak és melegszívűek, az egyénhez hasonlóak. Ugyanakkor a gyerekek gyakran utánozzák a negatív kapcsolatok dinamikáját is, amelyben az ellenségeskedés, agresszió, sértegetés meghatározó viselkedésmód. Konfliktusos helyzetben a gyerekek azt is megtanulják, hogyan legyenek ellenségesek és agresszívak testvérükkel szemben, különösen, mikor a testvér pozitív megerősítést ad az agresszióra. A testvérek megtapasztalják, hogy agresszióval is elérhetik céljukat, így válhat a testvércapcsolat agressziót megalapozó viszonyrá (Barlay, Péley, 2016).

A testvérek kapcsolatát egyfajta kölcsönösség jellemzi, de sokszor szélsőséges érzelmekkel társítva. Nem arról van szó, hogy akadnak testvérek, akik kevésbé, mások pedig jobban szeretik egymást, hanem arról, hogy szinte kivétel nélkül valamennyi testvérpár ambivalens: néha versengenek, néha együttműködnek, egyszer verekszenek, máskor lelkesen segítenek egymásnak, egyik pillanatban összevesznek a játékon, a másikban pedig osztozkodnak (Ranschburg, 2009).

Már azelőtt fontos a testvérszerepről beszélgetni az idősebb gyermekkel, mielőtt megszületik. Érdekes ilyenkor a saját testvérünkkel való viszonyunkról is mesélni a gyermeknek, hiszen a gyerekek nagyon szeretik a családi történeteket hallgatni. Akár régi fényképeket is nézegethetünk. A későbbiekben folyamatosan lehet családi megbeszélések tárgya a testvérek közötti kapcsolat, ugyanis ez az életkornak megfelelően ez változik (Bojti, 2021).

Amikor gyerekeket vállalunk akarva, akaratlanul előjönnek belőlünk a saját testvéreinkkel kapcsolatos tapasztalatok, valamint a transzgenerációs családi minták. Utóbbiak legalább olyan erősen tudnak megjelenni, mint saját mintáink, de természetesen ez nem jelenti azt, hogy ezek megváltoztathatatlanok. Nagyon fontos ilyenkor, hogy bár nagy erővel hat ránk ez az archaikus minta, őseink tapasztalata a testvérkapcsolatokról, tudatosítanunk kell ezeket és szét kell választanunk a múltat, a jelentől. Hiszen, ha letudjuk zárni magunkban a tapasztalatainkat, akkor megtudjuk adni a gyermekeinknek a lehetőséget, hogy ők építhessék ki a saját kapcsolatukat, és ezáltal egy önszabályozó jó viszony alakulhasson ki közöttük (Molnár, 2019).

2.1 A féltékenység

A féltékenység ellenséges és keserű érzésekkel jár együtt, ezek oka az, hogy a féltékenység egyik legfőbb érzelmi gyökere a veszteségérzés, azaz a félelem a veszteségtől: meg akarjuk tartani, ami a miénk, de veszélyeztetve érezzük. Másik fontos érzelmi velejárója a féltékenységnek a harag. A harag eredete pedig, ha még tovább megyünk az okok keresgélésében, a kisebbségi érzés. Annak érzete, hogy kisebb-kevesebb vagyok, mint a számomra fontos másik, akit viszont magamhoz képest felértékelek. A féltékenység az önmagamról alkotott képpel van kapcsolatban. Az a tudat, hogy valaki, akinek a véleménye

sokat számít nekem, egy harmadik személyt többre tart vagy többre tarthat nálam, kétségeket ébreszt bennem a saját értékemmel kapcsolatban. A féltékenység tehát saját negatív önértékelésünkkel hozható kapcsolatba. Ha partnerünk viselkedése számunkra azt igazolja, hogy más ember is van olyan értékes, mint mi magunk, netán értékesebb is nálunk, az kétségeket ébreszt, elbizonytalanít (Roboz N.a.)

Elterjedt az a jelenség, mely jelzi, ha a gyerek úgy érzékeli, szülei nem egyformán bánnak vele és testvérével. Ilyenkor az egyén úgy éli meg a történeteket, hogy valaki felé szigorúbbak a szabályok, vagy több konfliktus van a szülő és az egyik gyerek között. A társas összehasonlítás elmélete különösen releváns a megkülönböztető szülői bánásmód és a problémás viselkedés közötti kapcsolat magyarázatánál. A legtöbb szülő megkülönböztető bánásmóddal él. Vita tárgya, hogy a gyermekek közötti életkorbeli, nembeli és személyiségbeli különbség teszi-e ezt szükségessé. Annak ellenére, hogy a megkülönböztető bánásmód szinte elkerülhetetlen, mégis negatív gyermeki és kamaszkori következményekkel hozható összefüggésbe, (Pike és Dunn, 2008). Az egyén összehasonlítja magát másokkal, és ebből az összehasonlításból származtatja önbizalmát. Ha ugyanaz a szülő több figyelemmel, törődéssel, szeretettel viseltetik a testvér, mint az érintett gyerek iránt, akkor az illető azt érezheti, hogy mindez az ő hibája, mert „ő nem elég jó”. A testvérek közötti összehasonlítás ezért igazságtalanság, belső bizonytalanság érzéséhez és szorongáshoz vezethet mindkét gyereknél, éppúgy annál, aki úgy érzi rosszabbul bánnak vele (alacsonyabb önértékelés), mint annál, aki úgy érzi, jobb sora van (státuszvesztéstől való félelem, büntudat). A két szálát érdemes szétválasztani egymástól, amikor testvérkapcsolatokról gondolkodunk, még akkor is, ha ezek kölcsönösen hatnak egymásra, és az elkülönítés valamelyest teoretikus. Az egyik szál, amikor a testvérek közötti kapcsolatra, mint egyenrangú kapcsolatra gondolunk. A másik esetben a szülők testvérkapcsolatra gyakorolt hatásáról gondolkodunk, arról, hogy a szülők milyen befolyással bírnak a testvérek kapcsolatára, interakcióikra, és ezt a testvérek miként élik meg (Kris és Ritvo 1983 -idézi Barlay és Péley, 2016).

2.1 .1 A testvérféltékenység

A testvérféltékenység tehát nem csak a kistestvér megszületésekor van jelen az idősebb gyermeknél, de később is kialakulhat. Ugyanúgy megjelenhet a kisebb gyermeknél is. Nagyobb

korban a testvéri veszekedések mögött is az a szándék áll, hogy választás elé állítsák a szülőt, hogy kit szeretnek jobban? Minden gyermek verseng a szülői figyelemért (Milbik, 2020).

A testvérféltékenység komplex jelenség. Átalakítja a testet és a lelket. Addig nem ismert, erős, sokszor félelmet keltő érzelmek keletkeznek (Kazimir, 2022).

2.2 A testvérféltékenység háttere és megnyilvánulásai

Mi lehet a féltékenység forrása?

Amikor kistestvér érkezik az addig tökéletes családba, minden megváltozik. A nagyobb gyermek kiesik a figyelem középpontjából, már osztolni kell a testvérrel a szülők szeretetén.

Hiszen a szülők osztatlan figyelme kincset ér. Ahhoz, hogy pozíciójukat megőrizzék, sok mindenre képesek (Medveczky, 2013). Ez természetes jelenség, de nagyban függ a fogadó testvér életkorától és családban elfoglalt helyzetétől. Az első gyermek gyakran erősebben kötődik az anyához és vele szigorúbb nevelési elveket vallhat az apa. Jelentősége lehet annak is, hányadik a gyermek a testvérsorban. Nem mindegy a nemek megoszlása és az életkori különbség sem (Kazimir, 2022).

A testvérek rivalizálása a felszínen valamilyen jogért, elismerésért, hatalomért vagy valaminek a birtoklásáért folyik. A felszín alatt azonban arról van szó, hogy a gyerek például így próbál több figyelmet kikényszeríteni a szüleitől vagy így tombolja ki valamelyik barátja iránt érzett haragját, vagy így kárpótolja magát valamilyen iskolai kudarcért (Laurie és mtsai, 1993).

A testvérek egymás közötti viszonya számos tényezőtől függ (Hegedűs, 2006):

- a nemtől: Judy Dunn és Kendrick megfigyelései szerint az azonos nemű testvérek között több a pozitív interakció, mint az ellenkező neműeknél;
- az anya viselkedésétől: gyakori hibaként jelenik meg, hogy az anya engedékenyebb másodszülött gyermekeikkel, melyre az idősebb gyermek sértődéssel, esetleg agresszióval reagálhat;
- a gyerekek közötti korkülönbségtől: az egynemű és a korban egymáshoz közelálló gyerekek között erőteljesebb rivalizálás érzékelhető.

Emlékszem, amikor 4 éves gyermekem, minden éjszakai etetéskor velem együtt ébredt és nem mozdult el mellőlünk, amíg a kistestvér vissza nem került a kiságyba. Talán úgy érezte, hogy valamiből kimarad, ha azt az időt nem velünk tölti. Voltak ennél sokkal rémisztőbb megnyilvánulások is, de ami nekem, édesanyának a legfájóbb volt, az a lelki nyomás, amit egy ekkora gyermek szülőre tehet. A következő mondatok, amik elhangzottak:

- Persze mert a tesót jobban szereted
- Engem már nem is szeretsz
- Mindig csak őt puszilod és öleled
- Vidd vissza a testvéremet oda, ahonnan hoztad
- Én nem akarom őt

Én magam szülőként is gyakran elgondolkodom, hogy mit is csinálhatunk rosszul? Mi az, amit nem megfelelően kezelünk? Tényleg ennyire kevés időt töltünk a többi gyermekünkkel? És valóban: a figyelmünk jobbára a kicsi gyermekünk felé irányul, sokkal kevesebb idő jut a többi gyermekünkre, kevesebb figyelmet kapnak, folyamatosan azt hallják, hogy most a tesónak enni kell, le kell fektetni aludni, most sír, meg kell nyugtatni! Valójában érthető, hogy miért is alakul ki féltékenységi a gyermekek között, düh, rossz érzés a testvér irányába. Talán mi szülőként is tehetünk arról, hogy ez az állapot kialakul, de nekünk is kell megtalálnunk az aranyközéputat, a megoldást arra, hogy elegendő időt töltsünk minden gyermekünkkel, legyenek közös programok, legyen csak kettesben eltöltött idő gyermekinkkel. Éreztetnünk kell velük, hogy attól, hogy kistestvére született, őt ugyanúgy szeretjük és figyelünk rá.

A gyerekek, ha úgy érzik, hogy egy kicsit is 'lazult' a kapcsolatuk a szülővel, akkor nem a legkíváncsiabb viselkedést fogják produkálni és olyan dolgokra is képesek lesznek, amelyeket nehezen tudunk elképzelni., hogy megszerezzék a hőn áhított kizárólagos figyelmet. Gyermekünk egyénisége, temperamentuma (sajátos hangulat, természet, alkalmazkodóképesség) nagy szerepet játszik abban, hogyan is jön ki testvérével. "Például, ha van egy ragaszkodó, nehezen oldódó gyermekük, akinek nagy szüksége van a szülei által nyújtott biztonságérzetre, a testvérei, akik látják ezt, féltékenyek lesznek, mert természetesen ugyanannyi figyelmet és szeretetet szeretnének ők is kapni. Testvérféltékenységhöz vezethet a gyerekek pozíció szerinti megkülönböztetése. Nem jó, ha a legnagyobb gyerekek olyan feladatokat és ezzel együtt felelősséget adnak, amely nem neki való (pl. a kisebb gyerekekről való

majdnem teljes körű gondoskodás). Vagy amikor a kisebb gyerekek folyamatosan arról szólnak az élete, hogy "utolérje" a nagyobb testvérét (Medveczky, 2013).

A testvérünkkel való kapcsolatunk az egyik legfontosabb és leghosszabb érzelmi kötelék az életünkben. Erőteljes hatást gyakorol önbizalmunkra, személyiségünk, szociális és érzelmi képességeink alakulásában. A testvérral rendelkezők személyiségfejlődésére és pszichés sajátosságaira is jelentős és egész életen át tartó hatással van a testvérünkkel való viszonyuk. A testvércapcsolatok különleges kontextust teremtenek, amiben a gyerekek társas és érzelmi képességei fejlődnek, illetve ezáltal lehetőségük nyílik különböző pszichoszociális készségek elsajátítására és gyakorlására. Ez az egyik legtartósabb családi kötelék a gyermek életében, s ez olyan különleges viszonyt tekinthet, amelyben egyszerre van jelen a szeretet és melegség, illetve a konfliktus, féltékenység és rivalizálás is (Decsi, 2021).

Már maga Freud is hangsúlyozta a testvércapcsolatok jelentőségét, s leírta, hogy kezdetben nagyon gyakori az irigység, a rivalizálás és a féltékenység megjelenése a testvérek között. Ő főleg az idősebb testvér érzéseire fókuszált, aki a testvére születése nyomán háttérbe szorul, s életében először éli meg a viszonylagos leválasztódást az anyáról. A szakirodalom ezt szokták "trónfosztásként" emlegetni. Később az életkor növekedésével a testvérek közötti rivalizálás és féltékenység hasonló tendenciát mutat az elsőszülött és a később született gyermekek esetében is. Freud egyik tanítványa, Adler egyenesen a személyiségfejlődés középpontjának tekintette a testvércapcsolatokból származó élményeket. Ő úgy vélte, hogy a testvérek között megjelenő rivalizálás alapja az az emberi szükségletünk, hogy felülkerekedjünk a kisebbségi érzésünkön. Az egyik leghíresebb kötődés kutató, Bowlby szintén hangsúlyozta a testvércapcsolatok jelentőségét, szerinte a testvérek lehetséges kötődési pótfigurák, akik nagyban befolyásolhatják a gyermek személyiségének és önértékelésének fejlődését. Más kötődéssel foglalkozó szakemberek is úgy vélték, hogy a testvércapcsolat egy olyan kötődési kapcsolat, amely fontos érzelmi köteléket jelent az ember életében. Ha egy gyermek biztonságos kötődést alakít ki a testvérével, akkor ez növeli a biztonságérzetét, illetve elősegítheti a szociális kapcsolatok kialakítását. A testvérek viselkedésükkel mintát nyújthatnak fiatalabb testvéreik számára, akik utánózni kezdenek őket, és így a testvérek hatással lehetnek a kisebb gyermekek szociális tanulási folyamataira. (Decsi, 2021)

Minden családban, ahol egy gyermeknél több van, idővel megjelenik a testvérek közötti rivalizálás, féltékenység. Mivel minden gyermek más és más, így a féltékenység is másképp

jelentkezik. Természetes a féltékenység, a versengés és a viszálykodás a gyermekek között. Az ilyen helyzetek egyáltalán nem szokatlanok vagy rendellenesek. A féltékenység és a feszültség az ugyanabban a családban nevelkedő gyermekek között olyannyira gyakori, hogy a pszichológusok ezt a családi élet normális velejárójának tekintik (Jacob, 1999).

A testvér megszületésekor a viszonylag újonnan beállt családi dinamikák megint megváltoznak, magukkal hozva azt, hogy az idősebb gyermekre kevesebb figyelem irányul, mint korábban. Figyelmeztető jel lehet, ha a gyermek testvére közelében idegesebb lesz, dühösen és indulatosan viselkedik (Hollósy, 2019).

Miben mutatkozhat a rivalizálás: A testvérek közötti rivalizálás általában nagyon különböző, bonyolult módon mutatkozik meg. A rivalizálás megértéséhez szükséges, hogy kétszer is meggondoljuk, hogyan reagálunk a testvérek veszekedésére (Woolfson, 2004). Ahhoz, hogy a szülő eredményesen kezelhesse gyermekei rivalizálását, fel kell figyelnie mind a felszíni, mind pedig a felszín alatti lehetséges okokra (Laurie és mtsai, 1993).

Több gyermekpszichológus (Ranschburg, 2009; Leman, 2014; Dunn, 1990) úgy véli, hogy a testvérféltékenység az idősebb testvér veszteségérzetéből fakad, hiszen addig amíg a testvér meg nem született, úgymond "egyeduralkodó volt", minden körülötte forgott, a szülők csak vele foglalkoztak, játszottak, kényeztették. A családban ő volt az egyetlen gyermek. Ezért a testvér megszületésekor, úgy érzi, hogy már nem szeretik annyira, mint azelőtt, a testvér elveszi ama figyelem és szeretet egy részét, amely korábban az idősebb gyermek kizárólagos tulajdona volt és így a veszteségérzet elkerülhetetlen. Ráébred arra, hogy kevesebb lesz a türelmünk iránta, mert két gyermekkel kell egyszerre törődnünk. Aggódni fog amiatt, hogy a korábban megszokott dolgok megszakadnak, mert az új jövevény sok időt és törődést igényel, ezért ő nem tudja majd folytatni korábbi, megszokott életét. Általános dolog, hogy a hat éves aluli kisgyerekeket - különösen, ha addig egyke volt - feldúlja a testvér várása, érkezése. A fenti reakció (mely lényegében alkalmazkodási nem pedig elutasító reakció) szokványos tünetei az ismétlődő szorongás, rosszkedv, harag, visszahúzódás és a regresszió, azaz a visszatérés egy korábbi fejlődési szakaszt jellemző, néha kifejezetten csecsemőre jellemző viselkedéshez. A gyerekek bizonyos esetekben az újszülöttnön vezetik le rossz hangulatát, máskor a szülein, máskor, de ritkábban egy másik testvérén. Ez a rossz hangulat azonban szinte minden esetben a szülői szeretet elvesztésének félelméből származik, nem pedig az újszülött iránti tényleges utálatból (Jacob, 1999).

A testvérek közötti féltékenység ereje, megjelenési formája persze sok tényezőtől függ, többek között a gyerekek életkorától, nemétől, a kettejük közötti különbségektől. Mindez erősen befolyásolja a szülői teendőket is. A hiányérzet egyik szembetűnő megnyilvánulása az idősebb gyermek agresszív magatartása az újszülött felé. Az agresszív magatartás a kisebb gyermek dolgainak elvételeitől a fizikai bántalmazásig terjedhet. A kizárólagos figyelem visszaszerzéséhez bármire képesek - úgy viselkednek, mint egy kisbaba, ilyenkor a gyermek visszafejlődik a cselekedetek infantilis szintjére, amelyek problémákat szülhetnek. Ezek a cselekedetek az idősebb gyermek azon tervének része, hogy "ugyanolyan legyen", mint a kistestvére. Az idősebb gyermek állandóan úgy érzi, hogy a kistestvére az ő területére hatol, az ő dolgaival játszik, elvette tőle a szülők figyelmét. A bosszúállás természetes reakció. Az egyik megoldás arra, hogy a szülők elkerüljék vagy minimálisra csökkentsék ezeket a problémákat az, ha a gyermekek között 2-3 év korkülönbség van, mert akkor talán az idősebb gyermek jobban megtud birkózni az újszülött érkezésével (Raschburg, 2009).

Ezzel a kijelentéssel én magam vitatkoznék. Saját tapasztalatom alapján - az elsőszülött gyermekem 4 éves volt, amikor a testvére megszületett, mégsem tudta feldolgozni, elfogadni a kistestvérét. Mi is azt gondoltuk, hogy elég nagy, érett már ahhoz, hogy kezelni tudja az újonnan kialakult helyzetet, de sajnos tévedtünk. Az én szubjektív véleményem az, hogy nem számít, milyen korkülönbséggel születnek a gyermekek, nem ez befolyásolja a féltékenység kialakulását. Valamilyen más magyarázatnak kell lennie, és itt vezetnék vissza a személyiség típusokhoz. Én hiszem azt, hogy minden gyermek másképp dolgozza fel, hogy kistestvére születik. Vannak, akikben egy minimális féltékenység jelenik meg, amely természetes, és amelyet könnyen tud feldolgozni. De vannak gyerekek, akik talán egész életük során hordozzák ezt az érzést és mindig úgy érzik majd, hogy az ő "egyeduralkodásuk" megszűnésének oka, egyértelműen a testvér megszületése. Talán a gyermek temperamentuma, a szülők hozzáállása, a gyermekek közötti figyelemmegosztás. Nem tudom. De erre igyekszem válaszokat találni. Nekünk szülőknek, mindig nagy feladat a családi harmónia megteremtése és annak megőrzése. Nem szívesen látjuk gyermekeinket veszekedni, esetleg a testvéri kapcsolat nem jó irányú haladását követni.

2.3 A születési sorrend szerepe a személyiségfejlődésben

A születési sorrenddel, mint befolyásoló tényezővel számos kutatás, könyv foglalkozik (Raschburg, 2009; Leman 2014; Peer, 2015; Dunn, 1990; Jacob, 1999). Megállapítható, hogy minden ilyen említés egyértelműen kimondja, hogy igenis van jelentősége annak, hogy ki hányadikként kerül bele a családba. Nem az egyetlen meghatározó, de lényegi szempont a személyiség alakulásában és az életünk alakulásában. Mi magunk alakítjuk, de meghatározó. Mint ahogy Peer Krisztina (2015)” című könyvében is olvashatjuk.

A pszichológiának sok éve vitatott témája a születési rangsor kérdésköre. Addig, hogy a “sűrű” családokban más a szocializációs alaphelyzet, mint az egy vagy kétgyermekesek családjában, minden érthető. Viszont azok az adatok, sokkal nehezebben magyarázhatóak meg, amelyek arra utalnak, hogy a gyerek személyiségfejlődését az is befolyásolja, hányadikként születik meg a családban. Elsőként Alfréd Adler – Sigmund Freud tanítványa, egy új pszichoanalitikus iskola megteremtője - figyelt fel arra, hogy a születési ranghely meghatározott “hatalmi pozíciót” jelent: a hatékonyságért, önazonosságának elismertetéséért, szülei figyelméért küzdő gyerek tapasztalatai, kibontakozó tulajdonságai jelentős mértékben függenek attól: hol helyezkedik el a testvérsorban. Adler persze tudta, hogy a “család” nagyon bonyolult színdarab, és a születési rangsor mellett számos változó - például a szülők életkora, a gyerekek neme, a család anyagi és kulturális jellemzői - befolyásolja a szerepeket, melyeket a résztvevőknek el kell játszaniuk. Ugyanakkor úgy vélte, a testvérsorban elfoglalt hely különösen fontos az emberi önérzet és a hatalom iránti vágy kibontakozása szempontjából (Ranschburg, 2009).

A születési rangsorban elfoglalt helyünk nemcsak más nevelési módszereket vált ki a szüleinkből, de gyerekként is más képességeink és tulajdonságaink alakulnak ki általa, Idősebb és fiatalabb testvéreink aránya befolyásolhatja az intelligenciánkat, az egészségünket, és azt is, milyen eredményeket érünk el a későbbiekben. A testvérsorban elfoglalt hely hatással van a gyerekekre, befolyásolhatja a szülő-gyerek kapcsolatot. (Bánszegi, 2016). Ezt az állítást a későbbiekben is említeni fogom, kitérek majd arra, hogy hogyan viselkedik a szülő, amikor az első gyermeke születik és mennyire másképp kezeli a helyzeteket a többi gyermek megszületésekor. Kevin Leman (2014) Születési sor(s)rend című könyve részletesen taglalja ezen állítást, hogy mennyire befolyásolja személyiségünk alakulását az, hogy hol helyezkedünk el a születési rangsorban. Több befolyásoló tényezőt említ, de alapvetően meghatározott személyiségtípusok jellemzőek az egyke, elsőszülött, másodszülött és legkisebb gyerekekre.

Mint a személyiségfejlődést érintő témáknál általában, itt is felmerül az örökös kérdés: öröklés vagy nevelés? Mi okozza a különbségeket? Úgy tűnik, Semmi jele annak, hogy a fiatalabb testvérek bármi hátránnyal születnének. A hatás háttérében a környezetnek, a szülői nevelési módszereknek kell állnia! Lehmann és Nuevo-Chiquero azt találták, hogy a szülői magatartás változása okozza leginkább a születési sorrendből fakadó különbségeket a testvérek között. Megfigyelték, hogyan változik a szülők érzelmi támogatásának és kognitív stimulációjának minősége a gyerekek számának növekedésével. A második, harmadik és fiatalabb gyerekek úgy tűnik, kevesebb minőségi kognitív stimulációt kapnak. Kognitív stimuláció alatt a kutatók a gyerek kognitív fejlődését, gondolkodását segítő játékos feladatokat, minőségi együtt töltött időt értik. a szülőknek általában több idejük van az elsőszülöttel foglalkozni. A meseolvasás, a játékos magyarázatok, történetek jó hatással vannak a gyerek kognitív fejlődésére. Úgy tűnik tehát, hogy a testvérek közötti különbségekért éppen az a „változó” felelős, ami mindannyiuk életében közös. Szülőként minden igyekezet ellenére lehetetlen teljesen ugyanúgy viselkedni a testvérek életében bekövetkező különböző helyzetekben. Az utóbbi években azonban újra az érdeklődés középpontjába kerültek a testvérek személyiségbeli különbségei. Miért tűnnek sikeresebbnek az elsőszülöttek? Logikusnak tűnne, hogy a fiatalabb gyerekek születésekor a szülők már több tapasztalattal és biztosabb anyagi háttérrel rendelkeznek, így megfelelőbb környezetet tudnak teremteni számukra. Ez éppen a fiatalabb testvéreknek kellene, hogy kedvezzen. Ugyanakkor az elsőszülött utáni gyerekeknél mindenképpen meg kell osztani a figyelmet – és a gazdasági javakat is – a testvérek között. Ami biztos, hogy a különbségek rögtön az első testvér születésekor megjelennek. (Kacsur, 2019).

2.3.1 Az elsőszülött

Az első gyermek megszületésekor nincs vele egykorú a családban, többnyire több felnőtt veszi körül, akik számára ő az egyetlen, a minden, nagy féltéssel gondoskodnak róla, aggódnak mindennel kapcsolatban, lesik minden kívánságát -egyszóval ő a világ középpontja. A legnagyobbak a család szeme fényei, áramlik feléjük a figyelem, mindenki “körül rajongja” őket. Ugyanakkor ők a szülők első próbálkozásának alanya, amikor a szülő még bizonytalan, mindent tökéletesen szeretne csinálni, rengeteg információhoz próbál jutni. Mondhatjuk úgy is merev, görcsös. Az elsőszülött és az egyke a családon belül sok hasonló személyiségvonást

mutat. Érthető is, hiszen egészen a második gyermek megszületéséig valójában egyke. (Ranschburg, 2009).

A legidősebb gyerek általában a legiskolázottabb, ő kapta a legtöbb figyelmet, különleges kapcsolat fűzi szüleihez. Ugyanakkor érzelmi zavar az ő esetükben alakul ki a leggyakrabban, feltehetően a testvérek születésekor átélt mellőzés miatt. A legtöbb kontroll is nekik jár, hiszen a szülők az első gyermeknél még bizonytalanabbak, kevesebb szabadságot engedélyeznek. Ugyanakkor felelősségvállalásuk nagyobb, akár önmaguk, akár mások iránt. Valóban kézenfekvőnek látszik, hogy az elsőszülöttnél több ellenséges érzület van testvérei iránt, mint a későbben érkezettekben. Egyetlen több gyermekes szülőt sem lep meg, ha azt hallja, hogy az elsőszülöttek a testvéreikkel való kapcsolatáról ambivalensebben és ellenségebben nyilatkoznak, mint fordítva (Dunn, 1990).

Megfigyelések bizonyítják, hogy az elsőszülött gyerekek személyisége hasonló. Jellemző rájuk, hogy feketén-fehéren látják a világot, határozott elképzelésük van jóról és rosszról, és úgy gondolják, hogy a dolgokat csak egyféleképpen lehet jól elvégezni. Megbízhatóak, módszeresek és lelkiismeretesek. Teljesítmény orientáltak, született vezetők. Statisztikák azt mutatják, hogy az elsőszülöttek gyakran töltenek be felsővezetői állást vagy egyéb felsővezetői pozíciót. Tulajdonságaik közé az összeszedettség, komolyság, szorgalom sorolható, célratörők, tekintélytisztelek. Nagy teljesítményekre képesek, mert hajtja őket a becsvágy, hogy kiugróan teljesítsenek a maguk területén. Az eddig említett tipikus tulajdonságok alapján úgy vélhetnénk, hogy az elsőszülöttek szeretnek dirigálni, erős akaratúak vagy agresszívakabban viselkednek. Sokukra valóban illenek ezek a jelzők. De rengeteg készséges elsőszülött is akad - ők azok a mintagyerekek, akik azért élnek, hogy mások kedvében járjanak. Ez a típus többnyire jó tanuló és jó munkaerő. (Leman, 2014). Az elsőszülött gyermekben nagy a szülői nyomás, nagyok az elvárások és ezért a gyermekben mindig bizonyítási vágy tombol, meg akar felelni a szülőnek, mindig minden helyzetből a maximumot akarja kihozni. Általában, ha a szülőben nem is tudatos, de az ő álmaik beteljesítését várják el az elsőszülötől.

Ha az első gyermeknek nem születnek testvérei, a szülői szeretet és figyelem folyamatosan, megosztás nélkül áramlik felé, ami nagy magabiztosságot adhat neki. Az egykékre gyakran rányomják azt a bélyeget, hogy önzők (Schwanner N.a.).

2.3.2 A másodszülött/ középső gyermek

A másodszülöttek már nincsenek olyan kiváltságos helyzetben, mint az elsőszülöttek. Őket is nagy szeretettel várják, de amikor ő megérkezik a családban már nem egyedüli gyermek lesz.

Amíg az elsőszülött gyermeket csak a szülők irányítanak, addig őt már rajtuk kívül az idősebb testvér is teregeti, megszabja, hogy mit, mikor, hogyan csináljon. A második gyermek megszületésekor a szülők már nem, annyira görcsösek, sokkal rutinosabban kezelik a helyzeteket, esetlegesen felmerülő problémákat. Ekkor már a szülői figyelmet meg kell osztani, kevesebb idő jut a gyerekekre, a kisebbik gyermek szabadabban nevelkedik. Ugyanakkor általában "kisebbrendűségi érzéssel van tele, hiszen még nem érti, hogy az idősebb testvér szellemi és fizikai fölénye, csak a körülményből fakad. Érdeklődése, világképe az elsőszülöttel szemben a sportok, művészetek felé fordul. Amíg az elsőszülött világképét a tudás, rang, tekintély, társadalmi elismerés (hagyományos értékek) jellemzik, addig a másodszülött gyermek lázadó, liberális. A másodszülött gyermekek sokkal jobban alkalmazkodnak, általában felnéznek nagyobb testvéreikre, de nincs rajtuk akkora szülői figyelem, mint az idősebben. Nincs akkora elvárás, sokkal lazábban kezeli a helyzeteket, ennek hátránya lehet, hogy nem is hozza ki magából a maximumot. Személyiségükre jellemző, hogy nem szeretik, ha irányítják őket -nem állnak be a sorba -, hűségesek, rendkívüli barátságokat kötnek. Személyiségüket számtalan tényező befolyásolja, alakítja. A harmadik gyermek megérkezésével, középső "szendvics" gyermek válik belőle. A "középső gyerek konfliktus" gyakran nem is alaptalan, hiszen a legidősebb gyermek nagyon sokat megőriz abból a figyelemből és gondoskodásból, ami még egykeként kijárt neki, a legkisebb pedig az, aki a középpontba került. Addigi pozícióját elveszti, neki kevesebb idő jut a szüleitől, a figyelemből, mint testvéreinek. Így középső gyermekként már nem elégedett a családon belüli pozíciójával, az az érzése, hogy neki sokkal kevesebb figyelem, szeretet jut a szüleitől, mint testvéreinek (Raschburg, 2009). Kevin Lemann (2014) is megemlíti, hogy a középső gyermekek rejtélyesek, nehéz őket megfejteni. Ő úgy gondolta, hogy a "szendvicsgyerekekben" az az érzés uralkodó, hogy túl későn születtek ahhoz, hogy megillesse őket mindaz a kiváltság, különleges bánásmód, ami idősebb testvéreinek alanyi jogon kijár, ugyanakkor túl korán jöttek a világra, hogy kijusson nekik a legkisebb szerencséből, vagyis a megenyhült szülői szigorból (Leman, 2014). Wilson és Edington "First Child, Second Child" című könyve is foglalkozik a másodszülött gyermeket körülvevő problémákkal, a szerzőpáros elismeri, hogy a "középsőket a legnehezebb meghatározni, nemhogy körülírni vagy bármiféle általános megállapítást tenni róluk" (Leman, 2014).

2.3.3 A legkisebb testvér

A harmadik és az esetleges többi gyermek még komolyabb kihívás elé néz, hiszen a családban a szerepek már levannak osztva, mindenkinek megvan a helye. Nekik meg kell találniuk a saját útjukat. Rendszerint ők már nincsenek a szülői figyelem középpontjában, mint az előzőek voltak, sokkal engedékenyebbek, nem követelnek tőlük annyit, mint amennyit akár az elsőszülöttől vagy másodszülöttől. Az egymás után érkező gyerekek –holott ugyanabban a családban élnek -teljesen eltérő feltételek között nevelkednek és az eltérő körülmények, mint a testvérek száma, a szülők anyagi- és lakáshelyzete, a nevelésre fordított idő mennyisége és minősége, bizony nyomot hagynak a személyiségben (Raschburg, 2009). Az utolsó gyermek mindig a család legkisebb gyermeke lesz. Személyiségére a mindig vidám, szókimondó, nagyszájú jelző illik, gondtalanok, viccesek. Érdeklődése sokirányú, szereti a megszokottól eltérő, nem hagyományos nézőpontból vizsgálni környezetét. De az éremnek két oldal van: Szereti, hogy legkisebbként ő van a középpontban, biztos benne, hogy mindenki őt szereti, nagyobb testvérei őt pátyolgatják, de ő az, akit nem vesznek komolyan, nem tekintik eléggé “nagyra” (Raschburg, 2009).

A legidősebb és legfiatalabb gyermekek vitái szinte mindennapos, a háromgyerekes családokban. Az elsőszülött gyermek mindig, mindenáron érvényesíti akaratát, senkire és semmire nincs tekintettel, szándékait a legkisebb gyermek ordítása és kétségbeesett tiltakozása sem befolyásolja. A középső gyermek veleszületett empátikus, aki általában igyekszik elsimítani a viszályt, oldani a feszültséget. Mindegyik gyermekünknek más módon van szüksége ránk az új élethelyzetekben. A nagyobb gyermekünket támogatnunk kell a megküzdési folyamatban, de a kisebb gyermek igényeit is szem előtt kell tartani. A nagytestvér már dominánsabb és akaratát érvényre tudja juttatni, de az újszülöttnak kötődési igényeire kell összpontosítani (Suhajda, 2021).

Minden szülő azt szeretné, hogy gyermeke boldog, szeretetteljes családban nevelkedjen. Életünk során sokféle hatás ér bennünket, nehézségekkel kell megküzdenünk, nekünk és gyerekünknek is, amely megtanít bennünket alkalmazkodni és ezáltal erősebbé válhatunk. De szülőként kötelességünk, hogy biztosítsuk gyermekeink számára a biztonságos kötődést, a támaszt, ha szükség van ránk és hagyjuk személyiségének kibontakozását. Igyekszünk gyermekeinket a legjobb tudásunk szerint nevelni, de nagyon fontos, sőt talán a

legfontosabb a szeretet és a feltétel nélküli elfogadás. Három gyermekem van, mindegyik más és más személyiség. Mindig arra törekszem, hogy elfogadjam olyannak, amilyen, a maga kis hibáival és tökéletességével. Biztassam őt, mellette álljak mindenben és tudja azt, hogy ránk szüleire mindig mindenben számíthat (egy édesanya).

2.4 Hogyan tudunk jó testvéreket nevelni?

Kistestvér születésekor igyekszünk felkészíteni nagyobb gyermekünket arra, hogy milyen változások fognak bekövetkezni, mennyire fog megváltozni a mindennapi életünk, hiszen egy újszülött érkezésekor, felborul minden addig megszokott. Elsődleges prioritást a csecsemő élvez, de soha nem szabad megfeledkeznünk a nagyobb gyermek figyelem, szeretet iránti szükségleteiről. Hiszen a problémák forrása valójában ez.

Ez nem azt jelenti, hogy el kell fogadnunk a gyermekeink közötti civódást, ám azt sem szabad éreznünk, hogy mi szülők vagyunk a hibásak a testvérek közötti veszekedésekért.

Mindenesetre sokat tehetünk annak érdekében, hogy rivalizálás hatásait minimálisra csökkentsük (Woolfson, 2004).

Pszichológusok (Appelbaum és mtsai, 1993; Ranschburg, 2009; Leman, 2014; Dunn, 1990) írásait és Faber A.-Mazlish E. (2014) Testvérek féltékenység nélkül – Gyakorlati tanácsok testvérek neveléséhez című könyvét olvasva és saját tapasztalatom alapján a következőképpen összegezném a javaslatokat:

- Mindenképpen fontos már a testvér megszületése előtt felkészíteni gyermekünket. Beszélgessünk vele sokat, magyarázzuk el neki, hogy mindenképpen változni fognak a mindennapok, hiszen többen leszünk, a testvér még kicsi lesz, és sok időt kell vele foglalkozni, hiszen ránk lesz utalva. A gyermeket aggodalom töltheti el, amelyek: - jobban fogjuk őt szeretni, - a baba nem fogja őt szeretni, - oda kell adnia a kistestvérének a játékait, ágycsillagát, - esetleg azért akartunk új babát, mert ő valami rosszat csinált.
- Próbáljuk meg bevonni a mindennapi teendőkbe akár az otthoni tevékenységek során, akár a testvére körüli teendőkbe, hogy érezze, hogy ő is fontos szerepet tölt be.
- Figyeljünk arra, hogy minőségi időt töltsünk el a nagyobb gyermekkel mindennap, - ha csak egy rövidebb ideig is –amikor csakis rá figyelünk, ő van a középpontban és

érezheti azt, hogy számunkra ő is mennyire fontos. Ez lehet egy közös program, egy játék, bármi, amit csak kettesben csinálunk.

- Mindig figyelniünk kell a nagyobb gyermek érzelmeire. Tudassuk vele, hogy megértjük, hogy neki nehéz és azt is értjük, ha ő mérges és dühös. Hallgassuk meg, hagyjuk, hogy érzéseit egészséges megnyilvánulásokban fejezze ki. Legyünk vele türelmesek.
- Sose hasonlítsuk egymáshoz a gyerekeket, hiszen minden gyermek különböző, sajátos készségekkel, képességekkel rendelkezik, így minden gyermek más területen lehet jó, jobb.
- Ne mondogassuk, hogy bezzeg a testvéred ezt és ezt így csinálta, te miért nem?
- Ne keltsünk bennük bűntudatot, ha valamit nem úgy csinál, ahogy az elvárható lenne.
- Mindig dicsérjük mindegyik gyermekünket, lássuk meg a jó tulajdonságait.

Ha már kialakulnak a veszekedések és gyakran fordul elő vita, abban az esetben próbáljunk a kisebb veszekedésekbe nem beleavatkozni, hagyni kell, hogy a gyerekek maguk próbálják megoldani a problémákat. De a fizikai erőszakot ne tűrjük el. Tanítsuk meg őket a konfliktusfeloldásra. Mindegyik gyermekünk önálló személyiség, kezeljük hát úgy is őket. Ne hibáztassuk vagy védelmezzük egyik gyereket sem. Ketten kellene ahhoz, hogy egy konfliktus kialakuljon. Ne akarjuk megmondani egyik gyerekünknek sem, hogy mit kellene érezniük, hogy ne legyenek dühösek vagy mérgesek. Legyünk ott, amikor szükségük van ránk szülőkre és próbáljuk megérteni őket. (Leman, 2014; Dunn, 1990; Raschburg, 2009)

A legtöbbet viszont tőlünk tanulják szülőktől. Látják, azt, hogy mi szülők hogyan kezeljük a problémákat és folyamatosan raktározzák el a képeket, a viselkedésmintákat, amelyeket majd automatikusan előhívnak, ha ők is szülők lesznek. Kit szeretsz a (leg) jobban? Ezt a kérdést már biztosan minden szülő hallotta már gyerekeitől. Én nagyon sokszor hallottam, de nem csak kérdésként, hanem kijelentésként is – persze az öcsit, hugit jobban szereted, engem már nem is szeretsz. "Anya, te szeretsz engem?" "Kit szeretsz jobban?" - nincs olyan szülői szív, amelyet valamilyen módon ne érintenének meg ezek a kérdések. Érdeemes elgondolkozni, hogy vajon miért is kérdezi a gyerek, mit akar valójában üzeni a kérdésével nekünk?

2.4.1 Hogyan kommunikáljunk jól a gyerekekkel?

“A gyerekekkel beszélgetni különleges művészet, amelynek sajátos szabályai vannak, az elhangzott mondatok, szavak különleges értelmet hordoznak.”

(Haim Ginott)

Mérei Ferenc szerint a gyerekekkel való kommunikáció a kölcsönös megbecsülésen és a megfelelő készségek kialakításán alapul. Amikor a gyereket elragadják az érzelmei, akkor senkire sem tud odafigyelni. Sem tanácsot, sem vigasztalást, sem építő kritikát nem tud elfogadni. Azt szeretné, ha mi megértenénk őt. Azt szeretné, ha mi megértenénk, mi jár a fejében, mi játszódik le benne éppen abban a pillanatban. Ahogyan meg kell tanulnunk a gyerek szemével látni és fülével hallani, éppen úgy meg kell tanulnunk a gyerek élményvilágának szintjén beszélni. Meg kell tanulnunk mindenekelőtt tanulnunk azt, hogy ráálljunk a gyerek érzelmi hullámhosszára, megéljük emocionális történeteit, elfogadjuk vágyait, tiszteljük fantáziáját, s mindezzel elősegítjük a szabad kommunikációt, a nyitott személyiség bontakozását. Ennek feltétele pedig nem kevesebb, mint a gyerekbe vetett bizalom, az iránta érzett felelősség, amelyből nyílt és derűs légkörben, ésszerű szabályok között a gyerek felelőssége is kicsírázik. (Raschburg, 2009).

Ginott (2005) szerint a gyermek tevékenységének korlátait úgy szabjuk meg, hogy közben maximálisan tekintettel legyünk érzéseire, függetlenségére, személyiségének egyedi vonásaira.

Fontos tudnunk, mikor kell szakember segítségét kérni!

Előfordulhat, hogy szülőként úgy érezzük és tapasztaljuk, hogy már nem tudjuk megfelelően kezelni a helyzetet, nem ismerjük a megoldást és nem talál sem gyerek, sem szülő megnyugvást. Amikor felborul az addig idilli család élete, és úgy érezzük, hogy nem segít semmi vagy nem értjük, hogyan alakultak így dolgok, akkor érdemes szakemberhez fordulni. Szülőként kapcsolatot kell teremtenünk az óvodapedagógussal, hogyha a gyermek viselkedésében bármilyen változást tapasztal, akkor jelezze felénk. Amikor a családnak bármelyik tagja már nem jól érzi magát lelkileg, pszichésen, nincs egyensúlyban, az általában a többiekre is kihatással van. Előbb-utóbb különféle (pszichoszomatikus) tünetek is jelentkezhetnek: fejfájás, alvásproblémák, levert hangulat, szorongás, az iskolai vagy egyéb teljesítmény romlása, éjszakai bepislélés, magatartás problémák (pl. agresszív viselkedés) stb.

Általános érvényű szabály a testvérféltékenységből fakadó komolyabb problémák esetén is, hogy ezeket a problémákat minél előbb felismerjük és merjünk segítséget kérni, hogy a problémák ne váljanak még súlyosabbá és elkerüljük annak következményeit. Ne féljünk segítséget kérni! Legyünk felelős szülei gyermekeinknek, akiknek olyan példát mutatunk viselkedésünkkel, hogyha segítségre van szükségünk, akkor tudunk kérni és elfogadni. (Ginott, 2005)

2.4.2 Milyen megoldásokkal, tevékenységekkel előzhetjük meg a testvérféltékenységet, a kialakult rivalizálást?

Mese

A mese nagyon fontos szerepet játszik a gyermekek életében, főleg az első időszakokban. Egyrészt biztonságot ad anya-apa közelsége, minőségi időt töltünk gyermekeinkkel. A mesék minden emberi érzést ismernek, és abban is segítséget tudnak nyújtani, hogy miként igazodjunk el érzéseink - amelyek olykor még egymásnak is ellentmondanak - között. Nem könnyű ugyanis felismerni és nevén nevezni az irigységet, a féltékenységet, a bosszúvágyat, a gyűlölet formáit önmagunkban, ezek legyőzése pedig még nehezebb feladat. A mesék ebben is segíthetnek nekünk. A mese azt sugallja a gyerekeknek, hogy az életben vannak nehézségek, amelyeket úgy tudunk leküzdeni, ha harcolnak ellenük. Ez a küzdelem az emberi élet része. A mesehallgatás alkalmával nemcsak a gyermek fantáziája és szókinccse fejlődik, de ha beleéli magát a hősök szerepébe, tudattalan feszültségeit is feloldhatja. Nem büntudatot kelt az emberben, hanem kiutat mutat arra, hogy kell megküzdeni a problémákkal (Széles- Horváth, 2016)).

A mesékben minden benne van: ami volt, és mindaz, ami még lehet. A mesék nem jövőképet adnak, hanem a lehetségest mutatják meg. Azt, hogyha valaki bátor megváltoztatni az életét, amikor nem érzi jól magát a bőrében, valóra válhatnak a legtitkosabb álmai és vágyai (Peer, 2015).

Napjainkban számos könyv foglalkozik mese formájában a kistestvér születésével, annak érzelmi feldolgozásával, megélt mindennapjaival. A következő mesekönyvek a legelterjedtebbek:

- Bartos Erika (2009): Anna, Peti és Gergő- Megmondalak!
- Bartos Erika (2009): Anna, Peti és Gergő - Családi fészkek

- Bartos Erika (2011): Anna és Peti - Kistestvér születik
- Bartos Erika (2011): Anna, Peti és Gergő - Nagycsalád lettünk!
- Bartos Erika (2011): Anna, Peti és Gergő - Annakönyv
- Finny Petra (2018): Tesóügy
- Cseri Anita (2010): Anyu segíts, ha testvérkém érkezik!
- Beck Andrea (2015): Titoktündér

Ezen könyvek segítségünkre lehetnek abban, hogy felkészítsük gyermekünket egy testvér érkezésére, rámutassunk arra, hogy nincs egyedül ebben a helyzetben, hiszen más családokban is születnek kistestvérek, ahol hasonló érzéseket élnek át a gyerekek. Más gyerekek is érezhetik magukat rosszul, mert a szülő kevesebb időt tölt velük és a figyelve megoszlik. De attól még minden gyermekét szereti a szülő.

Játék

A gyermekeinkkel eltöltött idő, mindegyik fél számára pozitív hatással van. A kisebb gyermekek egy játékba ágyazva tudják kifejezni érzéseiket, mondanivalójukat, félelmeiket, szorongásaikat. Ezért akár megfigyeléssel, akár közös játék során kideríthetjük, ha gyermekünknek valamilyen megoldandó problémája van, valami frusztrálja vagy csak nem jól érzi magát. A különböző szerepjátékok nagyon jók érzelem kivetítésére. Beleláthatunk a gyermekeink gondolataiba azáltal, hogy játék során szabadon, felszabadulva fejezzék ki érzéseiket (Cohen, 2015).

Mozgásos-táncos tevékenység

Sokszor könnyebb érzéseinket, élményeinket megosztani, kifejezni mozdulatokkal, szimbólumokkal. A mozdulatok, testtudati technikák és a tánc pszichoterápiás alkalmazása elősegíti érzelmi, szociális és fizikai fejlődésünket. A különböző mozgásos tevékenységek a test, lélek és szellem együttes kapcsolata, folyamatosan egymásra hatnak, mozdulatainkban benne vannak érzéseink, élettörténetünk, céljaink, törekvéseink. A testi átélés fontos eleme a sérült kötődési minták terápiás átdolgozásának. Bizonyos tudatalatti tartalmak, kora gyermekkori traumák verbálisan nem érhetők el, a testi érzeteken és a tudatalatti munkán

keresztül azonban hozzáférhetők. A mozgás felszabadít, megfeledezhetünk gondjainkról, kitisztíthatjuk elménket (Peer, 2015).

„Meggyőződésem, hogy a gyermekkel kapcsolatban felmerülő problémákat csak a szülők bevonásával lehet tartósan megoldani, hiszen ők ismerik a legjobban, másrészt a kicsi nem függetleníthető attól a környezettől, amelyben él”. (Cseri N.a.)

3. Empirikus vizsgálat a testvérféltékenységről

3.1 A vizsgálat módszerei és célja

Kutatásom célja a testvérféltékenység óvodáskori vizsgálata. Megpróbáltam több szemszögből is megközelíteni a témát, hogy minél alaposabban feltárjam a vizsgált kérdéskört. Kutatásom módszerül az interjúkészítést választottam. Úgy gondoltam, hogy a személyes beszélgetések által, amelyekről hangfelvételt is készítettem (természetesen a szülők beleegyezésével), sokkal jobban megismerhetem a szülőket, óvodapedagógusokat, ezáltal egy könnyebb beszélgetés keretében járhatjuk körbe a témát. A közben felmerülő - előre nem tervezett - kérdéseimre is választ kaphatok, az általam nem ismert problémákat is megismerhetem.

Az óvodapedagógusok rendkívül segítőkészek voltak, elmondtam nekik, hogy miért is szeretném elkészíteni az interjút, mi vele a célom. A hozzáállásuk példaértékű volt, sőt segítettek abban is, hogy megfelelő interjúalanyokat találjak. Az interjúalanyok kiválasztásánál fontos feltétel volt, hogy a szülőnek legalább kettő gyermeke legyen, akik közel az egyik óvodáskorú (lehetőleg az idősebb gyermek legyen óvodás). A szülők nagy része készséges volt, vállalta a beszélgetést, amelyet a falumban lévő Montessori Kuckó Óvodában folytattam le. Egyébként ezekkel a szülőkkel már a gyakorlatom során is ilyen jellegű tapasztalatom volt, ezért nem is akartam erőltetni a dolgot. Azon szülőkkel, akik elvállalták az interjút, a falumban lévő Montessori Kuckó Óvodában folytattuk le a beszélgetést, melyet az intézményvezetője engedélyezett. Közöltem velük, hogy az interjú teljesen anonim, nem fog szerepelni a nevük vagy gyermekeik neve, azokat meg fogom változtatni, valamint a készített hangfelvétel is csak számomra szükséges, amely alapján elemezni fogom a hallottakat. Ezúton is köszönöm szépen mind a szülőket, mint pedig az óvodapedagógusok közreműködését.

Az interjút hat szülővel és négy óvodapedagógussal készítettem el. A félig strukturált interjú során a következő témaköröket érintettem: Az interjúalanyok szocio-demográfiai jellemzői, a származási család testvérkapcsolatai, az idősebb gyermek felkészítése a kistestvér érkezésére, a kistestvér születését követően tapasztalt változások tapasztalt viselkedésében, a testvérféltékenység kezelése, az óvoda és a család együttműködése a vizsgált kérdéskörben. Az interjúkérdések és az interjúk teljes szövege az I. mellékletben olvashatók.

A szakirodalmi ismereteim, személyes és szakmai tapasztalatom alapján a következő kérdésekre kerestem a választ:

1. Hogyan lehet felkészíteni a gyermeket a kistestvér születésére? Mit tesznek a szülők?
2. Milyen viselkedésváltozást tapasztalt a szülő és az óvodapedagógus az óvodás gyermeknél a kistestvér érkezésekor?
3. A családon belüli kapcsolatok hogyan változtak meg? Akár a testvérek között, akár a szülők irányába?
4. A származási családban megélt testvérkapcsolatok hogyan befolyásolják a szülők konfliktusmegoldó képességét gyermekeik testvérféltékenysége kapcsán?
5. Milyen módszerekkel lehet a féltékenységet megelőzni és feldolgozását elősegíteni?
Hogyan segíthet ebben a szülő és az óvodapedagógus?

3.2 Interjúalanyok bemutatása

3.2.1 Szülők bemutatása

Andrea (édesanya)

Andrea 33 éves, két gyermek édesanyja, idősebb gyermeke 5 éves lány, Blanka, aki óvodás kisebb gyermeke 2,5 éves és fiúgyermek, Zalán, ő most kezdte az óvodát. Andrea diplomával rendelkezik és otthonról végzi munkáját. Az apa erdész. Egy nagyközségben élnek családi házban.

Emese (édesanya)

Emese 38 éves, egy kis településen él férjével és három gyermekével. Legmagasabb iskolai végzettsége érettségi és jelenleg a kereskedelemben dolgozik, mint alkalmazott. Legidősebb

gyermek 15 éves lány, másodszülött 5,5 éves fiúgyermek, a legkisebb pedig 2,5 éves lány gyermek. Mindegyik gyermek tervezett volt, tudatosan készültek a gyermekvállalásra. A két kisebb gyermek óvodás, a fiú nagycsoportos, a kislány nemrég kezdte meg a kiscsoportot. Az édesanya szintén nagycsaládban nőtt fel, két testvére van.

Viktória (édesanya)

Viktória 29 éves, egyedül neveli két kiskorú gyermekét, egy négy és fél éves kislányt és egy hároméves kislányt (Sára és Anna). Mindkét gyermek tervezett volt, de időközben sajnos az apa elhagyta őket és a kapcsolatot sem tartja lányaival. Ő jelenleg nyolcórás munkarendben dolgozik könyvelőként. Nagyon nehéz időszakon vannak túl, nem volt könnyű sem a gyerekeknek sem pedig neki, ez az újonnan kialakult élethelyzet. Sajnos a lányaikon is észrevehető ez a változás, az édesapa hiánya.

Noémi (édesanya)

Noémi 34 éves édesanya, kisvárosban él férjével és két gyermekével. Legidősebb gyermeke öt éves, óvodás, kisebb gyermeke egy. Mindkét gyermek tervezett volt, Férje diplomás végzettségű, az építőiparban dolgozik, Noémi még otthon van a kisebb gyermekkel.

Boglárka (édesanya)

Boglárka 35 éves, egy faluban élnek férjével és két fiú gyermekével családi házban. Boglárka tanító, férje vállalkozó. Idősebb fiúk Bercel, ő öt éves, kisebbik gyermekük Dániel, ő hároméves. Mindkét gyermek óvodás.

Anita (édesanya)

32 éves édesanya, Budapesten él férjével és gyermekeivel. Öt éves az idősebb gyerek (Hanna) és a fiatalabb két éves (Benjámín). Jelenleg otthon van kisebb fiúgyermekével.

1. táblázat: A szülők szociodemográfiai jellemzői (saját készítés)

Szülők	életkor	Családi állapot	lakóhely	Gyermekek száma	Gyerekek életkora
Andrea	33	házas	nagyközség	2	Blanka 5 éves Zalán 2,5 éves

Emese	38	házas	kistelepülés	3	Lia15, Lénárd 5,5 Hanga 2,5
Viktória	29	elvált	kisváros	2	Sára 4,5 Anna 2,5
Noémi	34	házas	kisváros	2	Zsombor5,5 Barnabás1
Boglárka	35	házas	kistelepülés	2	Bercel 5 Dániel 3
Anita	32	házas	főváros	2	Hanna 5 Benjámín2

3.2.2 Óvodapedagógusok bemutatása:

Kitti (óvodapedagógus)

35 éves, egy kisvárosi magánóvodában dolgozik már 2013 óta. Az első három évben óvodai dajkaként, majd azt követően, elvégezve a főiskolát óvodapedagógusként dolgozik. Az intézményben egy 25 fős vegyes csoport működik, amelyben a két és fél éves gyermektől az akár 7 éves gyermekig is megtalálható.

Judit (óvodapedagógus)

Judit 40 éves és közel húsz éve van a pályán, mint óvodapedagógus. Lakóhelye melletti faluban, egy Montessori jellegű, alapítványi óvodában dolgozik, mint óvodapedagógus. Korábban dolgozott gyermekvédelmi rendszerben - nevelőintézetben - és családi napköziben is. Ebben az intézményben 13 éve végzi óvodapedagógusi feladatait.

Edina (óvodapedagógus)

Edina tanító és óvodapedagógus. Egy falusi vegyes életkorú egycsoportos, 14 fős óvodában dolgozik. Egy gyermeke van, aki 15 éves. 2015 óta óvodapedagógus.

Renáta (óvodapedagógus)

Az óvodapedagógusi diplomát 2008-ban szerezte meg. Kezdetben egy városi bölcsődében dolgozott, majd a diploma megszerzése után, ugyanebben a városban kezdte meg óvodapedagógusként a munkáját egy óvodában. 2014 óta dolgozik a lakóhelyén működő állami óvodában. 2022-ben közoktatás vezető diplomát szerzett. Egy 15 éves gyermeke van.

3.3 Interjúszövegek elemzése

3.3.1 Felkészítés a kistestvér érkezésére az idősebb gyermeket, gyermekeket

Számomra is lényeges kérdés volt, hogy a szülők hogyan próbálják meg felkészíteni idősebb gyermeküket egy kistestvér érkezésére, hiszen fontos, hogy a szülők megőrizték jó kapcsolatukat az elsőszülött gyermekkel, ne távolodjanak el egymástól azért, mert esetleg gyermekük nehezen éli meg a családban bekövetkezett változásokat. A szülők elmondása alapján, a többségük igenis foglalkozott az idősebb gyermek felkészítésével a kistestvér születése kapcsán. Voltak, akik már a várandósság elején leültek a gyermekkel és elmondták neki, hogy új taggal bővül a család. Általánosságban elmondható, hogy fontos volt számukra, hogy hogyan fogadja az elsőszülött a testvér érkezését. Volt olyan szülő, aki a gyermekét az egész várandóssággal kapcsolatos teendőkbe bevonta. *“Amikor megtudtam, hogy állapotos vagyok, megosztottuk a hírt a lányunkkal. Egész várandósságom alatt folyamatosan beszélgettünk arról, hogy mi történik a pocakomban és milyen lesz, ha majd megszületik a kistestvére. Képeket nézegettünk az ő babakoráról is”* (Emese, 38 éves édesanya). Noémi (34 éves édesanya) azt mondta: *“Amikor kiderült, hogy állapotos vagyok, Zsombival is megosztottuk a hírt. Elmondtuk neki, hogy kistestvére van a pocakomban, mindig elmondtuk neki, hogy mikor mekkora a tesó, hogyan növekszik. Amikor olyan vizsgálatok voltak, mint például ultrahang, akkor elvittük magunkkal, hogy lássa ő is a testvérét”*. De beszélgettem azokkal a szülők is, akik különösebb figyelmet nem fordítottak arra, hogy a terhesség alatt már beszélgessenek a gyermekükkel arról, hogy kistestvére születik. Úgy gondolták, hogy elmondták a gyermeknek, hogy lesz kistestvére és igazán nem foglalkoztak a később esetlegesen felmerülő problémákkal *“Sokat beszélgettünk Bercellel akkoriban, elmondtuk neki a nehézségeket, hogy bármennyire is szeretnénk neki kistestvért, nem tudjuk, hogy sikerül-e neki megadnunk. De persze beszéltünk arról is, hogy milyen lenne, ha megszületne”* (Boglárka). *“Igazából szépen elmondtuk neki, hogy kistestvére lesz. Szerintem egy hároméves gyerek nagyon nem értette, de nagyon várta, és amikor megszületett szerette”* (Anita). A szülők többsége tudatosan készítette fel gyermekeit a kistestvér érkezésére, mesekönyveket olvastak együtt, sokat beszélgettek, minőségi időt töltöttek együtt. Volt olyan család is, ahol közösen

alakították ki a kistestvér szobáját, együtt vásárolta meg az anyuka az idősebb gyermekkel a ruhákat, bútorokat, játékokat.

Az óvodapedagógus interjúk alapján, általánosan elmondható, hogy a szülők többsége tudatosan készül a gyermekvállalásra, ezzel együtt a nagyobb testvér felkészítésére. Ők is azt látják, hogy a szülők tényleg mindent megpróbálnak, hogy az elsőszülött gyermek akkor is jól érezze magát, amikor megváltozik az életük, egy újabb gyermek érkezik a családban. A mai világban már az interneten is sok mindent megtalálnak a testvérféltékenység kapcsán, így az óvodapedagógusok úgy látják, hogy alkalmazzák is a szülők ezeket a tanácsokat, használják a testvérféltékenység kapcsán készült mesekönyveket, meséket. Ez egy közös tevékenység a szülő-gyermek között, napi rutinná válhat, ami a későbbiekben is megmaradhat és pozitívan befolyásolja a testvérek közötti kapcsolatot.

3.3.2 Viselkedésváltozások a kistestvér érkezésekor

Általánosságban elmondható, hogy minden családban bekövetkezik a változás egy új gyermek megszületésével. Változnak a szülők és változnak a gyerekek. Ezért voltam kíváncsi arra, hogyan látják a szülők gyermekük viselkedésének, személyiségének változását a kistestvér érkezésekor. Mindegyik szülő arról számolt be, hogy észrevehető volt az idősebb gyermekén, hogy kezdetben nem tudta hogyan kezelni a kistestvért. Általában örültek neki, de idővel volt olyan gyermek, akinél problémák jelentkeztek. *“Az elején nem volt probléma, jól fogadta a kistestvére érkezését. Később, amikor már Zalán is nagyobb lett, akkor láttunk Blankán az irigység jeleit megmutatkozni”* (Andrea 33 éves édesanya). *“Már az elején kialakult benne a féltékenység, irigység”* (Emese 38 éves édesanya). De volt olyan szülő, aki arról számolt be, hogy gyermeke viselkedése drasztikusan megváltozott. Az addig nyugodt, kedves, empátikus gyermek kezelhetetlenné vált, problémák jelentkeztek otthon és az óvodában is. *“Elkezdett agresszívan viselkedni - otthon is és az óvodában is. Többször volt probléma az óvodában, a társaival csúnyán viselkedett. Mindenkitől elvette azokat a játékokat, amit ő szeretett volna és senkinek sem adta oda az övét. Mindenért hisztizett, amiről úgy gondolta, hogy nem úgy*

történik, ahogyan ő szeretné. Nem akart aludni, enni, folyamatosan dacolt” (Boglárka 35 éves édesanya).

Az óvodapedagógusok szemével nézve, minden gyermek változáson megy keresztül, ha kistestvére születik. Hiszen a szülők figyelme már megoszlik, esetleg kevesebb idő jut a nagyobb gyermekre, hiszen a kisebb gyermekkel több teendő van, főleg az első időszakban. Amíg nem áll be a napi rutin, nem alakulnak ki az új szokások, addig sajnós a gyermek is és a szülő is nehezebben kezeli a helyzeteket. Ebből kifolyólag mindegyik gyermek másként éli meg egy testvér születését és többféleképpen is reagálnak. *“Van olyan gyermek, aki sokkal ragaszkodóbb lett, több ölelést, szeretgetést igényel, akár tőlünk óvodapedagógusoktól is. De előfordul olyan is, amikor a gyerek bezárkózik, inkább magányosan játszik, nem vesz részt, a közös játékban, nem keresi a társai közelségét”* (Kitti, óvodapedagógus). Egy másik óvodapedagógus elmondása alapján: *“Nem lehet általánosítani, hiszen minden gyermek más és más, mindenki másképpen reagál az új helyzetekre. Van olyan gyermek, aki könnyebben veszi az akadályokat, könnyebben alkalmazkodik, míg mások sokkal nehezebben veszik fel az új élethelyzetet”* (Judit óvodapedagógus).

Az, hogy milyen formában jelentkezik a változás és az miben nyilvánul meg, az óvodapedagógusok szerint, elsődlegesen a szülő által kialakított kapcsolaton múlik, de a gyermek alapvető személyisége is befolyásolja. Fontos a családon belül kialakított kötődés. Ha gyermeknek szoros kapcsolata van a szülővel, akkor is jelentkezhet a testvérféltékenység, de nem feltétlen lesz drasztikus viselkedés változás az elsőszülöttnél. *“Fontos, hogy a több gyermekes családban a szülők egyenlően bánjanak a gyermekeikkel, ne legyenek megkülönböztetve, de legyenek külön-külön is kialakított szokások, minden gyermekével töltsön a szülő külön is időt”* (Kitti, óvodapedagógus). *“Sajnos jellemző, hogy az elsőszülött gyermek a testvér érkezése után háttérbe szorul. Az addigi „egyeduralom” véget ér, osztoznia kell mindenen, a szülő szeretetén is”* (Edina, óvodapedagógus). Konkrét példákat is említenek az óvodapedagógusok, amikor a gyermek személyisége is megváltozik. Egy kislányról mesélt az egyik óvodapedagógus, akinek a viselkedése drasztikusan megváltozott a kistestvére kapcsán. Igazából nem is a megszületéskor, hanem amikor a kisebb gyermek is bekerült az óvodába, akkor fordult ki önmagából az idősebb gyermek. *“Az addig cserfes, bátor, nyitott személyiségű gyermek, teljesen zárkózott lett, összeroppant a rá hárított felelősség súlya alatt. Ez a*

viselkedészavar elkísérte az iskolai mindennapokba és egy kezelhetetlen, magatartási problémával küzdő kisiskolás lett” (Judit óvodapedagógus).

3.3.3 Családon belüli kapcsolatok átalakulása

A szülők elmondása alapján, mindegyik gyermekben tapasztalható volt, hogy a kezdeti időszakban ragaszkodóbbak lettek, esetleg kicsit érzékenyebbek. Volt olyan anyuka, aki arról számolt be, hogy gyermeke sokkal több testi kontaktust igényelt. *“Az idősebb lányom talán ragaszkodóbb lett, többször ölelget, bújik hozzám” (Viktória, 29 éves édesanya).* *“Szerintem közelebb kerültünk egymáshoz” (Anita, 32 éves édesanya).* *“Talán egy kicsit hamarabb elérzékenyül, hosszabban ölel és többször mondogatja, hogy mennyire szeret” (Noémi, 34 éves édesanya).* A testvérek közötti kapcsolat általában jónak mondható, a szülői interjúk alapján nem találok olyan válasszal, ahol a szülő arról számolt volna be, hogy a testvérek közötti kapcsolat nem lenne jó. Előfordultak átmeneti problémák, de ezek nem befolyásolták a testvérek közötti kapcsolatot, köteléket. Az idősebb gyermekek védelmezik a kisebbeket, kiállnak mellettük és a kisebbek mindig tudnak hozzájuk fordulni, ha baj van. *“Ha a kisebbik gyermeknek van valamilyen problémája, akkor keresi a testvérét, aki ott van számára, mint támasz. A figyelem egymás iránt mindig megvan” (Kitti, óvodapedagógus).*

3.3.4 A féltékenység megelőzése és kezelése

Általánosságban véve a szülői interjúk alapján, nagy hangsúlyt helyeznek arra, hogy már a várandósság idején felkészítsék az idősebb gyermeket arra, hogy a testvér születésével igenis változás következik be a családban. Igyekeznek minél hamarabb felkészíteni a gyermeket erre, ezért sokféle módszert alkalmaznak. A testvérvizsálya kialakulásának témájában manapság már rengeteg könyv, mesekönyv létezik, ezt előszeretettel használják is a szülők. De az a szülő, aki tényleg tudatosan készül fel, ők különböző internetes forrásokat is felhasználnak, gondolok itt pszichológusok által írt cikkekre. *“Képeket nézegettünk Zsombival, amikor még kicsi baba volt, így próbáltam szemléltetni vele, hogy kisöccse milyen is lesz, amikor megszületik” (Noémi, 34*

éves édesanya). Anita (32 éves édesanya) elmondása alapján *“Babás mesekönyvet olvastunk neki, hogy hátha könnyebben megérti, hogy mi is történik. Sokat beszélgettünk vele erről”*. Egy óvodapedagógus javaslata: *“Már a várandósság időszakában beszélgessen minél többet a gyermekkel a testvér érkezéséről, és az azt követő „új életükről”*. A gyermek születése után *igyekezzenek a nagytestvért is bevonni a kicsi ellátásába. Bízzák meg olyan feladatokkal, amiket gond nélkül el tud látni, hagyják segíteni”* (Edina óvodapedagógus). Egy másik óvodapedagógus pedig így fogalmazott: *“Azért nem fogalmaznék meg javaslatot, mert a szülőknek észre kell venni, ha felmerül a testvérek között valamilyen konfliktus és azt nekik szülőknek kell megoldani. Ők ismerik a legjobban a gyermekeiket, ők tudják, hogy gyermekeiknek mire van szüksége. Segítséget nyújtunk, mint óvodapedagógus, ha szükség van rá”* (Kitti, óvodapedagógus).

3.3.5 Származási családban megélt testvérkapcsolatok hatása a szülők konfliktuskezelésére

Szülői beszámolók alapján, azon szülők, akik több testvérrel rendelkeznek, ők tisztában vannak azzal, hogy a testvérféltékenység kialakulása egy természetes folyamat a család életében. Mindig is jelen volt. Visszaemlékezéseik szerint, a szülők csak a legvégső esetben avatkoztak bele a testvérek rivalizálásában, esetleg a konfliktusba. Ők úgy emlékeznek, hogy hagyták a testvéreket megoldani a saját problémájukat. Csak akkor tettek lépéseket, ha az már valamelyik gyermek testi épségét fenyegette. Ezekben az esetekben fegyelmezés, büntetés volt a retorzió. *“A szüleink elmondása szerint, ők abból, hogy a húgommal ilyen nagyon rosszul jöttünk egymással, nem sokat vettek észre, egészen addig, amíg már nem kezdtünk el verekedni. Ők ilyenkor azért közbe avatkoztak, megfékeztek bennünket és meg is büntettek. Szerintem akkoriban jól kezelték a helyzetet”* (Emese, 38 éves édesanya). Az, hogy a származási családban megélt testvérféltékenység kezelése befolyásolta a szülők konfliktuskezelését, az valójában nem derült ki az interjúk alapján. Annyi viszont igen, hogy a szülők tisztában voltak azzal, hogy a testvérek között testvérviszály alakulhat ki, amit a szülőknek kezelnie kell.

3.3.6 Testvérek közös óvodai csoportban

Óvodapedagógusok megfigyelései alapján, a testvérpárok között észrevehető a szoros kötelék az óvodában. Az idősebb testvérek védik, oltalmazzák a fiatalabbat, de ez a viselkedés megfigyelhető más kisebb gyerekekkel szemben is. Nem minden testvérpár tevékenykedik együtt, de gyakran egymás közelében játszanak. *“Van, hogy a testvérekre, jó hatással van, ha egy közösségbe járnak, nem zavarják egymást és külön is eltudnak játszani, de láttunk már olyat is, amikor a nagyobb testvér rosszul kezelte a helyzetet, nem érezte jól magát, ha ott volt a kisebb testvér”* (Kitti, óvodapedagógus). De olyan is előfordul, amikor a testvérek nehezen visel el, hogy még az óvodában is együtt kell a testvérével. *“Az idősebb gyermekek az óvodában már nem engednek kisebb testvérüknek, hiszen otthon a szülő ebbe „kényszeríti bele” őket folyamatosan. A kisebb testvérek sértődékenyebbek, akaratosabbak, hiszen otthon általában az ő akaratuk érvényesül”* (Edina, óvodapedagógus). Minden gyerek más és más, így nehéz lenne megmondani, hogy jó vagy rossz döntés a szülő részéről, ha ugyanabban az óvodai csoportban járnak a testvérek. Gyakran a szülő praktikusság szempontjából dönt a közös intézmény, közös csoport választása mellett, hiszen nem kell többfelé szaladnia, egyszerre megoldható a gyermekek elhelyezése. Óvodapedagógus elmondása alapján előfordult már, hogy beszélni kellett a szülővel, hogy a nagyobb gyermekre nézve, nem szerencsés a közös óvodai csoport. *“Szó szerint rátapadt nagyobb testvérére, nem hagyta külön tevékenykedni, mindent együtt szeretett volna csinálni testvérével. Sajnos az sem sokat segített, hogy a szülők otthon azt mondták a nagyobb lánynak, hogy neki kell odafigyelni a testvérére, vigyáznia kell rá, ha sír akkor neked kell majd megvigasztalni. Akkora terhet tettek a kislányra, hogy a kislány viselkedése nagyon megváltozott”* (Judit, óvodapedagógus). A szülők általában megfogadják az óvodapedagógus tanácsait, kérnek is segítséget, ha szükséges, de sajnos az is előfordul, hogy az óvodapedagógus “süket fülekre” talál.

3.3.7 Javaslatok a testvércapcsolatok oldására

Az interjúk alapján megállapítható, hogy azon szülők, akik megfelelően felkészítették a gyermekeiket, könnyebben vették az akadályokat, a testvérek között felmerülő problémákat kezelni tudták. Ehhez mindenképpen az kell, hogy a szülő időben készítse fel a gyermekeket a

kistestvér érkezésére, a bekövetkező változásokra. Manapság rengeteg szakirodalom, könyv foglalkozik ezzel a témával, párat említenék: Bartos Erika könyvei, amelyek kifejezetten foglalkozik a kistestvér érkezésével, a problémákkal és azok kezelésével. De Beck Andrea Titoktündér című mesekönyvében is van egy fejezet, amely a kistestvér születésével okozott nehézségek megküzdésére ad tanácsot. Számos könyvet említhetnék még. Fontos, hogy az idősebb gyermekkel időt töltsünk: beszélgetések, közös programok, elfoglaltságok. A megoldás kulcsa szerintem a kommunikáció. Közös programok, sok beszélgetés. *Amikor csak rá figyelünk* (Boglárka, 35 éves édesanya). *A szülők legyenek nyugodtak, próbáljanak mindegyik gyerekre megfelelően koncentrálni, kellőképpen odafigyelni sok időt együtt tölteni.* (Anita, 32 éves édesanya).

3.4 Következtetések – a kutatási kérdések megválaszolása

1. Hogyan lehet felkészíteni a gyermeket a kistestvér születésére? Mit tesznek a szülők?

Véleményem szerint nagyon lényeges kérdés a gyermekek megfelelő felkészítése egy kistestvér érkezésére. Hiszen az, hogy a szülőnek milyen kapcsolata van a gyermekével, az befolyásoló tényező a gyermek személyiségének alakulásában. A megfelelő kötődés kialakítása és annak megőrzése a szülő feladata. Ha jó kapcsolatot ápol gyermekével, akkor a felmerülő problémákat, konfliktusokat is könnyebben tudják kezelni. A szülők által elmondottak alapján többségük már a várandósság alatt igyekezett felkészíteni az idősebb gyermeket a kistestvér érkezésére. Tudatosan tették, hiszen olyan könyveket, mesekönyveket olvastak a gyermeknek, amelyben a testvérek közötti kapcsolatot, konfliktus kialakulását szemléltethették. Én is úgy gondolom, hogy manapság már rengeteg ilyen jellegű szuper könyv létezik. Ezek mellett sokat beszélgettek, több közös tevékenységet csináltak együtt, hogy ezzel is biztosítsák gyermeküket arról, hogy attól még testvére születik, nem fogják őt sem kevésbé szeretni. Szerintem, amit a szülő tehet egy ilyen kialakult helyzetben, hogy figyel gyermekére, az ő igényeire, támaszt nyújt gyermekének, amikor szüksége van rá. Hiszen egy gyermek nagyon nehezen élheti meg a kistestvér születését, nem könnyű neki feldolgozni, hogy már nem csak ő van a figyelem középpontjában, szülei figyelme megoszlik. Az interjúk alapján

megfigyelhető, hogy a szülők igyekeznek a nagyobb gyermeket is bevonni a mindennapi tevékenységekbe, anya-gyerek vagy apa-gyerek időt tölteni az idősebbel. Szerintük ez lehet a "kulcs".

2. Milyen viselkedésváltozást tapasztalt a szülő és az óvodapedagógus a gyermek viselkedésében?

Alapvetően elmondható, hogy minden családban felmerülő probléma a testvérek között kialakuló féltékenységi probléma. Ez egy általános dolog, semmi meglepőnek nem kellene lennie. De az lényeges kérdés, hogy hogyan is nyilvánul meg a féltékenység más-más gyermeknél. Az interjúk elemzése alapján minden szülő beszámolt arról, hogy gyermekeik között felmerült az irigység, a féltékenység és ez általában az idősebb gyermekekre volt jellemző. Az elsőszülött kiváltságát elvesztették, a szülők már nem csak rá figyeltek, hanem a kistestvér is ugyanolyan fontos lett számukra. Nehéz ezt megérteni egy óvodáskorú gyermeknek. Általában a szülők azt mondták, hogy a kezdeti időszakban sokkal jobban ragaszkodott az idősebb gyermek az édesanyához, tovább tartott az elválás reggelente az óvodában, esetleg többször sírva fakadt, bújosabb lett. Ezeket a viselkedéseket az óvodapedagógusok is megerősítették. Még olyan is előfordult, amikor a gyermek az óvodapedagógusnál találta meg a megnyugvást, igényelte az ölben ölelgetést.

3. A családon belüli kapcsolatok hogyan változtak meg? Akár a testvérek között, akár a szülő irányában?

A család összes tagjának meg kell szokni az új helyzetet, ki kell alakítaniuk az új szokásokat, fel kell állítaniuk a szabályokat. Arról nem beszélhetünk, hogy a testvérek ne szeretnék egymást - biztos előfordul olyan kapcsolat is -, de ettől még szoros kapcsolatot ápolnak egymással és a szülőkkel is. Minden testvér között kialakul egyfajta versengés (kit szeretnek jobban), provokálják egymást, veszekednek a tulajdonaikért, küzdenek a szülői figyelemért. Idővel, a kezdeti nehézségek után, elkezdenek kötődni egymáshoz a testvérek, az idősebb gyermek védelmezi, óvja a kisebbet, kiáll érte, ha szükséges, de ő az, aki először rendbe szedi, ha probléma van. A szülők felé gyakran előforduló probléma, hogy dacolnak, nehezebben kezelhetők, vagy ennek az ellenkezője, még szorosabb köteléket szeretnének. Én úgy gondolom, hogy a jó kapcsolat alapja a kommunikáció és a testvérek közötti egyenlőség.

4. Származási családban megélt testvérkapcsolatok hogyan befolyásolják a szülők konfliktus megoldó képességét a testvérféltékenység kapcsán?

Az interjúk alapján nem tudnám kijelenteni, hogy befolyásoló tényező lenne a szülők konfliktuskezelésben a származási családban megélt konfliktuskezelés. Nyilván számít az, hogy a szülő egyke –hiszen nincs testvére, nem tudja, hogy milyen lehet testvérekkel együtt élni és azt sem tudja hogyan viselkedett volna -, vagy ha nagycsaládból származik -tudja azt, hogy milyen osztozkodni, milyen a szülői figyelemért megküzdeni nap mint nap. Azon szülők, akik testvérekkel rendelkeznek, ők tisztában voltak vele, hogy a testvérek között kialakulhat féltékenység és azt is tudták, hogy ez egy természetes dolog, így könnyebben álltak a helyzet elé. De volt olyan szülő, akinek nincs testvére, ő nem nagyon tudta, hogy mire is számíthat. Felkészülni felkészült, de nem volt tisztában, a lehetséges problémákkal.

5. Milyen módszerekkel lehet a féltékenységet megelőzni és feldolgozását elősegíteni? Hogyan segítheti a szülő és az óvodapedagógus?

Nagyon fontos, hogy a szülő és az óvodapedagógus megfelelő kapcsolatot alakítson ki. Hiszen a kommunikáció az alapja mindennek. Bármilyen probléma is merül fel a gyermekkel kapcsolatban, azt szülő-óvodapedagógus közösen megtudja oldani. Mindegyik szülő beszámolt arról, hogy már a várandóóság elején beszélgettek a gyermekkel.

4. Összegzés

Szakedolgozatomban a testvérféltékenység háttérét, megnyilvánulását és kezelését vizsgáltam óvodás korú gyermekeknél. Úgy érzem, hogy szakirodalmi tájékozódás és az interjúkészítés során szerzett tapasztalataim nagymértékben hozzájárultak szülői és óvodapedagógusi kompetenciám fejlődéséhez. Mint szülő és leendő óvodapedagógus fontosnak tartom, hogy a testvérek közötti kapcsolatot, a felmerülő konfliktusokat a helyén kezeljék a szülők, melynek során figyelembe veszik gyermekeik érzelmeit, személyiségi és lelki fejlődését. A család a legfontosabb a gyermek életében, a családban betöltött szerep határozza meg a gyermek személyiség fejlődését, az életükben felmerülő problémák kezelését és a későbbi kapcsolataikat is.

A tíz elkészített interjú rávilágított arra, hogy féltékenység kialakulása gyakran felmerülő probléma, tanulságai alapján általános jelenség és minden családban előfordul. Az idősebb gyermeknek nehéz elfogadnia és feldolgoznia a kistestvér érkezésével járó változásokat, hogy mások lesznek a prioritások, főleg kezdetben és a család élete is jelentős változáson megy keresztül. Egy gyermek születése formálja, alakítja a korábban már kialakult szokásokat, szabályokat a családban. Nagyon fontos, hogy a szülő vegye észre a gyermekeivel kapcsolatos problémákat, a viselkedésváltozásokat, hiszen annak valamilyen oka van.

Kistestvér születésekor az idősebb gyermek úgy érezheti, hogy szülei már kevésbé szeretik, nem figyelnek rá kellőképpen, "trónfosztásként" élheti meg az új helyzetet. Korábban ő volt az, aki a középpontban volt, szülei csak rá figyeltek. Ez megváltozik a család bővülésével és viselkedésváltozáshoz vezethet a nagyobb gyermeknél. Valamelyik gyermek könnyebben alkalmazkodik, mások nehezebben. Általánosságban elmondható, hogy az idősebb gyermek az, akinél felmerül az irigység, kialakul a féltékenység a kisebb testvér irányába. Sokszor előfordul, hogy a testvérek ugyanabban az óvodai csoportban is járnak és van, hogy a nagyobb gyermeknek ez hátrány. Felelősséget érez kisebb testvére iránt és ez akár nyomást tehet a gyermekre. De vannak gyerekek, akikre pozitívan hat, ha ugyanabban a közösségbe járnak. A szülőnek fontos feladata, hogy gyermekeik igényeit tartsák szem előtt és a gyermeknél történő legapróbb változást is vegyék észre. A testvérek között kialakult féltékenység általában egy átmeneti állapot, eredményezhet nehezen kezelhető, megoldandó helyzeteket, de feltehetően

nem tart örökké. A testvérek kapcsolata lehet nagyon jó, lehetnek legjobb barátok, de lehetnek ellenségek is, mely felnőtt életükre is hatással lehet.

"Minden kapcsolat, amely két személy között létrejön, teljesen egyedi. Ezért nem tudsz két embert egyformán szeretni. Ez egyszerűen nem lehetséges. Mindenkit másként szeretsz, amiatt, akik és ama páratlan hatások miatt, amelyeket kiváltanak belőled. És minél jobban megismeritek egymást, annál gazdagabbá válnak annak a kapcsolatnak a színei" (WM. Paul Young: *A viskó* 2021).

“A testvéri szív szintiszta gyémánt, gyöngédsége határtalan!”

(Honoré de Balzac)

5.Bibliográfia

Bagdy E. (1995) Családi szociológia és személyiségzavarok Budapest. Nemzeti Tankönyvkiadó

Barlay M.-Péley B. (2016) Testvérkapcsolati Kérdőív (SRQ-HU) Hazai Adaptációja, Magyar Pszichológiai Szemle, 71.2/2.257-284 DOI: 10.1556/0016.2016.71.2.2 [online] [2023.10.05.]>URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/42947867.pdf>

Bartos E. (2011) Anna, Peti -Kistestvér érkezik, Alexandra Kiadó

Bartos E. (2009) Családi fészek Alexandra Kiadó

Bartos E. (2011) Anna, Peti és Gergő -Annakönyv Alexandra Kiadó

Bartos E. (2009) Anna, Peti és Gergő -Megmondalak! Alexandra Kiadó

E. (2011) - Anna, Peti és Gergő -Nagycsalád lettünk! Alexandra Kiadó

Beck A. (2015) Titoktündér Veszprém Beck MMNT Kft.

Bodonyi E.; Busi E.; Hegedűs J.; Magyar E.; Vizely Á. (2006) A gyakorlati Pedagógia néhány alapkérdése 5. Kötet -Család, gyermek, Társadalom. ELTE PPK Neveléstudományi Intézet [online] [2023.10.17.]>URL: <http://mek.niif.hu/05400/05461/05461.pdf>

Bojti Andrea (2021) Testvérféltékenység? 5 tanács, hogyan csökkentsd! [online] [2023.11.08.]>URL: <https://bojtianrea.hu/testverfeltekenyse-5-tanacs-hogyan-csokkentsd>

Bánszegi R. (2016) Tényleg nem mindegy, hogy hányadiknak születünk? [online] [2024.01.07.]>URL: <https://mindsetpszichologia.hu/tenyleg-nem-mindegy-hanyadiknak-szuletunk>

Brazier C. (2013) Why having big families is good for you (and cheaper) [online] [2023.11.07.]>URL:<https://www.telegraph.co.uk/women/mothertongue/familyadvice/10149910/Why-having-big-families-is-good-for-you-and-cheaper.html>

Czettele és mtsai (2014) Lehet egy testvérral több? In: Európai Családtudományi Szemle I. évfolyam 1. szám, Budapest. Kiadó: Tudomány a Családért Egyesület [online] [2023.12.11.]>URL: <https://www.ecssz.eu/>

Cohen J..L. (2015) Játékos nevelés. Kulcslyuk Kiadó

Chapman G. (2024) A jól működő család 5 jellemzője. Budapest Harmat Kiadó Alapítvány

- Cseri A. (2010) Anyu segíts, ha testvérkém érkezik! Aposztróf Kiadó Cseri A. N.a.. Néhány szó a testvérféltékenységről [online] [2023.10.17.]>URL: <https://www.gyerekpszichologus.hu/wp/?page-id=112>
- Decsi D. (2021) “Ha neki megengeded, nekem miért nem?” -A testvércapcsolatok jelentősége és a testvérek közötti rivalizáció [online] [2023.12.10.]>URL: <https://mindsetpszichologia.hu/ha-neki-megengeded-nekem-miert-nem-a-testverkapcsolatokjelentosege-es-a-testverek-kozotti-rivalizacio>
- Dunn J. (1990) Testvérek. Budapest: Gondolat Kiadó
- Faber A.- és Mazlish A. (2014): Testvérek féltékenység nélkül. Budapest: Reneszánsz kiadó
- Fábrí N. (2021) Testvérvizonyaink és hatásai egy életen át [online] [2023.11.22.]>URL: <https://szemelyisegfejlesztocentrum.hu/testvervizonyaink-es-hatasaik-egyeleten-at/>
- Finny P. (2018) Tesóügy Pozsonyi Pagony Kft
- Ginott H. (2005): Szülők és gyermekek. Budapest: Edge 2000 Kiadó
- Hámori E. (2015): A kötődéelmélet perspektívái – A klasszikusoktól napjainkig, Animula kiadó, Budapest
- Molnár J. (2019) in: Gyulai S. Testvérség egy analitikus szemével - avagy a testvércapcsolatok pszichológiája [online] [2023.12.10.]>URL: <https://mindsetpszichologia.hu/testverseg-egyanalitikus-szemevel-avagy-a-testverkapcsolatok-pszichologiaja>
- Hollósy Vadász G. (2019) Testvérféltékenység [online] [2023.11.22.]>URL: <https://pszichologuskereso.hu/pszichologia-blog/pszichologiaiblog/testv%C3%A9rf%C3%A9lt%C3%A9kenys%C3%A9g>
- Jacob S. H. (1999) Gyermeünk fejlődő értelme. Pécs Alexandra Kiadó
- Ambrust J. (2013): Testvérvizsály - Konfliktuskezelő stratégiák szülőknek. Saxum Kiadó Kft
- Kacsur A. (2019) Hogyan működhet jól egy család? -A viszonyok és szerepek fontossága [online] [2023.11.22.]>URL: <https://mindsetpszichologia.hu/hogyan-mukodhet-jol-egy-csalad-aviszonyok-es-szerepek-fontossaga>
- Kazimir Á. (2022) Testvérféltékenység -Okok, jelek és megelőzés [online] [2023.11.22.]>URL: <https://www.webbeteg.hu/cikkek/psziches/1360/a-testverfeltekenyseg>

Kálmán J. (2022) Testvérféltékenység okai gyermekkorban [online] [2023.11.22.]>URL: https://gazdagretipszichologus.hu/2022/01/14/testverfeltekenyseg/?fbclid=IwAR2MHArxNFvafALhm17fWERouiuGT6BQGmyOmEZ8f8Hb_Wwwfk-cSAv210

Keményné (2002) in:____Koltói L. (2013) Pedagógiai, pszichológiai jegyzet óvodapedagógusoknak [online] [2023.12.11.]>URL: http://www.igypk.hu/mentorhalo/tananyag/Pedagogiai_pszichologia_jegyzet_vodapedaggusoknak/
Koltói L. (2013) Pedagógiai, pszichológiai jegyzet óvodapedagógusoknak [online] [2023.12.11.]>URL: http://www.igypk.hu/mentorhalo/tananyag/Pedagogiai_pszichologia_jegyzet_vodapedaggusoknak/

Krúdy T. (2014) Lehet egy testvérrel több? In: Európai Családtudományi Szemle I. évfolyam 1. szám, Budapest. Kiadó: Tudomány a Családért Egyesület [online] [2023.12.11.]>URL: <https://www.ecssz.eu/>

Laible és mtsai (2007) in: Koltói L. (2013) Pedagógiai, pszichológiai jegyzet óvodapedagógusoknak [online] [2023.12.11.]>URL: http://www.igypk.hu/mentorhalo/tananyag/Pedagogiai_pszichologia_jegyzet_vodapedaggusoknak/

Lakatos K. (2011) Mutasd meg érzéseidet, de szabályozd viselkedésedet! In: Danis I.-Farkas M.-Herczog M.-Szilvási L., Biztos Kezdet Kötet II. A kora Gyermekkor fejlődés természete fejlődési lépések és kihívások. Nemzeti Család -és Szociálpolitikai Intézet. Budapest 376, 159 p [online] [2023.11.19.]>URL: http://www.csagyi.hu/images/stories/projektek/ecd/a_koragyermekkor_i_fejlodes.pdf

Leman, K. (2014): Születésui sor(s)rend. Budapest: Harmat kiadó

Medveczky K., Na. Testvérféltékenység. Hogyan neveljünk jó testvéreket? [online] [2023.12.10.]>URL: <https://www.medveczkykata.hu/testverfeltekenyseg-hogyan-neveljunk-jotestvereket/?fbclid=IwAR3eyCxESlJxav6-3t-xsEzn9PoQ51G467M-QQlo89WPTm0KAa3An0yBRYE>

Milbik Zs.(2020) Testvérféltékenység -betolakodó vagy ajándék a testvér? [online] [2023.11.19.]>URL:https://pszichologuskereso.hu/pszichologia-blog/pszichologiablog/testv%C3%A9rf%C3%A9lt%C3%A9kenys%C3%A9g-betolakod%C3%B3-vagyaj%C3%A1nd%C3%A9k-atestv%C3%A9r?fbclid=IwAR00wvNYRgXmSBKWErVEXZ1IMgg8PNyca2Pz_6n5tDVFptl-b8YNGvZ1-QQ

N. Kollár Katalin, Szabó Éva (2004) *Pszichológia pedagógusoknak*, Osiris Kiadó, Budapest

Nyitrai Á.; Korintus M.;Hajdúné H.K.;Józsa K.;Rózsa S.;Kereki J.;Illyés-Dubecz D.;Magyar E.;Vidáné Ugrin E. (2022) A szülők Támogatása, in: SZEMELVÉNYEK A KORA GYERMEKKORI INTERVENCIÓ TÉMAKÖRÉBŐL, Budapest, Családbarát Magyarország Központ, 385-402p [online] [2023.10.17.]>URL: https://gyermekut.hu/pdf/Gyermekut_szemelvenygyujtemeny_online.pdf

Peer K. (2015): Mi bántja a gyerek lelkét? Budapest: Tea Kiadó

A Philadelphian Child Guidance Center (1993) Szülők Könyve. Budapest: Kulturtrade Kiadó

Pike A., Kretschmer T., Dunn, J. F. (2009): Siblings - friends or foes? Psychologist 22, 6, 494 – 449. [online] [2023.12.11.]>URL: <https://www.bps.org.uk/psychologist/siblings-friends-or-foes>

Raschburg J. (2009) Szülők könyve. Fogantatástól az iskolakezdésig, Saxum Kiadó

Roboz G., Féltékenység [online] [2023.12.11.]>URL: <http://www.robozgabi.hu/cikkek/afeltekenyseg>

Rufo M.- Schilte C. (2003) Szeretetbetegség -Lelki bajok a testvérkapcsolatban. Budapest: Magyar Könyvklub

Solymosi K. (2004): Fejlődés és szocializáció. In: N. Kollár Katalin, Szabó Éva (szerk.) *Pszichológia pedagógusoknak*, Osiris Kiadó, Budapest

Somlai P. (2013) Család 2.0 -Együttélési formák a polgári családoktól a jelenkorig, Napvilág Kiadó

Schwanner Z. N.a., Születési sorrend a családban [online] [2023.12.11.]>URL: <https://hellobaby.hu/szuletesi-sorrend-a-csaladban/>

Scott V., Doub G., Runnels P., (1990) A sikeres család, Budapest: Alexandra Kiadó

Suhajda K. (2021) Egy kicsis és egy pici –tippek a testvérféltékenység ellen [online] [2023.12.10.]>URL: <https://mindsetpszichologia.hu/egy-kisci-es-egy-pici-tippek-atestverfeltekenyseg-ellen>

Szabó M. (2016): A család szerepe, jelentősége, funkciói, kapcsolatfelvétel, a család megismerésének módszerei, technikái. [online] [2023.10.19.]>URL: <https://docplayer.hu/2080066-Munkaanyag-szabo-mihalyne-a-csalad-szerepe-jelentosege-funkcioikapcsolatfelvetel-a-csalad-megismeresenek-modszerei-technikai.html>

Szabó L. (2011) Ismerkedj, barátkozz és illeszkedj be! In: Danis I.-Farkas M.-Herczog M.-Szilvási L., Biztos Kezdet Kötet II. A kora Gyermekekori fejlődés természete -fejlődési lépések és kihívások. Nemzeti Család -és Szociálpolitikai Intézet. Budapest 376, 312-344p [online] [2023.11.19.]>URL: http://www.csagyi.hu/images/stories/projektek/ecd/a_koragyermekkori_fejlodes.pdf

Széles-Horváth A. (2016) 5+1 mese a testvérféltékenység oldására -Kádár Annamária ajánlásával [online] [2023.11.27.]>URL: <https://pszichoforyou.hu/mese-a-testverfeltekenysegről-kádár-annamariától/>

Woolfson, R. C. (2004): Szülők Kézikönyve. Alexandra Kiadó

Woolfson, R. C., (2003) Kistestvér születik. A testvérek közötti konfliktusok kezelése, Alexandra Kiadó

Young WM. P. (2021) A viskó. Ford. Géczi Károly. Immanuel Alapítvány

6. Mellékletek

I. számú melléklet: Interjúkérdések

Szülői interjú kérdései:

1. Kérném, hogy néhány mondatban mutassa be magát, családját, családi állapotát. Jelenleg dolgozik-e vagy otthon van a kisebb gyermekével? Mennyi idős a gyerekek?
2. Van e Önnek testvére, milyen jelenleg a kapcsolatuk? Emlékei szerint, ha voltak konfliktusok, hogyan kezelték a szülei? Emlékszik e valamilyen konfliktusra a testvérével, amely az Ön számára nagy problémát okozott? Ezeket hogyan kezelték a szülők?
3. Mindegyik gyermekük tervezett volt-e?
4. Milyen módon készítették fel az elsőszülött gyermeket akár a várandósságra később pedig a testvér születésére?
5. Hogyan közölték a gyermekkel, hogy testvére születik? Hogyan fogadta a hírt? Ki közölte, teremtettek-e valamilyen különleges helyzetet ezzel kapcsolatban?- gondolok itt arra, hogy esetleg elvitték valahova kirándulni, akár valamilyen könyvet olvastak a témában neki?
6. Felmerült - e Önökben a testvérféltékenység kialakulásának lehetősége? Honnan tudtak ezzel kapcsolatos információhoz jutni / tájékozódni a témában?
7. Milyen tanácsot tudna megfogalmazni egy olyan család számára, ahol most fog érkezni a kistestvér?
8. Beszéltek - e az óvodapedagógussal a kistestvér érkezéséről?
9. Hogyan fogadta a gyermek a kistestvért, amikor megszületett?
10. Tapasztaltak- e bármilyen változást a gyermek viselkedésében? Amennyiben igen, melyek voltak ezek? (akár pozitív akár negatív viselkedésváltozás)
11. Hogyan kezelte a szülő a felmerülő problémákat, esetleg a testvérek közötti konfliktust?

12. Hogyan változtak a családon belüli kapcsolatok? Szülők kapcsolata egymással, apagyerek, anya-gyerek, nagyszülők-gyerek kapcsolat?
13. Jelezte –e az óvodapedagógus Önnek, amikor változás történt a gyermek viselkedésében? Ha igen milyen változásokról számolt be?
14. Kért e tanácsot vagy segítséget a testvérkonfliktusok kezelésében vagy a problémák megoldásában?

Óvodapedagógus interjú kérdései:

1. Néhány mondatban mutakozzon be kérem!
2. Jelezni szokták - e szülők a családon belül bekövetkezett változásokat, mint például egy testvér érkezését? Meg van –e a megfelelő kommunikáció a szülőkkel bármilyen változás, probléma felmerülése esetén?
3. Hogyan látja a változások mennyire mások, ha fűtestvérek vagy lány-fiú?
4. Milyen viselkedésváltozásokat tapasztaltak a gyerekeknél az anya várandóssága kapcsán vagy amikor már megszületett a kistestvér? Gondolok itt az önállóságában visszaesésre, agresszióra, túlzott gondoskodásra, féltésre a társaival....., tartósak voltak ezek a változások, esetleg csak egy átmeneti állapot?
5. Mit gondol a testvérféltékenységről? Mennyire általános?
6. Hogyan látja a gyerek-szülő kapcsolatát, amikor már több gyermek van a családban? Tapasztalható-e változás? /ragaszkodóbb –e az elsőszülött gyermek, netán elutasító, nehezen kezelhetővé válik,
7. A kistestvér érkezéséhez milyen javaslatokat fogalmazna meg a szülők számára a testvérféltékenység megelőzésére, kezelésére?
8. Ön szerint befolyásolja - e a féltékenység kialakulását a testvérek közötti életkor, nemi különbség, mik a tapasztalatok?
9. Kérnek -e segítséget a szülők a felmerülő problémák megoldásával kapcsolatban?
10. Hogyan látja hogyan kezeli a szülő a testvérkonfliktusokat konfliktuskezelését? Példák Tapasztalatai alapján fogalmazza meg azt.
11. Mit gondol arról, ha a kistestvért ugyanabban az óvodai csoportban iratnak be a szülők? Előnyök /hátrányok - volt e már arra példa, hogy azt tanácsolta a szülőnek, hogy ne ugyanabban a csoportban kerüljön a kisebb gyermek?

12. Milyen kapcsolatot lehet megfigyelni az ugyanabban a csoportban járó testvérek között, ha van ilyen? Hogyan viselkednek egymással?

II. számú melléklet: Interjúszövegek

Szülői interjúk

1. Andrea (édesanyja)

Kérném, hogy néhány mondatban mutassa be magát, családját, családi állapotát. Jelenleg dolgozik-e vagy otthon van a kisebb gyermekével? Mennyi idők a gyerekek?

A háztartásban négyen élünk, apa, anya, gyerekek, átlagos körülmények között egy nagyközségben, családi házban. Az idősebb gyermek Blanka, öt éves, a fiatalabb Zalán ő kettő és fél éves. Én jelenleg otthonról dolgozom, diplomás végzettségem van. Apuka erdész.

Van e Önnek testvére, milyen jelenleg a kapcsolatuk? Emlékei szerint, ha voltak konfliktusok, hogyan kezelték a szülei? Emlékszik e valamilyen konfliktusra a testvérével, amely az Ön számára nagy problémát okozott? Ezeket hogyan kezelték a szülők?

Három testvérem van, nagyon jó kapcsolatban vagyunk. Nem emlékszem, hogy lettek volna közöttünk nagyobb konfliktusok, csak amilyenek általában a gyerekek között előfordulnak, kisebb összezörrenések. De a kisebb problémákat megoldottuk egymás között. Ha olyat csináltunk, amik a szüleink számára már elfogadhatatlanok voltak, vagy rosszalkodtunk, akkor megbüntettek bennünket. Elég szigorú szüleink vannak, ezért gyakran fegyelmeztek bennünket. Igyekeztek egyformán kezelni bennünket, bár nekem néha volt olyan érzésem, hogy én vagyok a feketebárány a családban és a bátyámmal gyakran kivételeznek. Persze a szüleim szerint, sosem volt így.

Mindegyik gyermekük tervezett volt-e?

Igen

Milyen módon készítették fel az elsőszülött gyermeket akár a várandósságra később pedig a testvér születésére?

Játékosan és sokat beszélgettek velünk.

Hogyan közölték a gyermekkel, hogy testvére születik? Hogyan fogadta a hírt? Ki közölte, teremtettek-e valamilyen különleges helyzetet ezzel kapcsolatban? - gondolok itt arra, hogy esetleg elvitték valahova kirándulni, akár valamilyen könyvet olvastak a témában neki?

Leültünk közösen a nappaliba és játék közben elmeséltük a férjemmel Blankának, hogy lesz egy kistestvére. Elmeséltük neki, hogy mi fog történni és azt is, hogy amikor itt lesz az ideje, anyának el kell majd mennie pár napra a kórházba és utána majd együtt jövünk haza a kistestvérével. Amíg anya nem lesz itthon apával lesz, és sokat játszanak.

Felmerült - e Önökben a testvérféltékenység kialakulásának lehetősége? Honnan tudtak ezzel kapcsolatos információhoz jutni / tájékozódni a témában?

Igen gondoltunk arra, hogy mi lesz, amikor Zalán megszületik, és hogyan fogja érezni magát Blanka, legfőképpen akkor, amikor már mindenki felvette a napi ritmust és hozzászokott az új helyzethez. A családban is előfordult a testvérféltékenység és már korábban is hallottam történeteket a kollégáimtól.

Milyen tanácsot tudna megfogalmazni egy olyan család számára, ahol most fog érkezni a kistestvér?

A testvérek közötti féltékenység szerintem a mai világban egyre általánosabb. Szerintem minden szülő megfogja tapasztalni és saját maguknak kell rájönni, hogy akkor, amikor kialakul, hogyan lehet megoldani. Mindig az adott helyzet hozza. Mi szülők ismerjük a legjobban a gyerekeinket, így mi magunk tudjuk a legtöbbet adni is nekik.

Beszéltek -e az óvodapedagógussal a kistestvér érkezéséről?

Igen, említettük neki.

Hogyan fogadta a gyermek a kistestvért, amikor megszületett?

Az elején nem volt probléma, jól fogadta a kistestvére érkezését. Később, amikor már Zalán is nagyobb lett, akkor láttunk Blankán az irigység jeleit megmutatkozni. Ezeket a dolgokat meg kellett oldanunk. Amikor Zalán odajött hozzám és megpuszilt, azonnal jött Blanka is. Zalán gyakran mondogatta Blankának, hogy ez az én anyukám, ilyenkor Blanka nagyon mérges lett és sírni kezdett, haragudott testvérére. Az ilyen és ehhez hasonló kijelentéseket mindig

megpróbáltuk elmagyarázni nekik. Elmondtuk, hogy ez mennyire rosszul esik a másinak, és nincs ilyen, hogy egyiküket jobban vagy kevésbé szeretnénk. Mindkettőjük nagyon fontos nekünk és nagyon szeretjük őket. De ettől függetlenül jól kijönnek egymással és szeretik is egymást.

Tapasztaltak-e bármilyen változást a gyermek viselkedésében? Amennyiben igen, melyek voltak ezek? (akár pozitív akár negatív viselkedésváltozás)

Blanka az első időszakban sokszor sírt, mindenben elpityeregte magát, nyugtalanabb volt. Mindig a közelemben akart lenni. Az esti alvások nehezebben mentek, mellé kellett feküdnöm, úgy meséltem neki az esti mesét. Gyakran fel ébredt éjszakánként is, pedig ez a testvére megszületéséig nem így volt, végig aludta az éjszakát.

Hogyan kezelte a szülő a felmerülő problémákat, esetleg a testvérek közötti konfliktust?

Eddig még nem nagyon fordult elő probléma, így nem tudok erre mit mondani. De azt igen, hogy igyekeztünk mindennap legalább egy órát úgy eltölteni Blankával, hogy az csak az ő ideje legyen. Hogy érezze, hogy nagyon szeretjük és a testvére nem veszi el tőle anyát vagy apát.

Hogyan változtak a családon belüli kapcsolatok? Szülők kapcsolata egymással, apa-gyerek, anya-gyerek, nagyszülők-gyerek kapcsolat?

Szorosabb kapcsolat lett, kisebb döccenőkkel. A nagyszülők pedig mindegyik unokát egyformán szeretik, és nagyon ragaszkodnak egymáshoz.

Jelezte – e az óvodapedagógus Önnek, amikor változás történt a gyermek viselkedésében? Ha igen milyen változásokról számolt be?

Ha valami változást észlelt az óvónő, azonnal szólt nekünk és átbeszéltük. Mivel kollégák is vagyunk az óvodapedagógussal, így talán egy közvetlenebb a kapcsolatunk is, mint talán más szülőkkel. Bizalommal fordultunk hozzá mindig, akármilyen új helyzet állt elő. Természetesnek vettem, hogy probléma esetén azonnal szól, mint ahogy mi is jelezzük neki, ha gond van Blankával otthon.

Kért-e tanácsot vagy segítséget a testvérkonfliktusok kezelésében vagy a problémák megoldásában?

Nem volt rá szükség.

2. Emese (édesanya)

38 éves vagyok, férjemmel és három gyermekemmel élek egy kis településen. Legmagasabb iskolai végzettségem érettségi és jelenleg a kereskedelemben dolgozom, mint alkalmazott. Legidősebb gyermekem Lia, ő 15 éves, másodszülött gyerekem 5,5 éves Lénárd, a legkisebb pedig 2,5 éves Hanga. Mindegyik gyermekem tervezett volt, tudatosan készültünk a gyermekvállalásra. A két kisebb gyermekem óvodába jár, a fiú nagycsoportos, a kislány nemrég kezdte meg a kiscsoportot.

Van e Önnek testvére, milyen jelenleg a kapcsolatuk? Emlékei szerint, ha voltak konfliktusok, hogyan kezelték a szülei? Emlékszik e valamilyen konfliktusra a testvérével, amely az Ön számára nagy problémát okozott? Ezeket hogyan kezelték a szülők?

Nekem is nagy családom van, hárman vagyunk testvérek. Én vagyok a legidősebb, a húgom 4 évvel fiatalabb, az öcsém pedig tízzel. Emlékeim szerint a húgommal, nem volt jó a kapcsolatunk gyerekkorunkban, közöttünk biztos, hogy folyamatos konfliktus volt jelen. Mi mindig veszekedtünk, bántottuk egymást, mint fizikailag, mint pedig lelkileg. Nem volt jó kapcsolatunk. Aztán ahogy felnőttek lettünk, rendkívül szoros kötelék alakult ki közöttünk és a mai napig a legjobb barátok is vagyunk, függetlenül attól, hogy messze élünk egymástól. Az öcsém, mindig is a legkisebb gyermek lesz a családban. Ezt azért mondom, mert a tipikus "legkisebb". Őt mindig mindenki védte, pátyolgatta, neki mindent is szabadott. Nagyon szoros kötelék van közte és köztem, ez így volt már gyerekkorunkban is és meg is maradt. Én amolyan pótyanyuka szerepet töltöttem be számára, hiszen szüleink sokat dolgoztak és én nagyon sokat tettem, vettem körülötte. A szüleink elmondása szerint, ők abból, hogy a húgommal ilyen nagyon rosszul jöttünk egymással, nem sokat vettek észre, egészen addig, amíg már nem kezdtünk el verekedni. Ők ilyenkor azért közbe avatkoztak, megfékeztek bennünket és meg is büntettek. Szerintem akkoriban jól kezelték a helyzetet.

Mindegyik gyermekük tervezett volt-e?

Igen, mindegyik gyermekünk tervezett volt, az első gyermekünkre nem kellett sokat várnunk, de Lia után nehezebben jött a második gyermekünk, ezért is van közöttük nagy korkülönbség.

Milyen módon készítették fel az elsőszülött gyermeket akár a várandósságra később pedig a testvér születésére?

Amikor megtudtam, hogy állapotos vagyok, megosztottuk a hírt a lányunkkal. Egész várandóságom alatt folyamatosan beszélgettünk arról, hogy mi történik a pocakomban és milyen lesz, ha majd megszületik a kistestvére. Képeket nézegettünk az ő babakoráról is. Már akkoriban is voltak mesekönyvek, amelyeket felolvastam neki és így jobban eltudta képzelni, hogy milyen is lesz egy tesóval. Ugyanezt csináltuk végig a harmadik gyermekünk megszületésekor is, igyekeztünk felkészíteni a középső gyermekünket is, hogy bővül a család.

Hogyan közölték a gyermekkel, hogy testvére születik? Hogyan fogadta a hírt? Ki közölte, teremtettek-e valamilyen különleges helyzetet ezzel kapcsolatban?- gondolok itt arra, hogy esetleg elvitték valahova kirándulni, akár valamilyen könyvet olvastak a témában neki?

Közösen a férjemmel osztottuk meg az örömhírt a nagylányunkkal, akkor nagyon örült. Emlékszem, hogy egy délután miután az óvodából hazahoztuk tudattuk vele, hogy lesz kistestvére. Talán annyira akkor még nem értette, hogy milyen is lesz, ha már többen leszünk és lesz egy tesója. Aztán amikor kiderült, hogy kisfiú és neki nem kishúga, hanem kisöccse lesz, akkor már nem volt túl boldog. Mindig azt mondogatta, hogy akkor most ő kivel fog babázni? Várandóságom alatt igyekeztünk sok közös programot csinálni vele, hogy érezze, nagyon szeretjük és ez akkor sem fog megváltozni, amikor a testvére megszületik. Változni fognak a dolgok, de ez akkor sem. Könyveket is olvastunk neki, ebben a témában számos mesekönyv létezik. A két idősebb gyermekkel egy ultrahangos képpel tudattuk, hogy lesz még egy testvérük, egy kislány.

Felmerült -e Önökben a testvérféltékenység kialakulásának lehetősége? Honnan tudtak ezzel kapcsolatos információhoz jutni / tájékozódni a témában?

Akkoriban nem foglalkoztunk ezzel a témával, fel sem merült bennünk, hogy a gyermekeink között bármilyen probléma kialakulhatna. Azt sem gondoltuk, hogy a másodszülöttünk érkezése után ennyire megváltoznak a dolgok, és hogy a nagylányunk ennyire nehezen fogja kezelni az újonnan kialakult helyzetet. Ha esetleg ezt előre tudtuk volna, lehet, hogy jobban tájékozódunk volna a témában. Középső gyermekünk, viszont jól kezelte a kisebb testvér érkezését.

Milyen tanácsot tudna megfogalmazni egy olyan család számára, ahol most fog érkezni a kistestvér?

Igazából nem tudom, hogy mi mit csináltunk rosszul vagy jól, ezért nem is nagyon tudom, hogy mit is tanácsolnék a szülőknek. Talán azt mindenképpen, hogy a nagyobb testvért igyekezzenek minél több napi teendőbe bevonni a kistestvér körül, de a legfontosabb, hogy mindig szakítsanak elegendő időt az idősebb gyermekre, legyen csak anya-lánya, vagy anya- fia programok, amikor csak ők vannak ketten. Hallgassák meg, bármennyire kis dolognak tűnik az ő problémája és nagyon sokat beszélgessenek. Szerintem ezen múlik minden.

Beszéltek -e az óvodapedagógussal a kistestvér érkezéséről?

Én úgy emlékszem, hogy már az elején beavattuk az óvodapedagógusokat abba, hogy kistestvér fog érkezni.

Hogyan fogadta a gyermek a kistestvért, amikor megszületett?

Az elején mindegyik gyermekünk boldogan fogadta a hírt, hiszen tudták, hogy lesz kivel játszaniuk. Amikor megszületett a középső gyermekem, a lányom nagyon boldog volt, igyekezett mindenben segíteni nekem. Viszont már az első időszakban megváltozott a lányom. Lia korábban tényleg élvezte az elsőszülött kiváltságát, a családban ő volt az első lányunoka, így tényleg mindenki őt rajongta körül. Mi kezdő szülők pedig, mindent is igyekeztünk tökéletesen csinálni. De a tesó érkezésével rájött, hogy már nem csak ő van, nem mindig minden úgy történik, ahogyan ő azt szeretné. Már az elején kialakult benne a féltékenység, irigység. Amikor a legkisebb gyermek megszületett, ott már a legidősebb elég nagy volt ahhoz, hogy felmérje, az új helyzetet, tudta, hogy nagyon sok minden másként lesz. Középső gyermekünk pedig alapvetően is más természetű, mint Lia, ezért ő nagy jól kezelte a kistestvér érkezését

Tapasztaltak- e bármilyen változást a gyermek viselkedésében? Amennyiben igen, melyek voltak ezek? (akár pozitív akár negatív viselkedésváltozás)

Ó, igen. Az elsőszülött nagyon megváltozott, hisztis lett, akaratosabb, nehezen kezelhetővé vált. Nagyon szerette az öcsét, de rendkívül féltékeny volt rá. Szerintem ő úgy érezte, hogy a testvére elveszi tőle az anyukáját. Lénárd viszont ugyanolyan nyugodt maradt később is. Nem változott meg különösebben a viselkedése, talán egy kicsit ragaszkodóbb lett, több ölelgetést,

dédelgetést igényelt, mint korábban. Ez akkor sem változott meg, amikor a Hanga is bekerült az óvodába. Nekik kettőjüknek (Lénárd és Hanga) sem változott meg a kapcsolatuk, nagyon szoros kötelék alakult ki közöttük és ez az óvodában is észrevehető. Hanga nagyon ragaszkodik bátyához, de nem akaszkodik rá az óvodában. Mindegyik a saját kis barátjával játszik az oviban. Persze, ha egy kis vigasztalásra van szüksége Hangának, akkor természetesen a bátyához szalad először.

Hogyan kezelte a szülő a felmerülő problémákat, esetleg a testvérek közötti konfliktust?

A férjemmel mindig igyekeztünk megtalálni az egyensúlyt a gyermekeinkkel kapcsolatban. Ha kisebb vitájuk támadt, nem feltétlen avatkoztunk közbe. De nyilván egy eldurvuló veszekedésben megállítottuk őket. Azért nem hagytuk, hogy verekedjenek. Ha kellett, megbüntettük őket vagy csak átbeszéltük, hogy hogyan is kellett volna helyesen viselkedniük. Igazságot nem tettünk egyikőjük között sem általában. Nem mondom, hogy soha nem fordult elő, de az már tényleg csak akkor, hogy úgy véltük, hogy az egyiknek vagy másiknak nem volt igaza.

Hogyan változtak a családon belüli kapcsolatok? Szülők kapcsolata egymással, apa-gyerek, anya-gyerek, nagyszülők-gyerek kapcsolat?

A kapcsolatunk jónak mondható, mindig voltak kisebb problémák, de azokat megoldottuk. A testvérek jó kapcsolatot ápolnak egymással, bár a nagylányom már elkerült itthonról, így a kisebb gyermek van otthon, nekik sokkal szorosabb a kapcsolatok. Hanga is jobban ragaszkodik a bátyjához, mint a nővéréhez.

Jelezte –e az óvodapedagógus Önnek, amikor változás történt a gyermek viselkedésében? Ha igen milyen változásokról számolt be?

Igen, minden esetben jelezte, ha probléma volt akármelyik gyermekemmel. Jó kapcsolatot alakítottunk ki az óvodapedagógusokkal, ezért számunkra természetes volt, ha valamilyen változás - akár pozitív akár negatív - rögtön jelzik felénk. Előfordultak helyzetek, problémák, amiket meg kellett oldanunk, de azt közösen az óvodapedagógussal átbeszéltük és a legjobb megoldást igyekeztünk megtalálni. Volt olyan, amikor az óvodapedagógus jelezte felénk, hogy Lia nagyon megváltozott, kezelhetetlen, látszik rajta, hogy lelki eredetű gondjai vannak, ezért keressünk fel egy szakembert. Természetesen az óvodapedagógus tanácsát megfogadtuk és gyermekpszichológushoz fordultunk.

Kért e tanácsot vagy segítséget a testvérkonfliktusok kezelésében vagy a problémák megoldásában?

Mivel nálunk előfordult testvérviszály, testvérféltékenység, ezért gyakran beszéltünk erről az óvodapedagógussal. Mindig igyekezett segítséget, tanácsot nyújtani.

3. Viktória (édesanya)

Kérném, hogy néhány mondatban mutassa be magát, családját, családi állapotát. Jelenleg dolgozik-e vagy otthon van a kisebb gyermekével? Mennyi idők a gyerekek?

29 éves vagyok, kisvárosban élek, két kiskorú gyermekemmel, a négy és fél éves Sárival és a két és fél éves Annával. Egyedül nevelem a lányokat. Sajnos a férjemmel a kapcsolatunk megromlott, itt hagyott bennünket, a lányokkal sem tartja a kapcsolatot. Sára és Anna óvodába járnak, közös csoportba. Én könyvelőként dolgozom.

Van e Önnek testvére, milyen jelenleg a kapcsolatuk? Emlékei szerint, ha voltak konfliktusok, hogyan kezelték a szülei? Emlékszik e valamilyen konfliktusra a testvérével, amely az Ön számára nagy problémát okozott? Ezeket hogyan kezelték a szülők?

Nincs testvérem, egyedüli gyerek vagyok a családban. Így ezzel kapcsolatban nem tudok mit mondani.

Mindegyik gyermekük tervezett volt-e?

A nagyobb gyermekünk, Sári igen, de Annával véletlenül lettem terhes. Nem terveztük, de örültünk neki.

Milyen módon készítették fel az elsőszülött gyermeket akár a várandósságra később pedig a testvér születésére?

Mivel nem számítottunk Anna érkezésére, ezért nem is voltunk teljesen felkészülve. Amikor megtudtuk, hogy állapotos vagyok, nagyon boldog voltam és el is mondtuk Sárának. Korábban nem beszéltünk a lánnyal arról, hogy akár lehet majd kistestvére, így nem is számított rá. Boldogan fogadta a hírt, bár emlékszem meg is lepődött és nem nagyon tudott mit kezdeni a

helyezett. A terhességem alatt mindig elmondtam neki, hogy mi történik a pocakomban, hogyan növekszik a testvére, sőt még egy applikáción keresztül is követtük, hogy mikor mekkora.

Hogyan közölték a gyermekkel, hogy testvére születik? Hogyan fogadta a hírt? Ki közölte, teremtettek-e valamilyen különleges helyzetet ezzel kapcsolatban?- gondolok itt arra, hogy esetleg elvitték valahova kirándulni, akár valamilyen könyvet olvastak a témában neki?

Nem volt különleges helyzet teremtvé, egyszer leültünk és elmondtuk neki. Örült neki, bár meglepetésként érte. Szerintem először fel sem fogta, hogy hogyan fog megváltozni az életünk, hogy már nem egyedüli gyermek lesz a családban és osztozkodnia kell majd. Könyveket nem olvastunk ezzel kapcsolatban, inkább csak sokat beszélgettünk.

Felmerült - e Önökben a testvérféltékenység kialakulásának lehetősége? Honnan tudtak ezzel kapcsolatos információhoz jutni / tájékozódni a témában?

Mivel én egyke vagyok, ezért nem is nagyon tudtam, hogy milyen lehet. Hallottam már a barátainktól, ahol több gyerkőc van, hogy hogyan viselkednek egymással a gyerekek, meséltek durvább dolgokat is, de én nem tudtam mire is számítsak.

Milyen tanácsot tudna megfogalmazni egy olyan család számára, ahol most fog érkezni a kistestvér?

Szerencsére a lányok között nincsenek nagyobb konfliktusok, szoros a kapcsolatuk. Talán azért is, mivel hárman maradtunk és csak egymásra számíthatunk, így nagyon közel állnak egymáshoz is és velem is nagyon szoros a kötelék. Kisebb hisztik és nyafogások előfordulnak, de szerintem ez teljesen normális. Ráadásul lányokról van szó, ezért természetes, ha néha nyafogósabbak. Előfordul, hogy egymás játékaik összevesznek, el is rendezik egymás között és játszanak tovább. Tényleg szerencsém van velük. Így nem igazán tudnék mit mondani más szülőknék.

Beszéltek - e az óvodapedagógussal a kistestvér érkezéséről?

Említettük neki, de nem különösebben beszéltünk erről.

Hogyan fogadta a gyermek a kistestvért, amikor megszületett?

Amikor Anna megszületett, Sári bejött a kórházba meglátogatni bennünket. Már akkor is csodálattal nézte. Amikor haza jöttünk a kórházból, össze-vissza puszilgatta, ölelgette. Nagyon nagy szeretettel fordult a húgához. A mai napig megmaradt Sáriban ez a különleges szeretet, amivel a húgát veszi körül. Kicsit gondoskodó, kicsit basáskodó.

Tapasztaltak-e bármilyen változást a gyermek viselkedésében? Amennyiben igen, melyek voltak ezek? (akár pozitív akár negatív viselkedésváltozás)

Az idősebb lányom talán ragaszkodóbb lett, többször ölelget, bújik hozzám. De nem jelentkeztek nála problémák. Az óvodában is szereti a kisebb gyerekeket, vigasztalja őket, ha valami miatt sírnak. Amikor Anna is bekerült ugyanabba az óvodai csoportba, büszkén újságolta, hogy az az ő testvére. Együtt is játszanak, de külön-külön is elvannak és feltalálják magukat. Anna viselte egy kicsit nehezebben a beszokást, az elején nem akart enni, aludni, de most már minden a helyére került.

Hogyan kezelte a szülő a felmerülő problémákat, esetleg a testvérek közötti konfliktust?

Ha kisebb vitájuk van, igyekszem nem közbeavatkozni, nem teszek igazságot köztük. Hagyom, hogy saját maguk oldják meg a problémát. Ha valami nagyobb gond van, azt észreveszem és leülünk megbeszélni. Mindegyik elmondja a kis bánatát én meghallgatom és közösen kitaláljuk a megoldást.

Hogyan változtak a családon belüli kapcsolatok? Szülők kapcsolata egymással, apa-gyerek, anya-gyerek, nagyszülők-gyerek kapcsolat?

Mivel apuka már nem él velünk és teljesen megszakította a lányokkal a kapcsolatot, ezért előttük nincs apai példa. A mi hármunk kapcsolata viszont sokkal erősebb lett. Tudják, hogy rám mindig mindenben számíthatnak, így bizalommal is fordulnak irányomba. Nagyon hiányzik nekik az apukájuk és nem is értik még, hogy mi miért történt, nem értik, hogy apa miért nincs velünk, amikor más gyerekeknek pedig ott van apukájuk. Nagyon hiányzik nekik, de próbálom kompenzálni a hiányát. Tudom, hogy teljesen nem tudom kárpótolni őket, de igyekszem.

Jelezte-e az óvodapedagógus Önnek, amikor változás történt a gyermek viselkedésében? Ha igen milyen változásokról számolt be?

Igen, mivel jó a kapcsolat az óvodapedagógussal, ezért minden olyan dologgal kapcsolatban szólok nekik, amik a lányokat érintik. Akkor is szóltam, amikor állapotos lettem és most is amikor apuka elhagyott bennünket. Úgy gondoltam, hogy a lányokat nagyon megfogja viselni és számítottam arra, hogy kicsit nehezebben lesznek kezelhetők.

Kért e tanácsot vagy segítséget a testvérkonfliktusok kezelésében vagy a problémák megoldásában?

Nem volt rá szükség.

4. Noémi (édesanya)

Kérném, hogy néhány mondatban mutassa be magát, családját, családi állapotát. Jelenleg dolgozik-e vagy otthon van a kisebb gyermekével? Mennyi idősek a gyerekek?

34 éves vagyok férjemmel és két gyermekemmel (Zsombor és Barnabás) élek egy kisvárosban, kertes házban. Férjem az építőiparban dolgozik, diplomás végzettséggel. Én jelenleg a legkisebb gyermekemmel vagyok otthon GYED-en, aki most múlt egy éves. Idősebb gyermekem öt éves és óvodába jár.

Van e Önnek testvére, milyen jelenleg a kapcsolatuk? Emlékei szerint, ha voltak konfliktusok, hogyan kezelték a szülei? Emlékszik e valamilyen konfliktusra a testvérével, amely az Ön számára nagy problémát okozott? Ezeket hogyan kezelték a szülők?

Egy bátyám van, akivel most már felnőttként jó kapcsolatban vagyunk. Azért mondom így, mert gyerekkorunkban nem volt felhőtlen a kapcsolatunk. Szerintem a tipikus báty-hug kapcsolat volt köztünk. Négy év korkülönbség van köztünk. Szeretett mindig parancsolgatni, óvott mindentől és mindenkitől és mindig sokat piszkált. Szüleim elmondása alapján, a bátyám a játékaival sosem engedett játszani, szinte semmihez sem nyúlhattam. Azokat a dolgokat nem csinálhattam, amit ő. Emlékeim szerint, ha veszekedtünk, szüleink mindig megpróbáltak kibékíteni bennünket, gyakran mondták a testvéremnek, hogy én még kicsi vagyok, nem értem még meg, hogy azok nem az én játékaim, legyen egy kicsit kedvesebb és türelmesebb velem szemben. Ezt a bátyám gyakran nem értette meg, mindig duzzogott, mondogatta, hogy “persze, mert a hugi..”. Később, amikor már kamaszok lettünk, akkor úgy viselkedett, mint egy szülő.

Parancsolgatott, mindig megakarta mondani, hogy mit és hogyan csináljak. Felnőttként vált rendkívül szorossá a testvéri kapcsolatunk, most már mondhatom, hogy van testvéri szeretet.

Mindegyik gyermekük tervezett volt-e?

Igen, mindkettő gyermekem tervezett volt, Zsomborral könnyen ment a teherbe esés, házasságunkat követően már pár hónapra rá a pocakomban volt. Barnabásra hosszabb időt kellett várnunk, ráadásul veszélyeztetett terhes voltam vele, így korán abba kellett hagynom a munkámat.

Milyen módon készítették fel az elsőszülött gyermeket akár a várandósságra később pedig a testvér születésére?

Zsombinak, már csecsemő kora óta olvastam meséket, énekeltem neki, mondókáztunk, hogy a későbbiekben könnyebben ki tudja magát és érzéseit fejezni és megértse a körülötte történő dolgokat. Kerekítő foglalkozásokra vittem, baba mama masszázssra, hogy minél szorosabb legyen a kapcsolatunk és ismerkedjen meg a világgal. Úgy gondoltam, hogy ezek a közös tevékenységek a későbbiekre nézve pozitív hatással lesznek. Zsombi egy nagyon kedves, segítőkész gyerek, szeret közösségbe lenni.

Hogyan közölték a gyermekkel, hogy testvére születik? Hogyan fogadta a hírt? Ki közölte, teremtettek-e valamilyen különleges helyzetet ezzel kapcsolatban?- gondolok itt arra, hogy esetleg elvitték valahova kirándulni, akár valamilyen könyvet olvastak a témában neki?

Amikor kiderült, hogy állapotos vagyok Zsombival is megosztottuk a hírt. Elmondtuk neki, hogy kistestvére van a pocakomban, mindig elmondtuk neki, hogy mikor mekkora a tesó, hogyan növekszik. Amikor olyan vizsgálatok voltak, mint például ultrahang, akkor elvittük magunkkal, hogy lássa ő is a testvérét. Igyekeztünk elmagyarázni neki, hogy a kistestvére megérkezésével, majd egy picit megváltoznak a dolgok, hiszen ő még nagyon kicsi lesz, sokat fog sírni, mert ő még nem fogja tudni elmondani, ha valami baja lesz. Képeket nézegettünk Zsombival, amikor még kicsi baba volt, így próbáltam szemléltetni vele, hogy kisöccse milyen is lesz, amikor megszületik. Az óriási öröm, készülődés és várakozás Zsombira is átragadt.

Felmerült -e Önökben a testvérféltékenység kialakulásának lehetősége? Honnan tudtak ezzel kapcsolatos információhoz jutni / tájékozódni a témában?

Szerintem Zsombi egy nagyon nyugodt gyermek, könnyen kezelhető. Mindig megpróbáltuk megválaszolni a kérdéseit. Tudatosan készültünk az ő érkezésére, mint ahogyan a testvére. Sokat olvastam, böngésztem az interneten is, hogy hogyan tudnám a legjobban elmondani Zsombinak, hogy a várandósság alatt mi történik velem, és mi történik a testvérével, hogyan növekszik, mikor mekkora.

Milyen tanácsot tudna megfogalmazni egy olyan család számára, ahol most fog érkezni a kistestvér?

Mi nagyon sokat beszélgettünk Zsombival és úgy érzem ez nagyon jól alapozta meg a kapcsolatot a testvérével. Ezért mindenképpen azt, hogy sokat beszélgessenek, együtt várják a kistestvért, és menjenek kirándulni, mókázzanak, minél több időt töltsenek kettesben, amikor csak lehet.

Beszéltek - e az óvodapedagógussal a kistestvér érkezéséről?

Mivel Barnus nem könnyen jött össze, már az elején tudattuk az óvodapedagógusokkal, hogy tervezzük a második gyermekünket.

Hogyan fogadta a gyermek a kistestvért, amikor megszületett?

Már a kórházba behozta magával a férjem Zsombit, persze csak az udvaron tudtunk találkozni abban az időben (Covid), de így is hatalmas öröm volt számára, hogy láthat. Telefonon mutattuk meg neki Barnust. Nagyon örült, mosolygott és már akkor mondogatta, hogy az én öcsikém. Értünk is ketten jöttek, amikor haza engedtek bennünket a kórházból. Egész úton hazafelé figyelte a testvérét, közvetített, mikor mosolyog álmában Barni, hogyan helyezkedik. Mindenben igyekeztünk a segítségét kérni a pici körül, hogy ne érezze, hogy valamiből kimarad. Tőle kértünk pelust vagy krémet, fürdetésnél és mindig jelen volt. Mindig beszél hozzá, most már játszanak együtt, puszilgatja. Nagyon szeretik egymást.

Tapasztaltak- e bármilyen változást a gyermek viselkedésében? Amennyiben igen, melyek voltak ezek? (akár pozitív akár negatív viselkedésváltozás)

Zsombival nem volt különösebb gond sem otthon, sem pedig az óvodában, Szerintem még figyelmesebb lett, mint korábban, most is nagyon segítőkész. Talán egy kicsit hamarabb elérzékenyül, hosszabban ölel, és többször mondogatja, hogy mennyire szeret. Előfordul, hogy

feszegeti a határokat. Szeret mellettünk lenni, ha együtt vagyunk valahol, de játszik önállóan is.

Hogyan kezelte a szülő a felmerülő problémákat, esetleg a testvérek közötti konfliktust?

Mint már meséltem, különösebb probléma nem alakult ki. De ha előfordulna, akkor megpróbálnék higgadt maradni és megoldani a problémát.

Hogyan változtak a családon belüli kapcsolatok? Szülők kapcsolata egymással, apa-gyerek, anya-gyerek, nagyszülők-gyerek kapcsolat?

Szerintem csak még szorosabb lett négyünk között a kapcsolat, És hálás vagyok, hogy mi négyen így lettünk egy család.

Jelezte –e az óvodapedagógus Önnek, amikor változás történt a gyermek viselkedésében? Ha igen milyen változásokról számolt be?

Az óvodapedagógus is észrevette, hogy Zsombi ragaszkodóbb lett, reggelente, amikor óvodába vittük, akkor kicsit tovább tartott az elválás, mint korábban. De jó a kommunikáció az óvónő és köztünk, ezért tudjuk, ha bármilyen probléma adódna, akkor szólnak nekünk.

Kért e tanácsot vagy segítséget a testvérkonfliktusok kezelésében vagy a problémák megoldásában?

Mivel eddig még nem merült fel féltékenység, amit ne tudnánk megoldani, megbeszélni Barnussal, ezért még nem volt rá szükség.

5. Boglárka (édesanya)

Kérném, hogy néhány mondatban mutassa be magát, családját, családi állapotát. Jelenleg dolgozik-e vagy otthon van a kisebb gyermekével? Mennyi idők a gyerekek?

35 éves vagyok, két gyermekes család vagyunk. Közösén élünk falunk, egy családi házban. Idősebb gyerekünk Bercel, ő 5 éves, a kisebb Dani, ő 3 éves. Mindketten óvodában járnak. Én egy közeli iskolában tanítok, férjem pedig vállalkozó.

Van e Önnek testvére, milyen jelenleg a kapcsolatuk? Emlékei szerint, ha voltak konfliktusok, hogyan kezelték a szülei? Emlékszik e valamilyen konfliktusra a testvérével, amely az Ön számára nagy problémát okozott? Ezeket hogyan kezelték a szülők?

Három nővérem van. Természetesen voltak összezördülések, kisebb-nagyobb viták, sőt pofonok és hajtépések is. Szerintem ezek alapja a féltékenység, irigység volt. Mi, mint a fiatalabbak, mindig azért duzzogtunk, ha valamit a nővéreimnek lehetett, de nekünk nem. A szüleim elmondása szerint nem volt velünk egyszerű az élet, mindig okoztunk nekik fejtörést. Valamelyikünk mindig csinált valamilyen hülyeséget. Őszintén mondom, sajnálom a szüleimet a gyerekkorunk miatt.

Mindegyik gyermekük tervezett volt-e?

Gyermekeink tervezettek voltak, bár mindkettőre sokat kellett várnunk, nem volt olyan egyszerű.

Milyen módon készítették fel az elsőszülött gyermeket akár a várandósságra később pedig a testvér születésére?

Sokat beszélgettünk Bercellel akkoriban, elmondtuk neki a nehézségeket, hogy bármennyire is szeretnénk neki kistestvért, nem tudjuk, hogy sikerül-e neki megadnunk. De persze beszéltünk arról is, hogy milyen lenne, ha megszületne.

Hogyan közölték a gyermekkel, hogy testvére születik? Hogyan fogadta a hírt? Ki közölte, teremtettek-e valamilyen különleges helyzetet ezzel kapcsolatban? - gondolok itt arra, hogy esetleg elvitték valahova kirándulni, akár valamilyen könyvet olvastak a témában neki?

Mivel meddőség kapcsán orvoshoz jártunk folyamatosan, így nagyon sok mindent látott Bercel. Tudta, hogy anyának gyógyszereket kell szednie, sokat kell doktorbácsihoz menni.

Sokat beszélgettünk. Mindig kérdezte, hogy bent van- e már a tesó a pocakomba? Amikor sikerült teherbe esnem, az első időszakban még nem mondtuk meg Bercelnek, nem szeretttük volna, ha családás éri, ha mégsem jön össze. Amikor már minden rendben volt, akkor közöltük vele a hírt. Rettentő boldog volt és rögtön jött pocakot simogatni. Egész várandóságom alatt beszélt a testvéréhez, elmesélte neki mikor mi történt vele. Nagyon várta. Meséltem neki, sokat beszélgettünk arról is, hogy milyen lesz, ha megszületik a kisöccse.

Felmerült -e Önökben a testvérféltékenység kialakulásának lehetősége? Honnan tudtak ezzel kapcsolatos információhoz jutni / tájékozódni a témában?

Az én gyerekkoromból ítélve igen. Tudtam, hogy mire számíthatok. Bár nem tudtam, hogy a két fiú között ugyanúgy kialakul –e majd a féltékenység, de számítottam rá.

Milyen tanácsot tudna megfogalmazni egy olyan család számára, ahol most fog érkezni a kistestvér?

Ezen az időszakon minden családnak át kell esnie. A megoldás kulcsa szerintem a kommunikáció. Közös programok, sok beszélgetés. Ha pedig kezelhetetlenné válna helyzet a testvérek között, akkor igenis merjünk segítséget kérni, akár az óvodapedagógusoktól, akár szakembertől. A mai világban már nem szégyen segítségért fordulni.

Beszéltek - e az óvodapedagógussal a kistestvér érkezéséről?

Tudták az óvodapedagógusok, hogy min megyünk keresztül. Beszéltünk velük erről.

Hogyan fogadta a gyermek a kistestvért, amikor megszületett?

Nagy izgalommal érkezett a kórházba, hogy végre lássa a kisöccsét. A testvére, pedig ajándékkal lepte meg Bercelt.

Tapasztaltak- e bármilyen változást a gyermek viselkedésében? Amennyiben igen, melyek voltak ezek? (akár pozitív akár negatív viselkedésváltozás)

Az első egy-két hónapban semmi változás nem volt megfigyelhető Bercelnél. De aztán valami megváltozott benne. Elkezdett agresszívan viselkedni - otthon is és az óvodában is. Többször volt probléma az óvodában, a társaival csúnyán viselkedett. Mindenkitől elvette azokat a játékokat, amit ő szeretett volna és senkinek sem adta oda az övét. Mindenért hisztizett, amiről

úgy gondolta, hogy nem úgy történik, ahogyan ő szeretné. Nem akart aludni, enni, folyamatosan dacolt.

Hogyan kezelte a szülő a felmerülő problémákat, esetleg a testvérek közötti konfliktust?

Amikor észrevettük és az óvónők is jelezték, hogy probléma van Bercellel, kivettük két hétre az óvodából. Úgy gondoltuk, hogy szüksége van arra, hogy velünk legyen otthon egy kis ideig. Csináltunk közös programokat, sokat beszélgettünk. Próbáltuk megérteni, hogy mi játszódhat le benne és mi okozta konkrétan a változást. Bercel már el tudta mondani, hogy attól fél, hogy őt már nem szeretjük, csak is Danit. Szeretett volna velünk több időt tölteni, de Dani mindig ott volt. Ezért csináltunk olyan programot, mikor, vagy csak apával volt, vagy csak velem. Talán ezáltal, de idővel változott a helyzet. Időközben Danika is óvodás lett.

Hogyan változtak a családon belüli kapcsolatok? Szülők kapcsolata egymással, apa-gyerek, anya-gyerek, nagyszülők-gyerek kapcsolat?

Voltak időszakok, amikor Bercel mindenért lázadt, nehezen tudtuk kezelni. De véleményem szerint ez idővel megváltozott és a kapcsolatunk szoros. Nagyon ragaszkodik apához, ha gondja van, akkor ő hozzá megy először. Én úgy érzem, hogy a mi a kapcsolatunk is szoros, de most jobban érzi apa közelségét. A fiúk között jónak mondható a kapcsolat. Nem azt mondom, hogy sosincs semmilyen vita vagy kisebb harc, de azt elrendezzük, megbeszéljük.

Jelezte –e az óvodapedagógus Önnek, amikor változás történt a gyermek viselkedésében? Ha igen milyen változásokról számolt be?

Igen, minden esetben kommunikáltunk. Amikor mi is észrevettük, hogy probléma van, az óvodapedagógus is jelezte, hogy az óvodában is megváltozott Bercel viselkedése. Amit már korábban is mondtam: agresszív lett, a társaival nem viselkedett szépen, nem akart enni, nem akart aludni. Szóval több probléma is volt.

Kért e tanácsot vagy segítséget a testvérkonfliktusok kezelésében vagy a problémák megoldásában?

A konfliktusokat közösen igyekeztünk megoldani az óvónőkkal.

6. Anita (édesanya)

Kérném, hogy néhány mondatban mutassa be magát, családját, családi állapotát. Jelenleg dolgozik-e vagy otthon van a kisebb gyermekével? Mennyi idők a gyerekek?

32 éves vagyok, Budapesten élek a férjemmel és 2 kisgyerekemmel, az egyik öt éves a másik gyermekem két éves. A lányom az idősebb Hanna a fiam pedig Benjámin. Jelenleg nem dolgozom, itthon vagyok Benjivel.

Van e Önnek testvére, milyen jelenleg a kapcsolatuk? Emlékei szerint, ha voltak konfliktusok, hogyan kezelték a szülei? Emlékszik e valamilyen konfliktusra a testvérével, amely az Ön számára nagy problémát okozott? Ezeket hogyan kezelték a szülők?

Van egy bátyám, akivel nagyon jó a kapcsolatunk. Olyan nagy konfliktusra nem emlékszem gyerekkoromból, de szerintem a szüleink sem említették soha, hogy nagyon veszekedősek lettünk volna.

Mindegyik gyermekük tervezett volt-e?

Igen

Milyen módon készítették fel az elsőszülött gyermeket akár a várandósságra később pedig a testvér születésére? Hogyan közölték a gyermekkel, hogy testvére születik? Hogyan fogadta a hírt? Ki közölte, teremtettek-e valamilyen különleges helyzetet ezzel kapcsolatban? - gondolok itt arra, hogy esetleg elvitték valahova kirándulni, akár valamilyen könyvet olvastak a témában neki?

Igazából szépen elmondtuk neki, hogy kistestvére lesz. Szerintem egy hároméves gyerek nagyon nem értette, de nagyon várta, és amikor megszületett szerette. Kirándulni mindig megyünk, látott nagy pocakkal és mindig simogatta és kérdezte, hogy mikor fog megszületni a kistesó. Babás mesekönyvet olvastunk neki, hogy hátha könnyebben megérti, hogy mi is történik. Sokat beszélgettünk vele erről.

Felmerült - e Önökben a testvérféltékenység kialakulásának lehetősége? Honnan tudtak ezzel kapcsolatos információhoz jutni / tájékozódni a témában?

Hallottunk már más szülőktől a testvérek közötti problémákról, de igazán mi nem gondolkodtunk erről. Ha fel is merült bennünk, akkor úgy gondoltuk, hogy majd kezeljük a helyzetet, ha aktuális lesz.

Milyen tanácsot tudna megfogalmazni egy olyan család számára, ahol most fog érkezni a kistestvér?

A szülők legyenek nyugodtak, próbáljanak mindegyik gyerekre megfelelően koncentrálni, kellőképpen odafigyelni sok időt együtt tölteni.

Beszéltek - e az óvodapedagógussal a kistestvér érkezéséről?

Nem beszéltünk velük erről.

Hogyan fogadta a gyermek a kistestvért, amikor megszületett?

Nagyon örült neki, hiszen már nagyon várta. Rögtön meg akarta fogni, ringatni, össze-vissza puszilgatta.

Tapasztaltak- e bármilyen változást a gyermek viselkedésében? Amennyiben igen, melyek voltak ezek? (akár pozitív akár negatív viselkedésváltozás)

Amikor megszületett a kistestvére, közvetlenül utána nem nagyon vettük észre, hogy bármiben is változott volna.

Hogyan kezelte a szülő a felmerülő problémákat, esetleg a testvérek közötti konfliktust?

Ha bármi probléma akadt, közösen megoldottuk.

Hogyan változtak a családon belüli kapcsolatok? Szülők kapcsolata egymással, apa-gyerek, anya-gyerek, nagyszülők-gyerek kapcsolat?

Szerintem közelebb kerültünk egymáshoz. Még szorosabb lett a kapcsolat a férjem és én köztem, a gyerekek nagyon szeretik egymást és a kapcsolatuk is jónak mondható.

Jelezte – e az óvodapedagógus Önnek, amikor változás történt a gyermek viselkedésében? Ha igen milyen változásokról számolt be?

Az óvónők mindig szólnak, ha valamilyen probléma van a gyerekekkel, nagy problémára nem emlékszem. Esetleg, hogy volt, amikor nem akart enni vagy egy kicsit nyugösebb volt, de nem gondolnám, hogy ez a testvére miatt lett volt. Elég nyugis gyerek, ritkán van baj vele.

Kért e tanácsot vagy segítséget a testvérkonfliktusok kezelésében vagy a problémák megoldásában?

Nem fordult elé a testvérek között olyan kimondott konfliktus, ezért nem kellett. Nem kértünk tanácsot, rendeztük mi magunk.

Óvodapedagógus interjúk

Kitti (óvodapedagógus)

35 éves vagyok, egy kisvárosi intézményben dolgozom, mint óvodapedagógus. 2013 óta vagyok ebben az intézményben, az első három évben óvodai dajkaként és most már tíz éve óvodapedagógusként. Ez az óvoda egy magán intézmény, ahol egy 25 fős vegyes csoport működik.

1. Jelezni szokták - e a szülők a családon belüli bekövetkezett változásokat, mint például egy testvér érkezését? Meg van – e a megfelelő kommunikáció a szülőkkel bármilyen változás, probléma felmerülése esetén?

Igyekszünk napi szintű kapcsolatot tartani a szülőkkel. Van lehetőség személyes beszélgetésre, de a gyermeknapi tevékenységét megbeszéljük, amikor a gyermekért jönnek délután az óvodában. Ha felmerül valamilyen probléma a gyermekkel otthon, akkor szülő tájékoztat és átbeszéljük, de ha az óvodában történik valamilyen változás, akár a viselkedésében, akár az alvásnál vagy étkezésnél, úgy minden esetben tájékoztatjuk mi is a szülőt. Szokták jelezni a szülők, ha kistestvér érkezik, és mi próbáljuk felvezetni, hogy ez egy pozitív dolog legyen a gyerekeknek. Előfordult már, hogy segítséget kértek abban, hogy mi is beszéljünk a

gyermekkel a testvér érkezéséről. De volt olyan is, hogy a kisgyerek saját maga újságolta, hogy lesz testvére.

2. Hogyan látja ezeket a változásokat a testvérek között, a nemek közti különbségnél?

Befolyásolja - e a viselkedést vagy a konfliktus kialakulását, ha a testvérpár: fiú-fiú, lány-lány vagy vegyes összetételű?

Az óvodában egy testvérpár - Ákos és Liza, két év korkülönbséggel –akiknek a kezdetben akadtak konfliktusok a kapcsolatukban. Szülő elmondása alapján volt olyan helyzet, amikor Liza megszületése után, Ákos (az idősebb) párnát tett a húga fejére - ezt mindkét szülő másképpen értelmezte, az egyik szülő ezt csak egy játéknak tudta be, a másik szülő ezt a “cselekedetet” egy problémának vélte gondolni, nem tudni, lehet, hogy ez az elutasításnak egy formája volt. Jelenleg együtt járnak az óvodai csoportban. A kislány sokkal jobban kezeli a helyzetet, ő rugalmasabb, alkalmazkodóbb, a kisfiú merev. Előfordult, hogy amikor Lizából már sok volt Ákosnak- túlságosan is ráakaszkodott - akkor hozzánk kísért a kislányt, hogy egy kicsit külön is tudják játszani. Ha Liza többször van dicsérve, akkor a kisfiún látszik a nemtetszés. Nála előfordul agresszivitás társai felé. Dehogy ez abból adódik, hogy a kislány pozitívabb személyiség és talán Ákos ezért féltékeny lenne, irigylit ezt, nem tudjuk. A testvéri kapcsolat maga szoros. Talán ez az erős kötelék betudható annak is, hogy a szülők elváltak és igazából egymásra számíthatnak, egymás támaszai, közösen mennek mindenhova. ez csak egy példa. Én nem látom itt az óvodában, hogy a konfliktusok kialakulását, hogy a testvérek nemek közti azonossága vagy különbsége okozná.

3. Milyen viselkedésváltozásokat tapasztaltak a gyerekeknél az anya várandóssága kapcsán vagy amikor már megszületett a kistestvér? Gondolok itt az önállóságában visszaesésre, agresszióra, túlzott gondoskodásra a társaival szemben? Ezek a viselkedési formák mennyire tartósak, esetleg csak egy átmeneti állapot? Volt –e esetleg valamilyen kirívó eset?

Szerintem minden gyermekén észre lehet venni valamiféle változást, ha kistestvér érkezik a családban. Van olyan gyermek, aki sokkal ragaszkodóbb lett, több ölelést, szeretgetést igényel, akár tőlünk óvodapedagógusoktól is. De előfordul olyan is, amikor a gyerek bezárkózik, inkább magányosan játszik, nem vesz részt, a közös játékban, nem keresi a társai közelségét. Amikor az anyukának már nő a pocakja, nyilván látványos változáson megy keresztül, amit a gyermek is észrevesz. Lehet az anya viselkedése is megváltozik: fáradtabb, ezért kevesebb türelemmel

van a gyermek iránt, nehezkesebb minden, így nem biztos, hogy olyan közös tevékenységekben részt tud venni, amiben korábban. Ezt a gyermek nehezen élheti meg és itt már elkezdődnek a családi élet változásai. Előfordult olyan is, hogy amelyik testvérpár között 1-2 év volt a korkülönbség, ott a nagyobb gyermek különböző tevékenységeket át vett a kisebbtől, gondolok itt az ismételt cumi használatára, a beszédében a halandzsázásra, visszafejlődés volt tapasztalható. Ezek a felmerülő problémák általában átmeneti időszakok, amíg a gyermek megszokja az újonnan kialakult helyzetet, a családban mindenki felveszi a napi ritmust, kialakulnak az újabb szokások.

4. Mit gondol a testvérféltékenységről? Mennyire általános?

Ez egy természetes dolog a családok életében, mindenhol jelen van. Bármiben megnyilvánulhat, de szerintem ebben a helyzetben a szülőn múlik sok minden. Itt az óvodában, lehet, hogy észre sem lehet venni a testvérek között kialakult problémákat, mert mondjuk a csoportban elmennek egymás mellett, nem foglalkoznak igazán egymással, mindegyik gyerek a már kialakult baráti kapcsolataiban van jelen. Ha nem kimondottan fókuszálsz arra, hogy megfigyeld a testvérek közötti kapcsolatot, akkor nem biztos, hogy észreveszed.

5. Hogyan látja a gyerek-szülő kapcsolatát, amikor már több gyermek van a családban / az elsőszülött gyermek irányába és kisebb gyermek irányába? Észrevehető -e a gyermek viselkedésén a szülő felé, hogy ragaszkodóbb lenne, netán elutasító, nehezebben kezelhető? Igyekeznek – e szülők az elsőszülött gyermekkel a már meglévő kötődést megőrizni?

Véleményem szerint a gyerekek személyiségének alakulása és viselkedésük, a családon belüli kapcsolatokat, viselkedésmintákat tükrözi. Elsődleges a család szerepe. A jó gyermek-szülő kapcsolatot a közösen megélt események, az együtt töltött minőségi idő alakítja ki. Fontos, hogy a több gyermekes családban a szülők egyenlően bánjanak a gyermekeikkel, ne legyenek megkülönböztetve, de legyenek külön-külön is kialakított szokások, minden gyermekével töltsön a szülő külön is időt. Én azt veszem észre, hogy egy kistestvér megszületésekor az idősebb gyermek változik. Vannak gyerekek, akik úgy érzik, hogy a testvér elveszi tőlük az édesanyát és ezért sokkal ragaszkodóbbak lesznek, többet bújnak, de előfordul ennek ellenkezője is. Lázadnak, hibáztatják a szülőt, kezelhetetlenek lesznek. A szülőnek igyekeznie kell, hogy gyermekeivel külön-külön is töltsön időt, legyenek közös programok, vonja be az idősebb gyermeket a mindennapi tevékenységekbe.

6. A kistestvér érkezéséhez milyen javaslatokat fogalmazna meg a szülők számára a testvérféltékenység megelőzésére, kezelésére?

Ahogy már korábban is említettem, szerintem a szülő szerepe itt a legfontosabb. Ő a legfőbb mozgatórugója. A féltékenység mindenképpen kialakul valamilyen mértékben a családban, hiszen megváltozik a család élete a kistestvér megszületésével. Változnak a mindennapok, a szülő figyelme megoszlik a gyermekek között. Itt kell megtalálnia a szülőnek az egyensúlyt. Én mindenképpen ezt tanácsolnám a szülőknek. Bármennyire is nehéz, de mindig igyekezzenek minőségi időt tölteni a gyermekeikkel, akár együtt, akár külön-külön.

7. Ön szerint befolyásolja -e a testvérvizsálya kialakulását a testvérek közötti életkor? Esetleg meg lehet -e határozni, hogy mi lehet az ideális és miért? Esetleg befolyásolja -e a nemek közti különbség vagy azonosság?

Az, hogy mi a megfelelő életkor a testvérek között, ezt szerintem nem lehet meghatározni. Nyilván mindennek van előnye és hátránya is. Ha nagyobb korkülönbség van a testvérek között, talán kicsit könnyebb a szülőnek, hiszen ilyenkor a gyerekeknek is más az igényük, más életszakaszban vannak, mások az elvárások is. Az idősebb gyermek tud segíteni a szülőnek a kisebb gyermekkel kapcsolatban, viszont a közös játék, közös tevékenységek talán elmaradnak a testvérek között. Nem tudnám megmondani. Ha csak pár év a korkülönbség, talán a gyerekek jobban összetartanak, szorosabb a kapcsolatuk egymással, tudnak együtt játszani, lesznek közös tevékenységek, hiszen hasonló szakaszban vannak a fejlődésükben. De a testvérféltékenység is jobban kialakul. Hogy a testvérek nemi különbsége vagy azonossága meghatározza-e a féltékenység kialakulását vagy befolyással lenne rá, nem tudnék példát mondani. Hiszen vannak olyan testvérpárok, ahol a nemek azonosak és ugyanúgy előfordul a testvérvizsálya, mint ahogy a vegyes testvéreknél. De ennek az ellenkezője is megfigyelhető.

8. Kérnek -e szülők tanácsot, segítséget a szülők a felmerülő problémák megoldásával kapcsolatban?

Vannak olyan szülők, akikkel tényleg szoros kapcsolatot ápolunk, mert ők azt igénylik. A folyamatos tájékoztatást a gyermekkel kapcsolatban. Ők azok a szülők, akik tényleg bizalommal fordulnak hozzánk, és ha felmerül a gyerekekkel kapcsolatban bármilyen jellegű probléma, akkor mindig tájékoztatnak bennünket, esetlegesen megkérdezik, hogy abban az adott helyzetben mi lenne a helyes megoldás, vagy szerintünk, hogyan kellene nekik kezelni a

helyzetet. De vannak olyan szülők, akik mindig minden helyzetben a saját elgondolásuk szerint cselekednek és nem fogadnak el semmiféle tanácsot.

9.Hogyan látja a szülői konfliktuskezelést a testvérfeltékenység kapcsán?

Szerintem a szülők sokszor beleavatkoznak a testvérek közötti konfliktusokba. Én, mint pedagógus azt vallom, hogy néha hagyni kell, hogy a gyerekek saját maguk próbálják meg megoldani a problémákat. Meg kell tanulniuk megküzdni a hirtelen felmerülő helyzetekkel. Nyilván, ha túlzott agresszió van jelen vagy egymás testi épségét veszélyeztetik, akkor azonnal közbe kell, hogy avatkozzanak, de néha hagyni kell őket és csendben figyelni.

10.Mit gondol arról, ha a kisebb testvér ugyanabban az óvodai csoportban iratnak be a szülők? Előnyei-hátrányai? Előfordult - e már, hogy azt tanácsolták a szülőnek, hogy ne ugyanabban a csoportban kerüljön a gyermek?

Ezt nehéz megmondani, hiszen minden gyermek más-más személyiségvonásokkal rendelkezik, másképp reagálnak dolgokra, problémákra. Van, hogy a testvérekre, jó hatással van, ha egy közösségbe járnak, nem zavarják egymást és külön is el tudnak játszani, de láttunk már olyat is, amikor a nagyobb testvér rosszul kezelte a helyzetet, nem érezte jól magát, ha ott volt a kisebb testvér. Felelősséget érzett iránta, úgy gondolta, hogy védelmeznie kell, ezért nem tudott felszabadultan játszani a többiekkel, görcsössé vált és bezárkózott. Esetleg magatartásbeli problémák és egyéb pszichoszomatikus tünetek is jelentkeztek.

Eddig még nem került arra sor, hogy szülőnek ezt tanácsoltuk volna, mindig igyekeztünk megbeszélni a szülővel a felmerülő problémákat és azokra a megfelelő megoldást megtalálni.

11.Milyen kapcsolatot lehet megfigyelni az ugyanabban a csoportban járó testvérek között, ha van ilyen? Hogyan viselkednek egymással?

A csoportban járó testvérek, szerintem mindig odafigyelnek egymásra. Megvan közöttük a kapcsolat, még akkor is, ha más-más gyerekekkel játszanak. Ha a kisebbik gyermeknek van valamilyen problémája, akkor keresi a testvérét, aki ott van számára, mint támasz. A figyelem egymás iránt mindig megvan. Nem minden testvérpárnál ilyen a közeli a kapcsolat. Például van olyan Fiú testvérpár (Bazsi 4 éves és Ádi két éves) Bazsi, mindig figyeli Ádít, de Balázs a saját kis világában él, Ádika azért többször kérdezi napközben, hogy merre van Bazsi, figyelemmel kíséri. Vannak olyan testvérek, akik együtt és külön is nagyon szépen elvannak,

játszanak, közös barátokat is szereznek. Nagyon változó, hogy a testvérek, hogy viselik egymást az óvodában.

Judit (óvodapedagógus)

40 éves vagyok, a lakóhelyem melletti faluban dolgozom, egy közös működtetésben (önkormányzat és alapítvány) lévő, Montessori jellegű óvodában. 20 éve vagyok a pályán, dolgoztam már gyermekvédelmi rendszerben, azon belül nevelőotthonban öt évet, majd magán alapítványnál két évet egy másik faluban lévő családi napköziben. 14 éve vagyok jelenleg ebben az óvodában.

1. Jelezni szokták - e a szülők a családon belüli bekövetkezett változásokat, mint például egy testvér érkezését? Meg van – e a megfelelő kommunikáció a szülőkkel bármilyen változás, probléma felmerülése esetén?

Napi szinten van kommunikáció a szülőkkel, főleg reggel és délután, szükség esetén lehet külön is, bár itt a szülők nem különösebben igénylik. Általában mindenről tájékoztatnak bennünket óvonóket, főleg egy bekövetkezett változás esetén - értem ez alatt, ha a családban új gyermek érkezik. Ha bármilyen probléma adódik, a szülők kérdeznek, mi igyekszünk mindenben segítségükre lenni, tanácsot adni. Szerintem megfelelő a kommunikáció.

2. Hogyan nyilvánulnak meg a gyermek viselkedésében a változások? Hogyan látja ezeket a nemek közti különbségnél? Befolyásolja - e a viselkedést vagy a konfliktus kialakulását, ha a testvérpár: fiú-fiú, lány-lány vagy vegyes összetételű?

A személyes véleményem az, hogy minden gyermek megváltozik valamennyire, amikor a családi életben változás következik be. Nem lehet általánosítani, hiszen minden gyermek más és más, mindenki másképpen reagál az új helyzetekre. Van olyan gyermek, aki könnyebben veszi az akadályokat, könnyebben alkalmazkodik, míg mások sokkal nehezebben veszik fel az új élethelyzetet. Az, hogy befolyásolná - e a nemek közti különbség a testvérvizsálly kialakulását, véleményem szerint nem. Inkább azt mondanám, hogy ez a gyerek temperamentumától, személyiségétől és a szülői hozzáállástól függ. Vannak azonos nemű testvérpárok, akik rendkívül jól kijönnek egymással, míg mások kapcsolata nem mondható felhőtlennek. Nyilván, ha az idősebb gyermek fiú a fiatalabb lány, ott már egy atyáskodó viselkedés megfigyelhető, de nem jelenti azt, hogy a testvéri kapcsolat rossz lenne. Persze

ennek az ellenkezője is előfordul. De az biztos, hogy nagyon lényeges a szülői magatartás és az, hogy egyenlően bánjanak a gyermekeikkel.

3. Milyen viselkedésváltozásokat tapasztaltak a gyerekeknél az anya várandóssága kapcsán vagy amikor már megszületett a kistestvér? Gondolok itt az önállóságában visszaesésre, agresszióra, túlzott gondoskodásra a társaival szemben? Ezek a viselkedési formák mennyire tartósak, esetleg csak egy átmeneti állapot?

Egy kislány (Gréti), amikor ő megtudta, hogy kistestvére fog születni - ő onnantól fogva amúgy is egy kicsit pszichésen problémás gyerek, havi szinten előfordul nála étkezési probléma, gyomorfájás (ez egy pszichés dolog), nála ez, amikor kialakult, akkor a szülővel is beszéltünk erről és arra következtettünk, hogy valószínűleg ezt az állapotot a kisbaba érkezése válthatta ki. Neki nehéz volt ezt feldolgozni, ő egy egocentrikus kisgyerek, aki egészen a testvér érkezéséig egyedül volt, a szülők őt állították a központban - ami szerintem egyébként egy természetes dolog, hiszen egykeként a szülők teljes figyelme csak rá irányult - de mégis, amikor megtudta, hogy öcsi vagy hugica érkezik, kialakultak nála ezek a problémák és ez abban az időszakban amikor a szülők közölték vele a hírt. Amikor a húga megszületett némiképp változott helyzet, megnyugodott és most jelenleg a kisebbik lány is az óvodában kezdett járni. Az elején nem különösebben foglalkozott az óvodában a testvérével, de most már odamegy hozzá, meg simogatja, meg vigasztalja, ha szükségét látja és ki is mondja, hogy a "húgom". De véleményem szerint, ő még mindig azt érzi, hogy egy kicsit elvesztette az egyeduralkodó szerepét, eddig a testvérétől külön volt- legalább az óvodában -de most már itt is itt van vele. A napokban egyébként újra jelentkeztek az étkezési problémák és az alvászavar is. A szülővel egyenlőre csak találgatunk, hogy mi lehet a baj, fordultak már szakemberhez is, aki semmilyen problémát nem látott, de valószínű, hogy nála külső tényezők alakítják ki ezeket a problémákat.

4. Mit gondol a testvérféltékenységről? Mennyire általános?

Véleményem szerint ez minden családban előfordul, van, akik könnyen átvészelik ezt az időszakot, nem okoz nagyobb problémát, de olyan is előfordul, hogy a család élete teljesen felborul, megváltozik a gyerek-szülő kapcsolat, esetleg a szülők kapcsolatára is hatással lesz.

5. Hogyan látja a gyerek-szülő kapcsolatát, amikor már több gyermek van a családban / az elsőszülött gyermek irányába és kisebb gyermek irányába? Észrevehető - e a gyermek viselkedésén a szülő felé, hogy ragaszkodóbb lenne, netán elutasító, nehezebben kezelhető?

Igyekeznek – e szülők az elsőszülött gyermekkel a már meglévő kötődést megőrizni?

Vannak szoros kötődések, erős kapcsok a gyerek-szülő között, de sajnos arra is van példa, hogy nem túl erős a szülői kötelék. Az elsőszülött gyermekeken általában látszik, hogy a be kategorizált “elsőszülött” személyiség jegyeit viseli. Gondolok itt arra, hogy kicsit elkényeztetett, mindent is megkapott, a szülői elvárások magasak. Aztán amikor a kistestvér megérkezik a családban, az idősebb testvér megváltozik, hiszen a szülői figyelem megoszlik, az első időszakban esetleg kevesebb figyelmet kap, a közös programok hiányoznak. De idővel kialakul az új szokásrendszer és mindenki felveszi a családban a ritmust. Vannak nehézségek, de a szülő kezeli azokat és megpróbálja megoldani a helyzeteket.

6. *A kistestvér érkezéséhez milyen javaslatokat fogalmazna meg a szülők számára a testvérféltékenység megelőzésére, kezelésére?*

Azért nem fogalmaznék meg javaslatot, mert a szülőnek észre kell venni, ha felmerül a testvérek között valamilyen konfliktus és azt nekik szülőknek kell megoldani. Ők ismerik a legjobban a gyermekeiket, ők tudják, hogy gyermekeiknek mire van szüksége. Segítséget nyújtunk, mint óvodapedagógus, ha szükség van rá. Bizalommal fordulhatnak hozzánk bármikor és bármilyen problémával.

7. *Ön szerint befolyásolja - e a testvérvizálya kialakulását a testvérek közötti életkor? Esetleg meg lehet -e határozni, hogy mi lehet az ideális és miért? Esetleg befolyásolja -e a nemek közötti különbség vagy azonosság?*

Olvastam már erről a felvetésről könyveket korábban. Hogy pszichológusok úgy gondolják, hogy meghatározható az ideális korkülönbség, azt hiszem talán két-három év. Az én véleményem az, hogy a testvérek között mindig kialakul egy kis vizálya és ez nem feltétlenül köthető a korkülönbségre. Inkább talán ahhoz, hogy milyen a gyerekek személyige, és a szülő hogyan alkalmazkodik a kialakult helyzetekhez és hogyan oldja meg azokat.

8. *Kérnek - e szülők tanácsot, segítséget a szülők a testvérek között felmerülő problémák megoldásával kapcsolatban?*

Nem nagyon jellemző. Mi az intézményben kezeljük a problémákat, otthon viszont a szülő saját maga oldja meg ezeket. Esetleg elmondja, hogy előző nap otthon hogyan viselkedtek a

testvérek vagy éppen mit csináltak, de nem kéri ki a véleményünket arról, hogy hogyan oldják meg a helyzeteket.

9.Hogyan látja a szülői konfliktuskezelést a testvérféltékenység kapcsán?

Vannak olyan helyzetek, ahol úgy észleljük, hogy sajnos a szülő maga a testvérkonfliktus kialakulásának okozója. Példát is mondok erre:

Korábban volt olyan szülő, aki látványosan az kisebb gyermekét részesítette előnyben, különbséget tett a két gyermek között. Sajnos náluk nem volt meg a gyermekek közötti egyenlőség. Amíg a kisebb gyermeknek mindent szabadott, addig a nagyobbat mindenért leszidta. Ő saját maga is kinyilvánította - akár a nagyobb gyermek jelenlétében, hogy a kisebb gyermeket ő jobban szereti, mert ő okosabb, aranyosabb, szerethetőbb. Ebben a gyerek-szülő kapcsolatban a nagyobb gyermek lelki világa sérült és a testvércapcsolata sem volt szoros, kialakult a testvérféltékenység, hiszen irigyelte testvérétől az anyai szeretetet.

De sajnos a csoportban jelenleg is van olyan család, ahol az anya szinten megkülönbözteti a gyermekeit (öt éves kislány és kettő és fél éves kisfiú). Itt tudni kell, hogy a két gyermek más édesapától származik és a kisebb gyermek nem volt tervezett ez egy mozaik család. Az édesanya és kisebb gyermeke közötti kötődés nem alakult ki, sajnos az anya ki is nyilvánítja, hogy ezt a gyermeket ő nem akarta, nem szereti, mert a gyermek sem szereti. A kisebbik gyermek szeretettel fordul az édesanyához, de tőle sajnos nem kap ilyenfajta érzelmeket. A nagyobb gyermek ölelgetve, szeretgetve van, mindig dicsérve. Talán ennek következményeként sem alakult ki a testvérek között annyira szoros kötelék. Tisztában vannak azzal, hogy testvérek, szeretik is egymást, de nincs erős kötelék köztük. A kisebb gyermek agresszíven viselkedik a nagy irányába - tépi, rugdossa –a kislány pedig nem nagyon vesz róla tudomást. Véleményem szerint, sajnos ez az anyuka viselkedésének és az érzelem hiányának következménye.

10.Mit gondol arról, ha a kisebb testvér ugyanabban az óvodai csoportban iratnak be a szülők? Előnyei-hátrányai? Előfordult - e már, hogy azt tanácsolták a szülőnek, hogy ne ugyanabban a csoportban kerüljön a gyermek?

Ó, erre tudok mondani egy példát: Adott volt egy nagycsoportos kislány, aki szeptemberben kezdte az iskolát. A szülők úgy gondolták, hogy nagyon jó ötlet lesz, ha a kisebb testvér

beszoktatását már a nyári időszakban megkezdik, hiszen ott lesz még a nagyobb gyermek. Átbeszéltük ezt a szülőkkel, és elmondtuk, hogy véleményünk szerint ez nem biztos, hogy jó ötlet lesz. Hiszen az idősebb gyermek az óvoda-iskola átmenet nehézségei elé néz, ebben az időszakban több figyelemre lenne szüksége, ráhangolódásra. Szüksége van a szülővel közösen eltöltött időre és nem feltétlen könnyíti meg a kisebb gyermek óvodai beszoktatását. A szülők nem figyeltek ránk, nem hallgatták meg a tanácsunkat, így már a június hónapban megkezdték a beszoktatást. A testvérek kapcsolata alapvetően jó, szoros köztük a kapcsolat. A kisebbik lány nehezen kezdte meg az óvodát, a beszokás, nem ment könnyen. Szó szerint rátapadt nagyobb testvérére, nem hagyta külön tevékenykedni, mindent együtt szeretett volna csinálni testvérével. Sajnos az sem sokat segített, hogy a szülők otthon azt mondták a nagyobb lánynak, hogy neki kell odafigyelni a testvérére, vigyáznia kell rá, ha sír akkor neked kell majd megvigasztalni. Akkora terhet tettek a kislányra, hogy a kislány viselkedése nagyon megváltozott. Az addig cserfes, bátor, nyitott személyiségű gyermek, teljesen zárkózott lett, összeroppant a rá hárított felelősség súlya alatt. Ez a viselkedészavar elkísérte az iskolai mindennapokba és egy kezelhetetlen, magatartási problémával küzdő kisiskolás lett. A kisebbik lány addig nem alakított ki semmiféle kapcsolatot az óvodában dolgozó felnőttekkel, mert mindig a nagyobb gyermekre támaszkodott. Próbáltuk megbeszélni az édesanyjával, hogy ez nem lesz jó, mert a nagylányra van ráhagyva minden, vagy nem kellene a nagyobb lánynak már az óvodában lennie a nyári szünetben vagy a kisebb gyermeket nem most kellene elkezdni beszoktatni. Itt nem volt kommunikáció a szülő és köztünk óvodapedagógusok között. A szülő nem volt nyitott, ők elgondolták, hogy ez így lesz jó és nem lehetett megváltoztatni a véleményüket.

11.Milyen kapcsolatot lehet megfigyelni az ugyanabban a csoportban járó testvérek között, ha van ilyen? Hogyan viselkednek egymással?

Mivel ebben az alapítványi óvodában vegyes csoport működik, tehát a két és fél évestől akár a 7 évesig járnak a gyerekek, itt több testvérpár van jelen. Négy olyan testvérpár van, ahol fiú-fiú a nemek aránya, de van olyan is, ahol lány-lány, és van egy lány-fiú-fiú összetételű testvérek. A testvérpárok kapcsolatában különböző viselkedésmintákat figyelhetünk meg. Akik ebben a csoportban vannak testvérek, ott megfigyelhető, hogy azért mindig odafigyelnek egymásra. Lehet, hogy külön játszanak, de oda-oda pillantanak egymásra, nyugtázzák magukban, hogy igen itt van a tesó, minden rendben. Ha kell az idősebb testvér védelmező burkot alkot. Az

egyik azonos nemű, fiútestvéreknél észrevehető, hogy a nagyobb fiú mindig igazgatja testvérét, ha kell, akkor meg is rángatja, de ha az öcsét éri bármilyen atrocitás, akkor ott terem, mint egy megmentő és ha kell vigasztalja. Egy másik testvérpár (Peti 5 éves és Ádám 3 éves) ők is úgy vannak a csoportban, hogy semlegesnek tűnik a kapcsolatuk, de mégis, ha szükségük van egymásra ott vannak. Én azt veszem észre, ha sokan vannak a gyerekek, akkor Peti és Ádám teljesen külön vannak egész nap, külön játszanak, nem nagyon vesznek egymásról tudomást, de amikor délután már fogynak a gyerekek és csak páran vannak már, akkor viszont egymás társaságát keresik.

Edina (óvodapedagógus)

Néhány mondatban mutatkozzon be kérem!

Edina vagyok, tanító és óvodapedagógus. Egy falusi vegyes életkorú egycsoportos, 14 fős óvodában dolgozok. Egy gyermekem van, aki 15 éves. 2015 óta vagyok óvónő.

1. Jelezni szokták - e szülők a családon belül bekövetkezett változásokat, mint például egy testvér érkezését? Meg van –e a megfelelő kommunikáció a szülőkkel bármilyen változás, probléma felmerülése esetén?

A szülőkkel való kapcsolattartásunk napi szintű. A családban bekövetkező változásokról időben értesülünk, akár egy új gyermek érkezéséről is. A szülőkkel jó kapcsolatot alakítottunk ki, mivel elég kicsi a település, a köztünk lévő kapcsolat úgy gondolom közvetlenebb, mint egy városi, több csoportos óvodánál. A szülők partnerek a gyermek együttnevelésében, ha bármi probléma adódik, azt gördülékenyen meg tudjuk velük beszélni, együtt törekszünk a problémák megoldására.

2. Hogyan látja a változások mennyire mások, ha fiútestvérek vagy lány-fiú?

Úgy tapasztalom, hogy az egynemű gyermekek között gyakrabban merül fel konfliktus, akár rivalizálás.

3. Milyen viselkedésváltozásokat tapasztaltak a gyerekeknél az anya várandóssága kapcsán vagy amikor már megszületett a kistestvér? Gondolok itt az önállóságában visszaesésre,

agresszióra, túlzott gondoskodásra, féltésre a társaival.....! Tartósak voltak ezek a változások, esetleg csak egy átmeneti állapot?

A várandósság ideje alatt nem igazán tapasztaltunk változást a gyermekeknél. Sokkal inkább a kistestvér megszületése után jelentkeztek a gyermekek magatartásában és valóban a gyermekek önállóságában változások. Például az addig önzetlen, „osztzkodó” gyermek már nem adta oda társának a kért játékot, vagy az eddig önállóan vetkőző, öltöző gyermek szinte mindenben segítséget kért.

4. Mit gondol a testvérféltékenységről? Mennyire általános?

A közösségben tapasztaltak és a szülők elmondása alapján igenis jelen van és egy-két kivétellel általánosnak mondható. A csoportunkba három testvérpár jár, közülük egy fiú-fiú, egy lány-lány és egy fiú-lány testvérpár. Az egynemű testvérek között tapasztaljuk inkább a féltékenységet. A fiú- lány párosnál, az idősebb fiúgyermek védi, óvja, szeretgeti húgát. Az egynemű testvéreknél is jelen van az óvás, védelem, de ők többször kerülnek egymással konfliktusba és nagyon is látható, hogy melyik gyermeknek kel otthon is „engednie” a másikkal szemben. Az idősebb gyermekek az óvodában már nem engednek kisebb testvérüknek, hiszen otthon a szülő ebbe „kényszeríti bele” őket folyamatosan. A kisebb testvérek sértődékenyebbek, akaratosabbak, hiszen otthon általában az ő akaratuk érvényesül.

5. Hogyan látja a gyerek-szülő kapcsolatát, amikor már több gyermek van a családban? Tapasztalható-e változás? /ragaszkodóbb – e az elsőszülött gyermek, netán elutasító, nehezen kezelhetővé válik,

A szülő- gyermek kapcsolatára nincs teljes rálátásunk, hiszen a szülő keveset tartózkodik a csoportban, kivéve az esetleges közös rendezvényeket, melyeken ők is részt vesznek. A gyermek viselkedéséből, az általa kommunikált információkból viszont vonhatók le következtetések. Sajnos jellemző, hogy az elsőszülött gyermek a testvér érkezése után háttérbe szorul. Az addigi „egyeduralom” véget ér, osztoznia kell mindenben, a szülő szeretetén is. Az egynemű fiú testvérpárnál tapasztaltunk változást a gyermek viselkedésében, ő ragaszkodóbbá vált az édesanyjával szemben. Sokkal hosszabban búcsúzik a reggeli elválásnál, nehezebben jön be a csoportba, míg öccse gond nélkül hagyja ott anyukáját; elköszön és fut a csoportba játszani.

6. A kistestvér érkezéséhez milyen javaslatokat fogalmazna meg a szülők számára a testvérféltékenység megelőzésére, kezelésére?

Már a várandósság időszakában beszélgessen minél többet a gyermekkel a testvér érkezéséről, és az azt követő „új életükről”. A gyermek születése után igyekezzenek a nagytestvért is bevonni a kicsi ellátásába. Bízzák meg olyan feladatokkal, amiket gond nélkül el tud látni, hagyják segíteni a pelenkázásnál, a fürdetésnél (hozza a törülőkendőt, popsi kenőcsöt, stb.). Fontos, hogy ne hanyagolják el a nagyobb gyermeket, legyen olyan program (főleg az édesanyával), amiben csak a nagyobb gyermekkel vesznek részt, érezze, hogy ugyanolyan fontos, ugyanannyira szeretik, mint a kistestvért.

7. Ön szerint befolyásolja - e a féltékenység kialakulását a testvérek közötti életkor, nemi különbség, mik a tapasztalatok?

Részben igen, úgy gondolom, mind az életkor, mind a gyermek neme befolyásolja, hogy az idősebb gyermek mennyire tudja elfogadni a testvér érkezését, de szerintem mégsem ez a döntő befolyásoló tényező. A szülők hozzáállása, következetessége inkább meghatározó. A nagyobb életkori különbséggel kapcsolatban vegyesek a tapasztalataim, de úgy gondolom, hogy bizonyos szempontból megkönnyíti, de meg is nehezítheti a szülők helyzetét, ha nagyobb a korkülönbség a gyerekek között. A nembeli különbség véleményem szerint szerencsésebb.

8. Kérnek -e segítséget a szülők a felmerülő problémák megoldásával kapcsolatban?

Segítséget nem jellemző, hogy kérnek, inkább érdeklődnek, hogy a csoporton belül mit tapasztalunk, ennek függvényében előfordult már, hogy tanácsot kértek inkább.

9. Hogyan látja, hogyan kezeli a szülő a testvérkonfliktusokat konfliktuskezelését? Példák Tapasztalatai alapján fogalmazza meg azt.

Úgy látom igyekeznek a gyermekek között nem különbséget tenni, de sajnos lehet ennek jelentőségére későn döbbenek rá. Akkor szembesülnek a problémával, mikor a nagyobb testvér viselkedése nem az általuk elvárt módon változik. A féltékenykedő nagytestvért úgy próbálják „kárpótolni”, hogy a gyermeknek megvesznek mindent, amit szeretne (esetenként határok nélkül). A látott szituációk egy részében próbálta a szülő elmagyarázni a nagyobb gyermeknek, hogy nem helyes, amit tesz, nyilván erre válaszként a gyerek hisztizett, vagy sírt, így sajnos a

vége az előbb említett „kárpótlás”. Következésképpen a testvérféltékenység kialakulásának, megjelenésének a megelőzésére kellene törekedniük a szülőknek.

10.Mit gondol arról, ha a kistestvért ugyanabban az óvodai csoportban iratnak be a szülők?

Előnyök /hátrányok - volt e már arra példa, hogy azt tanácsolta a szülőnek, hogy ne ugyanabban a csoportban kerüljön a kisebb gyermek?

Nyilván vannak előnyei, hátrányai is a közös csoportnak. Mivel egycsoportos óvoda vagyunk, így nem volt alkalom arra, hogy javasoljuk a külön csoportba történő beíratást. Előnye úgy gondolom, hogy a fiatalabb gyermek beszoktatása talán könnyebbé válik, az idősebb gyermek óvja, védi a kisebbet, a köztük lévő kötelék és biztonságérzet erősödhet, a gyermekek megtanulnak együttműködni, osztozni a játékszereken. Hátránya lehet, ha fennáll a testvérféltékenység, az akár felerősödhet. Láttunk már olyat, hogy a nagyobb testvér „kihasználta” a szülők távollétét és nem engedett kisebb testvérének, gondolva otthon mindig ő az, akinek engedni kell, itt bizony nem fog. Ezekre a szituációkra a fiatalabb hisztivel, sírással reagál, hiszen ő pedig pont ahhoz van hozzászokva, hogy minden az ő kedve szerint történik.

Renáta (óvodapedagógus)

Néhány mondatban mutakozzon be kérem!

2008-ban szereztem meg az óvodapedagógusi diplomámat. Kezdetben Egy városi bölcsődében dolgoztam, majd a diploma megszerzése után, ugyanebben a városban kezdtem meg óvodapedagógusként a munkámat egy óvodában. 2014 óta dolgozom a lakóhelyemen működő állami óvodában. 2022-ben közoktatás vezető diplomát szereztem. Egy gyermekem van.

1. Jelezni szokták - e szülők a családon belül bekövetkezett változásokat, mint például egy testvér érkezését? Meg van –e a megfelelő kommunikáció a szülőkkel bármilyen változás, probléma felmerülése esetén?

A csoportomban az a tapasztalatom, hogy a szülőkkel jó kapcsolatot sikerült kiépítenünk, jó a kommunikáció. Időben jelzik a családon belüli változásokat, emellett bármilyen probléma, kérdés felmerül, megkeresnek bennünket, akár személyesen, akár telefonon. Úgy gondolom, hogy mindenre nyitottak vagyunk, megtudunk beszélni mindent a gyerekekkel kapcsolatban.

Igyekszünk a kéréseknek eleget tenni és a legjobb tudásunk szerint megoldani a problémákat.

2. Hogyan látja a változások mennyire mások, ha fiútestvérek vagy lány-fiú?

Ez változó! Egy kistestvér érkezését a lányok jobban várják, segítőkészebbek; míg a fiúk dacosabbak, elutasítóbbak (főleg az anyukával szemben) véleményem szerint.

3. Milyen viselkedésváltozásokat tapasztaltak a gyerekeknél az anya várandóssága kapcsán vagy amikor már megszületett a kistestvér? Gondolok itt az önállóságában visszaesésre, agresszióra, túlzott gondoskodásra, féltésre a társaival.....! Tartósak voltak ezek a változások, esetleg csak egy átmeneti állapot?

Ezek a viselkedésváltozások többnyire átmenetiek. Azt tapasztalom, hogy a fiúk nehezebben viselik ezeket az új helyzeteket. Most is van egy kisfiú a csoportban, akinek nemrég született kistestvére. Nála megfigyelhető, hogy féltékeny, elutasító, szófogadótlanabb és ingerlékenyebb lett az anyával.

4. Mit gondol a testvérféltékenységről? Mennyire általános?

Testvérféltékenység mindig jelen volt és jelen is lesz! Azt gondolom, hogy akinek van testvére, vagy csak várják a kistestvér érkezését, az idősebb gyermek ezen keresztül fog menni és ezt a szülő is megtapasztalja. Ez egy állapot. Van olyan gyerek, akinél hamarabb lezajlik a folyamat, de van olyan is akinél ez hosszabb ideig tart. Minden gyerek másként éli meg. Szerintem nincs olyan, hogy ne lenne jelen a testvérek között vagy teljes mértékben kimaradna, előbb utóbb minden testvér között megjelenik. Erre a természetes folyamatra nincs megfelelő "praktika" vagy "megoldókulcs", mert ahány gyermek annyiféleképpen élik meg az új helyzetet. De az biztos, hogy sok minden múlik a szülőn, illetve az adott intézményen is (mert a pedagógusok és dadusok is sokat tudnak segíteni gyerekeknek, szülőnek egyaránt az adott szituációkban).

5. Hogyan látja a gyerek-szülő kapcsolatát, amikor már több gyermek van a családban? Tapasztalható-e változás? /ragaszkodóbb – e az elsőszülött gyermek, netán elutasító, nehezen kezelhetővé válik,

Persze, hogy tapasztalható változás. Akarva akaratlanul a pici megszületésével ő kerül a középpontba, mindenki körülötte nyüzsg, mindenki rá kíváncsi és a nagyobb gyermek egy picit háttérbe szorul. Pontos választ nem tudok adni, hiszen minden gyermek egyedi és mindegyik másként viselkedik, más személyiséggel, temperamentummal rendelkezik. Ezért

vannak gyerekek, akik sokkal ragaszkodóbbak lesznek vagy épp ellenkezőleg, teljesen elutasítónak válik az anyával szemben.

6. A kistestvér érkezéséhez milyen javaslatokat fogalmazna meg a szülők számára a testvérfeltékenység megelőzésére, kezelésére?

Véleményem szerint megelőzni nem lehet, mert mindenképpen kialakul. Kezelni kell –sok-sok beszélgetés, a baba megérkezése előtt minél több együtt töltött idő. A kistestvér megszületése után, pedig megőrizni mindazt, ami az idősebb gyermekkel közös tevékenység volt bármennyire nehéz és fárasztó -, bevonni a testvérral kapcsolatos teendőkbe, hogy érezze, hogy mennyire nagy segítség. Töltsenek kettesben is időt a nagyobb gyerekekkel.

7. Ön szerint befolyásolja - e a feltékenység kialakulását a testvérek közötti életkor, nemi különbség, mik a tapasztalatok?

Tapasztalataim szerint nem befolyásoló tényező, mert megfigyeléseim szerint akkor is kialakul a testvérfeltékenység, ha fiú-fiú testvérpárról vagy lány-lány testvérekről, esetleg vegyes testvérpárról van szó.

8. Kérnek -e segítséget a szülők a felmerülő problémák megoldásával kapcsolatban?

Igen, manapság is van tapasztalat ezzel kapcsolatban. A szülők többsége bátran fordul felénk és nem félnek segítséget kérni. Persze vannak olyan szülők is, akik mindent maguk akarnak megoldani egyedül és tanácsot sem fogadnak el. De ők kevesebben vannak.

9. Hogyan látja, hogyan kezeli a szülő a testvérkonfliktusokat konfliktuskezelését? Példák Tapasztalatai alapján fogalmazza meg azt.

A családok mindennapi életébe nem feltétlen látunk bele, nem tudjuk, hogy az otthoni körülmények között, hogyan viselkednek a szülők. Az észrevehető, ha a szülő fegyelmezett vagy ellenkezőleg mindent ráhagy valamelyik gyermekére. Gyakran előfordul, hogy azt látjuk, hogy a kisebb gyermeknek több mindent szabad, többet megengednek, míg a nagyobbat ugyanazért lesidják, megdorgálják. Itt már észrevehető, ha nem egyenlően kezelik a szülők a testvéreket.

10. *Mit gondol arról, ha a kistestvért ugyanabban az óvodai csoportban iratnak be a szülők? Előnyök /hátrányok - volt e már arra példa, hogy azt tanácsolta a szülőnek, hogy ne ugyanabban a csoportban kerüljön a kisebb gyermek?*

Ez ismét csak változó! Vannak gyerekek, akik jól viselik, ha kisebb testvérük is ugyanabban a csoportba jár. De olyanok is vannak, akikre nincs jó hatással a kistestvér. Nem tudja elengedni magát, felszabadultan játszani, vagy csak jól érezni magát. Nyomást érez a kistestvér jelenlétében, mert úgy gondolja neki kell a kistestvérét figyelemmel tartani.

11. *Milyen kapcsolatot lehet megfigyelni az ugyanabban a csoportban járó testvérek között, ha van ilyen? Hogyan viselkednek egymással?*

A csoportom vegyes csoport, így nálunk is vannak testvérpárok a csoportban, általánosan 1-2 év korkülönbséggel. Náluk megfigyelhető, hogy általában külön játszanak, más gyerekekkel, tehát még a társaság sem azonos. De “fél szemük” akkor is a testvéreken van. Természetesen vannak olyan testvérpárok is, akik szeretnek az óvodában is együtt játszani, közös tevékenységeik vannak, még a mosdóba is elkísérik egymást.

III. Számú melléklet: Nyilatkozatok

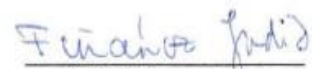
NYILATKOZAT

Sassné Bodzsár Nikoletta (név) (hallgató Neptun azonosítója: **IQ77TX**) konzulenseként nyilatkozom arról, hogy a szakdolgozatot áttekintettem, a hallgatót az irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól tájékoztattam.

A záródolgozatot/szakdolgozatot/diplomadolgozatot/portfóliót a záróvizsgán történő védésre javaslom / nem javaslom¹.

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem^{*2}

Kelt: Kaposvár, 2024. április 15.

belső konzulens

NYILATKOZAT

a szakdolgozat nyilvános hozzáféréséről és eredetiségéről

A hallgató neve: Sassné Bodzsár Nikoletta
A Hallgató Neptun kódja: IQ77TX
A dolgozat címe: Testvérfeltékenység óvodáskorban_
A megjelenés éve: 2024
A konzulens intézetének neve: Neveléstudományi Intézet
A konzulens tanszékének a neve: Gyermeknevelési Tanszék

Kijelentem, hogy az általam benyújtott záródolgozat/szakdolgozat/diplomadolgozat/portfólió¹ egyéni, eredeti jellegű, saját szellemi alkotásom. Azon részeket, melyeket más szerzők munkájából vettem át, egyértelműen megjelöltem, és az irodalomjegyzékben szerepeltettem.

Ha a fenti nyilatkozattal valótlan állítottnak tudomásul veszem, hogy a záróvizsga-bizottság a záróvizsgából kizár és a záróvizsgát csak új dolgozat készítése után tehetek.

A leadott dolgozat, mely PDF dokumentum, szerkesztését nem, megtekintését és nyomtatását engedélyezem.

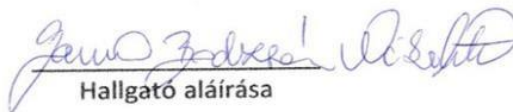
Tudomásul veszem, hogy az általam készített dolgozatra, mint szellemi alkotás felhasználására, hasznosítására a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem mindenkor szellemi tulajdon-kezelési szabályzatában megfogalmazottak érvényesek.

Tudomásul veszem, hogy dolgozatom elektronikus változata feltöltésre kerül a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem könyvtári repozitori rendszerébe. Tudomásul veszem, hogy a megvédett és

- nem titkosított dolgozat a védést követően
- titkosításra engedélyezett dolgozat a benyújtásától számított 5 év eltelte után

nyilvánosan elérhető és kereshető lesz az Egyetem könyvtári repozitori rendszerében.

Kelt: 2024 év április hó 15 nap

Hallgató aláírása

IV. számú melléklet: A szakdolgozat tartalmi kivonata

Testvérfeltékenység óvodáskorban

Sassné Bodzsár Nikoletta

Óvodapedagógus szak, BA, levelező tagozat

Neveléstudományi Intézet/ Gyermeknevelési Tanszék

Belső témavezető: Fináncz Judit PhD, egyetemi docens, MATE Neveléstudományi Intézet

Szakedolgozatom témaválasztását személyes indíttatás és szakmai érdeklődés motiválta. A “Testvérféltékenység óvodáskorban” témakörhöz kapcsolódóan a testvérféltékenység háttérét, megnyilvánulásait és kezelését vizsgáltam óvodáskorú gyermekeknél. Úgy érzem, hogy a szakirodalmi tájékozódás és az interjúkészítés során szerzett tapasztalataim nagymértékben hozzájárultak szülői és óvodapedagógusi kompetenciáim fejlődéséhez. Mint szülő és leendő óvodapedagógus fontosnak tartom, hogy a testvérek közötti kapcsolatot, a felmerülő konfliktusokat a helyén kezeljék a szülők, melynek során figyelembe veszik gyermekeik érzelmeit és személyiségét. A család a legfontosabb a gyermek életében, a családban betöltött szerep határozza meg a gyermek szocializációját és személyiségfejlődését, az életükben felmerülő problémák kezelését és a későbbi kapcsolataikat is.

Kutatásom módszerül az interjúkészítést választottam, összesen hat szülővel és négy óvodapedagógussal készítettem interjút. Szakedolgozatomat több részre osztottam. Az első részben szakirodalmi forrásokat gyűjtöttem össze és elemeztem, majd az interjúk eredményeit mutattam be.

Vizsgálatom során a következő kérdésekre kerestem a választ: 1. Hogyan lehet felkészíteni a gyermeket a kistestvér születésére? Mit tesznek a szülők? 2. Milyen viselkedés változást tapasztalt a szülő és az óvodapedagógus az óvoda gyermeknél a kistestvér érkezésekor? 3. A családon belüli kapcsolatok hogyan változtak meg? Akár a testvérek között, akár a szülők irányába? 4. A származási családban megélt testvérkapcsolatok hogyan befolyásolják a szülők konfliktusmegoldó képességét gyermekeik testvérféltékenysége kapcsán? 5. Milyen módszerekkel lehet a féltékenységet megelőzni és feldolgozását elősegíteni? Hogyan segíthet ebben a szülő és az óvodapedagógus?

A tíz elkészített interjú rávilágított arra, hogy a féltékenység kialakulása gyakran felmerülő probléma és általános jelenségnek tekinthető. Mindegyik megkérdezett szülő érzekelte a testvérek között kialakult féltékenységet valamilyen formában. A szülők elmondása alapján számukra ez egy természetes folyamat volt, számítottak a megjelenésére. Bár volt olyan szülő, aki számított rá ugyan, de nem olyan fokú konfliktus kialakulására, amelyet megtapasztalt. Általában az idősebb gyermeknek nehéz elfogadnia és feldolgoznia a kistestvér érkezését, főleg kezdetben, és a család élete is jelentős változáson megy keresztül. Egy gyermek születése formálja, alakítja a korábban már kialakult szokásokat, szabályokat a családban. Nagyon fontos, hogy a szülő vegye észre a gyermekeivel kapcsolatos problémákat, a viselkedésváltozásokat, hiszen annak valamilyen oka van. Kistestvér születésekor az idősebb gyermek úgy érezheti, hogy szülei már kevésbé szeretik, nem figyelnek rá kellőképpen, "trónfosztásként" élheti meg az új helyzetet. Korábban ő volt a középpontban, szülei csak rá figyeltek. Ez megváltozik a család bővülésével és viselkedésváltozáshoz vezethet a nagyobb gyermeknél. A változáshoz valamelyik gyermek könnyebben alkalmazkodik, mások nehezebben. Általánosságban elmondható, hogy az idősebb gyermek az, akinél felmerül az irigység, kialakul a féltékenység a kisebb testvér irányába. Sokszor előfordul, hogy a testvérek ugyanabban az óvodai csoportba járnak és van, hogy ez hátrányos a nagyobb gyermekre nézve. Felelősséget érez kisebb testvére iránt és ez akár nyomasztó lehet számára. De vannak gyerekek, akikre pozitívan hat, ha ugyanabba a közösségbe járnak. A szülőnek fontos feladata, hogy gyermekeik igényeit tartsák szem előtt és a gyermeknél történő legapróbb változást is vegyék észre. A testvérek között kialakult féltékenység általában átmeneti állapot, ugyanakkor eredményezhet nehezen kezelhető, megoldandó helyzeteket. A testvérek kapcsolata lehet nagyon jó, lehetnek a legjobb barátok, de lehetnek ellenségek is, mely akár felnőtt életükre is hatással lehet.

Az óvodapedagógusok egybehangzó véleménye alapján elmondható, a szülő szerepe a legfontosabb a testvérviszály megelőzésében és kezelésében. Hiszen, ha a gyermek-szülő kapcsolata szoros, támogató, akkor a gyermek is könnyebben alkalmazkodik, és küzd meg a problémákkal.

A testvéri szeretet egy olyan érzés, amely soha nem múlik el. Örökké tart. Lehetnek benne hullámvölgyek, kisebb-nagyobb nehézségek, de a megértés, titkok, beszélgetések emléke egész életünk során elkísér bennünket.